

Taalattitude onder de Inheemsen in Suriname:
een Onderzoek naar Taalkeuze, Taal dominantie en Taalpreferentie

Afstudeerscriptie

Master Interculturele Communicatie (Algemene Track)
Faculteit Geesteswetenschappen
Universiteit Utrecht

Anne Berghuis
Studentnummer: 3991199

Eerste lezer: Emmanuelle le Pichon
Tweede lezer: Jan ten Thije

20 april 2016

Met dank aan Merina, Jonathan en Danny voor hun onvoorwaardelijke steun.

Met dank aan Yvette Linders voor haar tijd en inzet om mij wegwijs te maken in alle statistische testen.

Met dank aan Emmanuelle le Pichon en Ellen-Rose Kambel die mij de bevoorrechte kans gaven met deze dataset te werken en mij aanstaken met hun passie en liefde voor Suriname.

Samenvatting

In dit scriptieonderzoek, is gewerkt aan een dataset die uit 514 beantwoorde vragenlijsten bestaat. De vragenlijsten zijn afgenomen in zes Inheemse dorpen in Suriname in 2012. Met de dataset is getracht de volgende hoofdvraag te beantwoorden: *“Welke taalattituden zijn zichtbaar vanuit de vragenlijsten die zijn afgenomen in de Inheemse dorpen Washabo, Donderskamp, Christiaankondre, Langamankondre, Powakka en Klein Powakka in Suriname in 2012?”* Het antwoord op deze hoofdvraag is relevant voor 1) het vinden van patronen in de taalattitude tegenover verschillende talen in Suriname, 2) de signalering van taalverlies, taalbedreiging en taalsterfte en 3) het bepalen van geschikt, meertalig (school)taalbeleid.

Onder de zes dorpen bevinden zich drie taalgemeenschappen die de Inheemse talen Kali'na, Lokodian en Washabo spreken. Het gebruik van de Inheemse talen, het Nederlands als de officiële taal van Suriname en het Sranantongo als de nationale lingua franca, werden in kaart gebracht aan de hand van zeven deelvragen. Deze deelvragen zijn opgesteld binnen de dimensies taaldominantie, taalkeuze en taalpreferentie. De deelvragen zijn ofwel beschrijvend, ofwel met behulp van statistische testen beantwoord.

In antwoord op de hoofdvraag werd gevonden dat leeftijd een rol speelt in de taalattitude tegenover het Nederlands en de Inheemse talen. Gender speelt juist een rol in de taalattitude tegenover het Sranantongo. Er werd gevonden dat de drie Inheemse talen in verschillende mate werden overgedragen op de volgende generaties. Taalattitude speelt hierbij een rol.

Naar aanleiding van de resultaten zijn een aantal aanbevelingen te doen. In de vergelijking van herhaalonderzoeken kunnen dynamische processen, zoals taalattitude, maar ook taalverschuiving, in beeld worden gebracht. De aanvullingen op de vragenlijst zijn nodig om nauwkeuriger en vollediger informatie te verkrijgen over de verschillende thema's die in de vragenlijst aan bod komen. Tevens is aan te raden om in het ontwikkelen van (school)taalbeleid en taalmanagement rekening te houden met zowel de taaldiversiteit van de gemeenschap waarin dit beleid of management wordt toegepast, als met het aandeel van de verschillende thuishalen in het gemiddelde huishouden van de taalgemeenschap. Vanuit de resultaten bleken taaldiversiteit en de toepassing van thuishalen namelijk te verschillen per dorp.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	p. 7
2. Context, casus, relevantie en perspectief	p. 9
2.1. Brede context: geschiedenis talige en culturele diversiteit Suriname	p. 9
2.1.1. Het land Suriname	p. 9
2.1.2. De geschiedenis van de bevolkingsgroepen in Suriname	p. 9
2.1.3. Een overzicht van de talen in Suriname	p. 10
2.2. Nauwe context: Inheemse dorpen	p. 11
2.2.1. Christiaankondre en Langamankondre	p. 11
2.2.2. Washabo	p. 12
2.2.3. Donderskamp	p. 13
2.2.4. Powakka en Klein Powakka	p. 13
2.3. Casus	p. 16
2.3.1. Observatie in een Surinaams gezin	p. 16
2.3.2. Bespreking van de observatie	p. 16
2.4. Relevantie	p. 17
2.4.1. Het Complementariteitsprincipe van Grosjean (2008)	p. 17
2.4.2. Emotie als taalfunctie	p. 19
2.4.3. Taalkeuze, taaldominantie en taalpreferentie	p. 19
2.4.4. De rol van interculturele communicatie binnen de dimensies taalkeuze, taalattitude en taaldominantie	p. 20
2.4.5. De factoren leeftijd, generatie en taal	p. 21
2.4.6. De factoren gesprekspartner(s) en de fysieke omgeving	p. 22
2.4.7. Relevantie verder toegelicht	p. 23
2.5. Perspectief	p. 24
2.5.1. Perspectief van de onderzoekers in Suriname	p. 24
2.5.2. Mijn perspectief binnen dit scriptieonderzoek	p. 25
3. Theoretisch kader	p. 26
3.1. Ontwikkeling van theorieën rondom taaldiversiteit	p. 26
3.1.1. Diglossie in Suriname	p. 27
3.1.1.1. Diglossiesituatie: educatie en taalbeleid	p. 27
3.1.2. De ecologische metafoor	p. 29
3.1.3. De ecologische benadering	p. 29
3.2. Modellen voor taalrevitalisatie	p. 29
3.2.1. Het Universele Natuurlijke Taal Preservatie Mechanisme van Puppel (2011)	p. 29
3.2.2. Management binnen het mechanisme van Puppel (2011)	p. 31
3.2.3. Een voorbeeld van management: Yamada (2007)	p. 31
3.2.4. Mechanisme vertaald en management geplaatst	p. 34
3.3. Hoofdvraag en deelvragen	p. 37
4. Corpus en methode	p. 38

4.1. Corpus_____	p. 38
4.1.1. De makers van de vragenlijst en de interviewers_____	p. 38
4.1.2. De participanten_____	p. 38
4.2. Methode_____	p. 40
5. Resultaten_____	p. 44
5.1. DV (1) <i>Zeggen de oudere inwoners de Inheemse talen beter te spreken dan de jongere inwoners?</i> _____	p. 44
5.2. DV (2) <i>Is er een genderverschil in het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo en Nederlands van participanten?</i> _____	p. 45
5.3. DV (3) <i>Zeggen de participanten de Inheemse talen te spreken met de kinderen en kleinkinderen?</i> _____	p. 47
5.4. DV (4) <i>Welke thuistalen worden hoe vaak door de participanten opgegeven?</i> _____	p. 49
5.5. DV (5) <i>Hoe groot is het onderlinge verschil tussen hoe taaldivers de dorpen zijn?</i> _____	p. 51
5.6. DV (6) <i>Hoe verhoudt het aspect ‘taal die u het liefst spreekt’ zich met de aspecten ‘uw beste taal’ en ‘taal waarin u zich het meest op uw gemak voelt?’</i> _____	p. 52
5.7. DV (7) <i>Hoe worden de verschillende talen gebruikt voor de emotionele functie boosheid?</i> _____	p. 56
6. Discussie_____	p. 61
6.1. De observatie_____	p. 61
6.2. De vragenlijst_____	p. 61
6.2.1. De antwoordmogelijkheden_____	p. 61
6.2.1.1. Meerdere antwoorden_____	p. 61
6.2.1.2. De standaardantwoordmogelijkheden_____	p. 62
6.2.2. De vragenlijst inhoudelijk_____	p. 63
6.2.2.1. Personalialia_____	p. 63
6.2.2.2. Inhoud van de vragen_____	p. 63
6.3. Discussie rondom de resultaten_____	p. 65
6.3.1. Deelvraag 1: taaldominantie en leeftijd_____	p. 65
6.3.1.1. Taalverschuiving niet aantoonbaar_____	p. 65
6.3.1.2. Taalattitude en leeftijd_____	p. 65
6.3.1.3. Het Nederlands_____	p. 65
6.3.2. Deelvraag 2: taaldominantie en gender_____	p. 66
6.3.2.1. Taalattitude en gender_____	p. 66
6.3.3. Deelvraag 3: taalgebruik met kinderen en kleinkinderen_____	p. 67
6.3.3.1. Intergenerationele overdracht van de Inheemse talen_____	p. 67
6.3.3.2. Suggesties voor verder onderzoek: taalmanagement_____	p. 67
6.3.3.3. Diglossie_____	p. 68
6.3.4. Deelvraag 4: een overzicht van de thuistalen_____	p. 68
6.3.4.1. Thuistalen Kali’na taalgemeenschappen_____	p. 68
6.3.4.2. Thuistalen Lokodian taalgemeenschappen_____	p. 69

6.3.4.3.	Thuistalen Washabo taalgemeenschap_____	p. 69
6.3.4.4.	Homogeniteit van de dorpen_____	p. 70
6.3.5.	Deelvraag 5: taaldiversiteit_____	p. 70
6.3.5.1.	Significant verschil Galibi_____	p. 71
6.3.5.2.	Afgepast taalrevitalisatiemanagement voor Washabo__	p. 71
6.3.6.	Deelvraag 6: taal die het liefst gesproken wordt_____	p. 71
6.3.6.1.	Discussie kruistabellen 5.6a-e_____	p. 72
6.3.6.2.	Discussie kruistabellen 5.6f-j_____	p. 73
6.3.7.	Deelvraag 7: taal en boosheid_____	p. 74
6.3.7.1.	De talen die werden gesproken bij boosheid_____	p. 74
6.3.7.2.	Het Lokodian_____	p. 74
6.3.7.3.	Het aantal talen dat werd gesproken bij boosheid_____	p. 74
6.3.7.4.	Discussie kruistabellen 5.7a-d_____	p. 75
7.	Conclusie_____	p. 77
7.1.	Taalattitude binnen de dimensie taaldominantie_____	p. 77
7.2.	Taalattitude binnen de dimensie taalkeuze_____	p. 77
7.2.1.	Intergenerationele overdracht_____	p. 77
7.2.2.	De thuistalen en management_____	p. 78
7.2.3.	Taalattitude_____	p. 78
7.3.	Taalattitude binnen de dimensie taalpreferentie_____	p. 79
7.3.1.	Geschiktheid van de vragen_____	p. 79
7.3.2.	Taalattitude_____	p. 79
7.4.	Limitaties_____	p. 79
7.5.	Slotwoord_____	p. 80
	Referenties_____	p. 81
	Bijlage 1: vragenlijst_____	p. 86

1. Inleiding

“Bigin fu waka, a no lon.” - Het begin van lopen is geen rennen.
(Marques, 2007, p. 17)

“Het begin van lopen is geen rennen”, met deze Surinaamse spreuk in het Sranantongo wil ik graag deze masterscriptie openen. Suriname kent een zeer diverse en dynamische geschiedenis, zowel wanneer het culturele als talige ontwikkelingen betreft. Zo dynamisch, dat de interculturele rijkheid die in het land besloten ligt, een studente Interculturele Communicatie gemakkelijk overweldigt. Vandaar de spreuk en vandaar dat ik het als academicus belangrijk vind dit onderzoek te plaatsen in het lopen, alvorens het rennen. Deze scriptie tracht namelijk te beginnen aan de basis voor de verdere ontwikkeling van een diagnostische tool, waarmee bedreigde en stervende Inheemse talen in Suriname kunnen worden gemonitord. Zowel de definiëring van management op dit gebied, evenals de ontwikkeling van zo’n diagnostische tool, dienen zorgvuldig en weloverwogen gedaan te worden, al lopend dus. Het management en de diagnostische tool dienen afgestemd te worden op de specifieke situatie waarin deze zullen worden toegepast. Het begin van deze basis is daarbij een stap dichterbij zowel afgestemd management, als bevorderend taalbeleid voor de lokale talen en de sprekers van deze talen in Suriname.

Aan de hand van het kwantitatief en beschrijvend analyseren van de resultaten uit een vragenlijst die op initiatief van de Anton de Kom Universiteit in Paramaribo is afgenomen in zes Inheemse dorpen in Suriname in 2012, is begonnen aan deze bovengenoemde basis. De vragenlijst werd afgenomen met als hoofddoel gegevens te verzamelen over de taalomgeving van schoolkinderen in de Inheemse dorpen Christiaankondre, Langamankondre, Donderskamp, Powakka, Klein Powakka en Washabo. Met de resultaten, verkregen uit de totaal 514 vragenlijsten, is vanuit mijn perspectief getracht vragen te beantwoorden over de dimensies taalkeuze, taaldominantie en taalpreferentie om uiteindelijk uitspraken te doen over een mogelijk zichtbare taalattitude onder de Inheemse inwoners uit de zes dorpen.

Het vakgebied interculturele communicatie is overal zichtbaar in deze scriptie. Alvorens de resultaten van de vragenlijsten bekeken werden, viel bijvoorbeeld al op hoe interessant, intercultureel gezien, de vragenlijst zelf was. Wat er wel en niet werd gevraagd, maar ook hoe de vragen en meerkeuzeantwoorden waren geformuleerd, weerspiegelde bepaalde culturele en talige percepties. Deze percepties vallen op vanuit mijn perspectief. Het gegeven dat tevens Borges (2013) beaamt, namelijk dat de talige en culturele ontwikkelingen van elke bevolkingsgroep in Suriname afhankelijk zijn geweest en nog steeds afhankelijk zijn van andere bevolkingsgroepen, maakt dat interculturele communicatie dagelijks geïmplementeerd wordt en een intrinsiek onderdeel is in het leven van menig Surinamer en in de algehele Surinaamse geschiedenis.

In het volgende hoofdstuk, Hoofdstuk 2, zal het land Suriname geïntroduceerd worden zowel in de brede context, als in de nauwe context waarbinnen de vragenlijsten zijn afgenomen. Aan de hand van een specifieke casus, namelijk een observatie, zal deze

eerder behandelde nauwe context worden geïllustreerd. Hierbij zal tevens de relevantie van deze scriptie worden geduid en wordt tot slot nog mijn eigen perspectief overdacht. In Hoofdstuk 3 volgt het theoretisch kader waarbinnen dit scriptieonderzoek gedaan is. Verschillende theorieën van taaldiversiteit en management binnen taaldiverse omstandigheden zullen worden besproken, waarbij ook een praktisch voorbeeld van management wordt uitgelicht en binnen een taalpreservatiemodel wordt geplaatst. Aan het einde van het theoretisch kader worden de hoofdvraag en deelvragen van dit scriptieonderzoek gepresenteerd. In Hoofdstuk 4 worden het corpus en de methode beschreven, waarna in Hoofdstuk 5 de daadwerkelijke resultaten per deelvraag worden gepresenteerd. In de discussie, in Hoofdstuk 6, zullen deze resultaten uitgebreid worden besproken en geanalyseerd met suggesties voor verder onderzoek. Tot slot wordt er in Hoofdstuk 7 afgesloten met de conclusie en de laatste uitspraken omtrent de hoofdvraag.

2. Context, casus, relevantie en perspectief

2.1. Brede context: geschiedenis talige en culturele diversiteit Suriname

2.1.1. Het land Suriname

Suriname, ofwel de Republiek Suriname, is een kustland in het Noordoosten van Zuid-Amerika en ligt tussen Frans-Guyana (oost), Brits-Guyana (west) en Brazilië (zuid) in. In het noorden grenst Suriname aan de Atlantische Oceaan. Het land bestaat voor 80% uit oerwoud. Dit oerwoud maakt onderdeel uit van het Amazoneregenwoud dat doorloopt in Brazilië. Het land heeft een oppervlakte van 164.000 km² (ANDA Suriname, 2016) dat wordt bewoond door rond de 540.000 inwoners (Suriname Statistics, 2012). Aan de kust liggen de grotere steden, waaronder de hoofdstad Paramaribo waar zo'n 266.000 mensen wonen (*Demografische Data, 2004-2010*, n.d.). Verder inlands liggen de Inheemse dorpen. De twee grootste stammen van de oorspronkelijke Indianen in Suriname waren de Arowakken en de Cariben. In de zeventiende eeuw vond kolonisatie plaats waarbij Suriname in handen kwam van de Engelsen. Een kleine twintig jaar later werd Suriname weer veroverd door de Nederlanders en dit is uiteindelijk zo gebleven. Suriname is bijna driehonderd jaar een Nederlandse kolonie geweest tot het op 25 november 1975 onafhankelijk werd (Charry et al, 1983). De drie meest aangehangen religies in Suriname zijn het Christendom, het Hindoeïsme en de Islam. De verschillende bevolkingsgroepen in Suriname zijn de Hindostanen, Afro-Surinamers, Javanen, en kleine groepen zoals de Indianen, Chinezen, Boeroes (blanke boeren), Joden en Libanezen (ANDA Suriname, 2016). Deze bevolkingsgroepen spreken bij elkaar meer dan dertig verschillende talen waaronder Inheemse, Creoolse, Europese en Aziatische talen (Le Pichon & Kambel, 2016).

2.1.2. De geschiedenis van de bevolkingsgroepen in Suriname

Idealiter volgt nu een chronologische beschrijving over de geschiedenis van de individuele bevolkingsgroepen en hun bijdrage aan de complexe ontwikkeling die leidde tot het huidige, meertalige en interculturele Suriname. Het bondig schetsen van zo'n overzicht is alleen niet zo eenvoudig, aangezien het verleden van Suriname weinig orde kent en het ook praktisch niet haalbaar is groepen binnen Suriname volledig te scheiden. Dit heeft alles te maken met dat de (talige) ontwikkelingen van elke groep weer afhankelijk zijn geweest van de andere groepen en dit nog steeds het geval is (Borges, 2013). Intercultureel gezien, is Suriname en haar ontwikkeling om deze reden een zeer interessant land.

Vanaf de zestiende eeuw hebben de Arowakse en Caraïbse groepen, die de kustlijn van het huidige Suriname bewoonden, veroveringspogingen van voornamelijk de Spanjaarden weerhouden totdat er commerciële handelsrelaties ontwikkelden met non-Spanjaarden. Halverwege de zeventiende eeuw werd overeengekomen dat de Engelse kolonisten, die ook Afrikaanse slaven met zich meebrachten, zich als eerste

permanent mochten settelen in wat later Suriname zou worden. De onderlinge relaties werden tot ieders voordeel gebruikt. Het duurde echter niet lang tot de Arowakken en Cariben ontevreden werden over de Engelse maar ook de Nederlandse kolonisten die het land probeerden in te nemen. Na de Indiaanse oorlogen kwam er in 1684 een vredesverdrag. Dit verdrag stelde dat de de Caraïbse, Arowakse en Warao inwoners vrij waren en ook niet langer tot slaaf konden worden gemaakt (Borges, 2013).

De Inheemse bevolking heeft veel geleden onder het contact met de Europeanen en Afrikaanse slaven. De Inheemse bevolking dunde uit door ziekten en ten gevolge van de heersende ziekten settelden de groepen zich steeds verder inlands. In het binnenland van de achttiende eeuw ontstond handel tussen de Inheemse groepen en de vestigingen van gevluchte Afrikaanse slaven die het oerwoud waren ingetrokken (Carlin & Boven, 2002). Door het vele migreren is het lastig precies vast te stellen hoe de verschillende bevolkingsgroepen zich hebben bewogen. Vandaag de dag zijn de groepen gesetteld. Met de Inheemse talen gaat het, volgens Borges, slecht omdat deze gebukt gaan onder een heersende druk om andere talen het Nederlands en het Sranantongo te gebruiken (Borges, 2013).

2.1.3. Een overzicht van de talen in Suriname

Met de komst van de kolonisten en slaven kwamen er talen over naar Suriname, zoals het Engels, Portugees en Nederlands, maar ook Afrikaanse talen zoals Akan, Gbe en Kikongo. In het taalcontact tussen de koloniale talen, de Afrikaanse talen en de Inheemse talen ontwikkelden nieuwe talen (pidgins) en vond er creolisatie plaats (Borges, 2013). Pidgins zijn contacttalen die ontstaan (vaak in handelsrelaties overzee) wanneer sprekers geen gemeenschappelijke moedertaal hebben, maar toch om praktische redenen moeten communiceren. Een pidgin heeft geen moedertaalsprekers en heeft vaak een simpele woordenschat en grammatica. Mocht een pidgin steeds meer toenemen in omvang en toepassing, waardoor er uiteindelijk moedertaalsprekers ontstaan, dan spreekt men van creolisatie en ontstaat er een creooltaal. In Suriname zijn het Sranantongo en het Saramakkaans voorbeelden van respectievelijk een Engels Creool en een Engels-Portugees Creool (Pidgins en Creooltalen, 2012). De koloniale talen, waaronder het Engels, hebben dus sporen achtergelaten in de creooltalen ondanks dat de meeste Engelsen uit Suriname vertrokken toen de Nederlanders het overnamen. Het Portugees werd weer voornamelijk gesproken door de Sefardische Joden die zich ongeveer halverwege de zeventiende eeuw vestigden in Suriname. Daarnaast is Suriname uiteindelijk een Nederlandse kolonie geworden en is het Nederlands, ook na de onafhankelijkheid van Suriname in 1975, de officiële taal van het land en het onderwijs gebleven. Onder de Afrikaanse slaven ontstond talige divergentie. Afrikaanse slaven die al eerder waren gevlucht en hun vrijheid hadden weten te behouden, settelden zich inlands en werden de Marrons genoemd. Onder hen ontwikkelde het creool van de plantages tot verschillende talen, zoals het Saamaka, Matawai, Ndyuka, Aluku, Kwinti en Pamaka. De Afrikaanse slaven die vrijkwamen met het vertrek van de

Engelsen, bleven liever hun Afrikaanse talen spreken, zoals het Akan, Gbe en Kikongo (Borges 2013).

Naast de koloniale, Afrikaanse en Inheemse talen, zijn er in de verdere geschiedenis vele gebeurtenissen van invloed geweest op de diversificatie van het linguïstische landschap van Suriname: zo werd het Nederlands bijvoorbeeld de instructietaal in het onderwijs wat de prestige van de Nederlandse taal deed vergroten onder de Afro-Surinamers. Ook ontstond er het Surinaams-Nederlands. Toen er vervolgens een einde kwam aan de slavernij, werden er halverwege de negentiende eeuw Aziatische en Indiase contractarbeiders naar Suriname gehaald vanuit Java, China en India om het werk te doen wat de slaven voorheen deden. Talen die zij meenamen, waren respectievelijk het Javaans, Hakka en Sarnami. De Tweede Wereldoorlog maakte vervolgens dat het Nederlands ook meer prestige kreeg onder de niet Afro-Surinamers. Toen Suriname dertig jaar later onafhankelijk werd van Nederland, kreeg het Sranantongo veel meer sprekers, maar werd ook het Europees Nederlands steeds meer gesproken. Als laatste hebben zich vandaag de dag ook nieuwe immigranten uit Brazilië en China gevestigd in Suriname die de taal- en cultuurdiversiteit en de onderlinge interculturele dynamiek in Suriname nog weer eens hebben verrijkt met onder andere het Braziliaans Portugees, het Mandarijns en het Cantonees (Borges, 2013).

Samenvattend, de complexe en levendige geschiedenis van Suriname heeft geleid tot de huidige, rijke diversiteit aan culturen en talen in het land. Het bovenstaande was een zeer korte en onvolledige introductie op voornamelijk het talige aspect in de ontwikkeling van Suriname. Nu volgt een zowel talige als ook culturele schets die past bij de nauwere context, namelijk zes Inheemse dorpen gelegen in het binnenland van Suriname, waarbinnen onderzoek is gedaan naar taaldiversiteit (zie Figuur 1, p. 15).

2.2. Nauwe context: Inheemse dorpen

2.2.1. Christiaankondre en Langamankondre

Christiaankondre en Langamankondre vormen samen het gebied Galibi. Het gebied ligt in het meest noord-oostelijke puntje van Suriname in het district Marowijne. Uit gegevens van 2014 zouden Christiaankondre en Langamankondre respectievelijk 500 en 300 inwoners¹ hebben (*Inheemse Dorpen*, 2014). Er wonen voornamelijk Caraïbse inwoners (volk: Kalinya), welke oorspronkelijk de Inheemse taal het Kali'na² spreken en dat nog steeds doen. In Galibi wordt er middels training van leerkrachten en meertalig onderwijsmateriaal, van alles gedaan om de taal levend te houden bij jong en oud (Rutu, 2015). Er zijn verschillende verhalen over de mogelijke stichters van de dorpen, maar zeker weten wie de dorpen heeft opgericht doet men niet. Christiaankondre is gesticht voor het jaar 1900. Delen bos zijn met de tijd verdwenen en het dorp breidt zich nog verder uit nu inwoners steeds meer apart gaan wonen in plaats van samen.

¹ De aantallen zijn schattingen afkomstig van de individuele dorpschouwen, hoe zij aan deze aantallen zijn gekomen is onbekend. Bekend is dat de inwonersaantallen van de Inheemse dorpen nogal fluctueren (Kambel, 2016b).

² Ook wel gespeld als: Kari'na, Kaliña, Kariña.

Langamankondre was eerst ook bosachtiger, maar nu het dorp groeit en de mensen wat verder van het water gaan wonen, verdwijnen er stukken bos. Voorheen hadden de dorpen één kapitein, maar na veel conflicten hebben de dorpen ieder hun eigen dorpsbestuur opgezet met twee aparte kapiteins (Zaalman et al., 2006). Wel werken de dorpen intensief samen “op het gebied van economische activiteiten, nutsvoorzieningen, onderwijs en gezondheidszorg” (Zaalman et al., 2006, p. 16). Er is een kleuterschool en een lagere school waar, in 2006, 154 kinderen uit beide dorpen naartoe gingen. Op de kleuterschool wordt er met de kinderen gesproken in het Kali’na, maar op de lagere school gaan ze over in het Nederlands. Er is tevens een polikliniek met een verpleger, maar voorzieningen zoals medicijnen en een frequent aanwezige arts zijn lastig aan te komen. Verder zijn er in Galibi een supermarkt, waar ook kleding en dvds worden verkocht, twee bakkerijen, het Ministerie van Regionale Ontwikkeling en Sociale Zaken, verschillende kerken (Baptisten en Rooms-Katholiek), een dieselfgenerator die beperkt elektriciteit levert en een eigen radiostation *Radio Galibi*. Voorzieningen die er niet zijn, zijn onder andere een leidingwaterinstallatie en een instelling waar na school doorgestudeerd kan worden (Zaalman et al., 2006).

Onder de toeristen staat Galibi vooral bekend om de zandstranden waar zeeschildpadden hun eieren komen leggen. In het vrouwencentrum kunnen toeristen handgemaakte sieraden en aardewerk kopen, terwijl ze worden voorzien van informatie over de zeeschildpadden, maar ook over andere belevenissen in Galibi. Zo gaat er vanuit Galibi, nog steeds hoofdzakelijk een vissersgemeenschap, allerlei vis naar de markten van de omliggende steden. Naast de visserij wordt nu ook steeds meer aan landbouw gedaan waarbij er voornamelijk verschillende cassaven worden verbouwd. Deze cassaven worden verwerkt tot verschillende eindproducten (Zaalman et al., 2006).

2.2.2. Washabo

Washabo ligt in West-Suriname op de grens met Brits-Guyana aan de Corantijn rivier. Het aantal inwoners van Washabo wordt geschat op 570³ (*Inheemse Dorpen*, 2014). De inwoners zijn voornamelijk Arowaks (volk: Lokono) maar er wonen ook Caraïbse (volk: Kalinya) en Warao inwoners (VIDS, 2008). Deze inwoners spreken respectievelijk de Inheemse talen Washabo Engels, kortweg Washabo, het Kali’na en het Warao. Informatie over wanneer en door wie het dorp is opgericht kon niet worden achterhaald. Het gebied rondom Washabo is opgedeeld in plekken waar wordt gewoond, gevist, gejaagd en waar gewassen worden verbouwd. Daarnaast zijn er plekken waar geneeskrachtige gewassen kunnen worden gevonden en plaatsen die een spirituele of culturele waarde hebben voor de gemeenschap. In de regio zijn onder andere twee basisscholen en twee poliklinieken. Het gebied is te bereiken per auto, boot of vliegtuig (VIDS, 2008).

Washabo en de omliggende Inheemse dorpen hebben het moeilijk met de activiteiten, zoals houtwinning en mijnbouw, die in en om hun land plaatsvinden op

³ De aantallen zijn schattingen afkomstig van de individuele dorpschouwen, hoe zij aan deze aantallen zijn gekomen is onbekend. Bekend is dat de inwonersaantallen van de Inheemse dorpen nogal fluctueren (Kambel, 2016b).

initiatief van de Surinaamse overheid. De Surinaamse overheid erkent niet dat het land, waar de Inheemsen al woonden voor de kolonisatie, het eigendom is van de Inheemsen. Zij kunnen namelijk geen papieren aanleveren met een eigendomsbewijs (VIDS, 2008). Het water van de Corantijn rivier en de Kaboeri kreek is onmisbaar voor de Inheemse inwoners, die het water gebruiken om te drinken, te vissen, te wassen, te baden en als middel voor transport. Vervuiling door mijnbouw is daarom desastreus. De plannen in 1978 om het gebied rondom de Kaboeri kreek in een natuurreserveaat te veranderen, betekende voor de Inheemsen dat hun jachtgebied hen ontnomen werd. Dit plan is uiteindelijk ook tegengehouden door hun protest.

Kenmerkend voor de traditionele leefwijze in Washabo en omgeving zijn het verbouwen en verwerken van cassaven, het jagen en vissen, het verzamelen van medicinale planten, hout en eetbare producten, zoals noten en vruchten, en het maken van katoen, manden en kano's. Het leven is zo ingericht dat de dorpen kunnen leven van de natuur. Verspil van vis en vlees is uit den boze. Men jaagt en vist alleen wat er nodig is. Moederdieren en jongen worden niet gedood zodat de natuur zich kan voortplanten en in de toekomst weer kan voorzien in voedsel. Als laatste zijn er regels rondom welke dieren er gedood mogen worden. Processen van ontbossing, mijnbouw langs het water en de visserij en jacht van buitenstaanders bedreigen de levenswijze van de Inheemsen en respecteren de natuur en hun gebruiken niet (VIDS, 2008).

2.2.3. Donderskamp

Donderskamp ligt vrij centraal in de noordelijke helft van Suriname, niet ver van waar de Coppename Rivier en de Indira Gandhieweg elkaar kruisen. Het inwonersaantal van Donderskamp werd in 2014 geschat op 350 inwoners⁴ (*Inheemse Dorpen*, 2014) en het dorp wordt voornamelijk bewoond door Caraïbse inwoners (volk: Kalinya) die van oorsprong de Inheemse taal Kali'na spreken. Over de faciliteiten in Donderskamp is bekend dat er postboot van Scheepsvaart Maatschappij Suriname (SMS) vaart van Paramaribo naar Donderskamp en weer terug (Starnieuws – *Postboot SMS eindelijk vertrokken uit Donderskamp*, 2012). Verder is er bekend dat er een school aanwezig is, die in 2013 vijf computers gedoneerd kreeg, waarbij ook een internetaansluiting is geïnstalleerd (*Donderskamp Konomerume*, 2013). Meer informatie over Donderskamp kon niet worden achterhaald.

2.2.4. Powakka en Klein Powakka

Powakka en Klein Powakka liggen op ongeveer 45 minuten rijden ten zuiden van de hoofdstad Paramaribo. De twee dorpen waren voorheen een dorp en het inwonersaantal van beide dorpen werd in 2014 geschat op 754⁵ (*Inheemse Dorpen*, 2014). De inwoners

⁴ De aantallen zijn schattingen afkomstig van de individuele dorpschouwen, hoe zij aan deze aantallen zijn gekomen is onbekend. Bekend is dat de inwonersaantallen van de Inheemse dorpen nogal fluctueren (Kambel, 2016b).

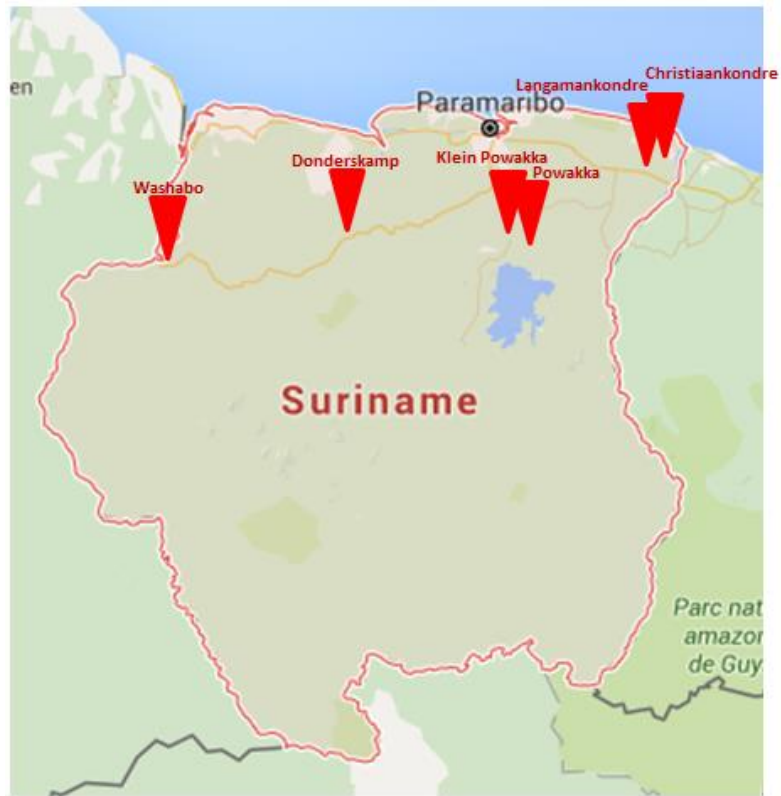
⁵ De aantallen zijn schattingen afkomstig van de individuele dorpschouwen, hoe zij aan deze aantallen zijn gekomen is onbekend. Bekend is dat de inwonersaantallen van de Inheemse dorpen nogal fluctueren (Kambel, 2016b).

zijn er voornamelijk Arowaks (volk: Lokono) en spreken van oorsprong de Inheemse taal Lokodian. Er is niet gevonden wanneer en door wie Powakka is gesticht en waarom er een tweedeling ontstond tussen Powakka en Klein Powakka. Verdere informatie over de ontwikkelingen en faciliteiten in Powakka zijn te vinden op de nieuwswebsite van *Starnieuws*. In verscheidene berichten is te lezen dat er in de afgelopen maanden problemen (gedeeltelijk) zijn opgelost: er is weer toevoer van leidingwater (*Starnieuws – Waterprobleem Galibi na tien Dagen opgelost*, 2016) en ook is er een elektriciteitsstation in Powakka gebouwd, waardoor er zeer binnenkort dag en nacht gebruik kan worden gemaakt van elektriciteit (*Starnieuws – Powakka heeft binnenkort Dag en Nacht Elektriciteit*, 2016). Er is voorschoolse educatie (*Starnieuws – Powakka Blij met Voorschoolse Educatie*, 2015) en in 2014 is de St. Wilhelmus Powakka school flink opgeknapt en uitgebreid met twee lokalen (waaronder ook een lokaal voor computeronderwijs), een magazijn, een kantoor en sanitaire voorzieningen (*Starnieuws – School Powakka Gelukkig met Nieuwe Faciliteiten*, 2014).

Daarnaast wordt er in Powakka hard gewerkt aan de uitbreiding van het ecotoerisme in de vorm van oorden, training voor tourgidsen en klantenservice en de bouw van een multicultureel centrum. Ook de sanitaire voorzieningen zijn verbeterd (*Starnieuws – Meer Inkomsten uit Ecotoerisme voor Carolinagebied*, 2015). De ondernemingen in Powakka en omliggende dorpen zijn voortgevloeid uit

grondig onderzoek door een internationaal gerenommeerde toeristische organisatie Sustainable Travel International, naar de rijkdommen (assets) van elk dorp, naar wat hen uniek maakt, ook ten opzichte van elkaar. Aan de hand van dit onderzoek, en hetgeen de dorpsbewoners zelf hebben aangegeven te willen realiseren, is er een actieplan ontwikkeld. De procedure om te komen tot dit actieplan is 'het Model' waarnaar de titel van het project verwijst (*Starnieuws – Meer Inkomsten uit Ecotoerisme voor Carolinagebied*, 2015).

Klein Powakka wordt meegenomen in het traject en onder andere Washabo heeft interesse getoond in 'het Model' (*Starnieuws – Meer Inkomsten uit Ecotoerisme voor Carolinagebied*, 2015).

Figuur 1 (aangepast van Google Maps)

2.3. Casus

2.3.1. Observatie in een Surinaams gezin

Bij grootouders (dorp onbekend)

Datum: 07-04-2012

Tijd: 15:00u

“Oma praat Sranantongo met haar kleinkinderen maar als ze haar boos maken, gaat ze direct over in het Arowaks. Opa praat alleen Arowaks met oma en af en toe met z’n zoon en schoondochter, daarna weer in het Sranantongo. Maar opa praat Nederlands en Sranantongo met z’n kleinkinderen. Moeder en vader praten Sranantongo en Nederlands tot de kinderen. Als ze boos worden, schruwen ze de kinderen alleen in het Sranantongo. Wanneer de kinderen spelen, praten ze Sranantongo, maar ze worden door hun moeder geschruwd dat ze Nederlands moeten praten omdat ze dat op school leren en lezen. Wanneer oma’s zus op bezoek komt praten of vertellen de volwassenen hun verhaal alleen in het Arowaks, maar soms gaan ze nog even over in het Sranantongo.” (VIDS, 2012)

2.3.2. Bespreking van de observatie

Bovenstaande is een van de verzamelde observaties gedaan en beschreven door de lokale bewoners, die in hun dorp taalgebruik en taaldiversiteit hebben willen vastleggen. De observaties laten veel verschillende taalsamenstellingen zien binnen de verschillende gezinnen die zijn bezocht. In het gezin waar bovenstaande observatie is gedaan, wordt duidelijk dat er verschillende ongeschreven regels of gewoonten zijn voor taalgebruik. Hierbij is het zeer belangrijk nadruk te leggen op het gegeven dat er veel taalalternatie, zoals code-mixing en code-switching, voorkomt in Suriname (Migge, 2007). Bokamba (1989) definieert code-switching als het mixen van woorden, frasen en zinnen uit twee afzonderlijke grammaticale (sub)systemen, die de grenzen van het zinsniveau overstijgen, maar wel binnen dezelfde taalhandeling plaatsvinden. Code-mixing daarentegen vereist onderlinge afstemming tussen sprekers. Verscheidene linguïstische eenheden, zoals affixen, woorden, frasen en zinnen, worden in de taal ingebouwd, maar daarbij zullen sprekers onderling overeen moeten stemmen wat er precies wordt bedoeld met de nieuwe constructie (Bokamba, 1989). Wanneer er dus in bovenstaande observatie wordt geschreven “moeder en vader praten Sranantongo en Nederlands tot de kinderen” (VIDS, 2012), dan wil dat niet zeggen dat deze talen in elke situatie strikt gescheiden worden gehouden. Door het intensieve taalcontact tussen talen in het algemeen in Suriname, zijn er ook veel taalvariëteiten ontstaan. Zo bestaat er bijvoorbeeld een Surinaamse variëteit van het Nederlands, maar ook een Nederlandse variëteit van het Sranantongo (Borges, 2013).

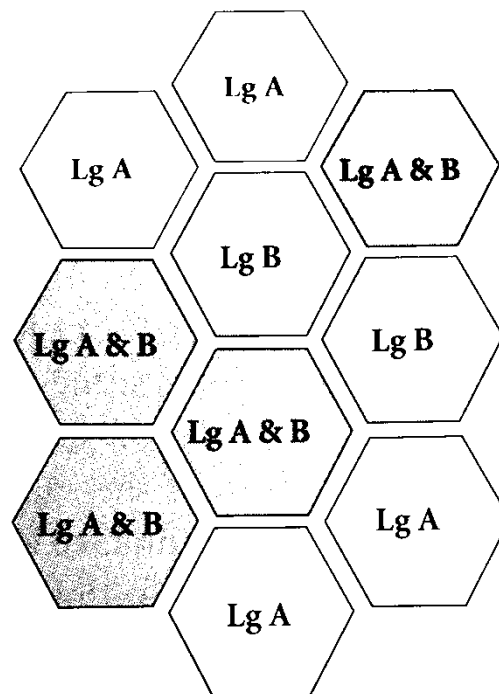
Er volgt nu een analyse van de observatie, waarbij allereerst het Complementariteitsprincipe van Grosjean (2008) wordt geïntroduceerd. Daarnaast

worden de concepten taalverschuiving, taalkeuze, taaldominantie, taalpreferentie en taalattitude beschreven. Al deze concepten spelen een mogelijke rol in de manier waarop taal wordt gebruikt in de bovenstaande observatie, maar eigenlijk in een groot deel van Suriname. In het bespreken van de deze talige concepten, zal tevens de relevantie van dit onderzoek aan bod komen.

2.4. Relevantie

2.4.1. Het Complementariteitsprincipe van Grosjean (2008)

Hoe meertaligheid en taalcontact een rol spelen in het leven van een meertalig individu, wordt door Grosjean (2008) uitgelegd met het Complementariteitsprincipe. Grosjean (2008) legt uit dat het voor meertalige individuen vanzelfsprekend is dat de talen in hun repertoire verschillende functies hebben. Meertalige individuen zijn namelijk alleen maar meertalig, omdat verschillende facetten in hun leven vragen om verschillende talen. Konden zij één taal gebruiken voor alles, dan waren ze niet meertalig geweest. Daarnaast zou het apart zijn wanneer in elke situatie, alle talen uit het repertoire van een meertalige spreker tegelijk nodig zijn. Dit concept, dat meertaligen talen gebruiken voor verschillende doeleinden, binnen verschillende domeinen van hun leven en met verschillende mensen, is het Complementariteitsprincipe (Grosjean, 1997b qtd. in Grosjean, 2008). Binnen dit principe wordt er gesproken van begrippen als dominantie en balans. In Figuur 2.4.1a is te zien hoe Grosjean (2008) het Complementariteitsprincipe illustreert.

Figuur 2.4.1a Illustratie van het Complementariteitsprincipe van Grosjean (2008). De domeinen (in de vorm van zeshoeken) in het leven van een hypothetisch, tweetalig individu worden beslagen door taal A (Lg A) en/of taal B (Lg B).

In de domeinen in het leven van het hypothetische, tweetalige individu in Figuur 2.4.1a, wordt of taal A, of taal B, of een combinatie van taal A en B gesproken. Te zien is dat alleen taal A voorkomt in vier domeinen, alleen taal B in twee domeinen en een combinatie van taal A en B in vier domeinen. In het algehele patroon van het tweetalige individu in Figuur 2.4.1a kan gezegd worden dat taal A (aanwezig in acht domeinen) dominant is over taal B (aanwezig in zes domeinen). Grosjean (2008) legt uit hoe voor elk meertalig individu een soortgelijk patroon kan worden gemaakt, specifiek voor hem/haar. In een enkel geval zullen talen in gelijke mate gerepresenteerd zijn en zal het patroon in balans zijn (Grosjean, 2008).

Het Complementariteitsprincipe heeft een aantal gevolgen. Allereerst, de vloeiendheid en vaardigheid in een taal is afhankelijk van de behoefte aan die taal en zal vaak domeinspecifiek zijn. Wanneer er bijvoorbeeld geen schrijf- of leesvaardigheid nodig is in een taal, zal deze niet ontwikkelen. Daarnaast zal de woordenschat vaak domeinspecifiek ontwikkeld zijn. Dus, wanneer een taal in een beperkt aantal domeinen, met een beperkt aantal personen wordt gebruikt, zal deze ook beperkt ontwikkelen en niet gebruikt kunnen worden voor andere doeleinden (Grosjean, 2008).

Ten tweede, het gevolg van het Complementariteitsprincipe is dat tweetaligen of meertaligen vaak geen goede vertalers of tolken zijn. De kennis (zowel linguïstisch als cultureel) en vaardigheden in de ene taal zijn domeinspecifiek ontwikkeld en kunnen niet gemakkelijk worden vertaald naar de andere taal, die niet wordt gebruikt in datzelfde domein. Zoals de naam al zegt, zijn talen volgens het Complementariteitsprincipe complementair; ze vullen elkaar aan en er komt weinig overlap voor (Grosjean, 2008).

Ten derde, nieuwe situaties met nieuwe gesprekspartners en nieuwe taalfuncties zullen nieuwe taalbehoeften met zich meebrengen. Het patroon, zoals te zien was in Figuur 2.4.1a, zal hierdoor gereconstrueerd worden; een taal zal toenemen of afnemen met de verandering in behoefte aan die taal. De zwakkere taal zal vaak worden beïnvloed door de sterkere taal. In extreme gevallen leidt dit tot het vergeten van een taal, waarbij het individu mogelijk van tweetalig naar eentalig terugkeert (Grosjean, 2008).

Met de kennis dat talen in het leven van een meertalig individu verschillende functies hebben, is gekeken naar de observatie uit 2.3.1. Ondanks dat de observatie slechts een momentopname van een enkel gezin weergeeft, zijn bepaalde functies benoemd in de analyse van de observatie. In de volgende paragrafen worden de taalfuncties en factoren die een rol spelen binnen de dimensies taaldominantie, taalkeuze en taalpreferentie, besproken. Taalfuncties, die zijn waargenomen in de observatie en worden besproken, zijn de emotie boosheid en de correctie van kinderen of kleinkinderen. Beïnvloedende factoren, die zijn waargenomen in de observatie en worden besproken, zijn de gesprekspartner(s), de fysieke omgeving, leeftijd en generatie van de participant.

2.4.2. Emotie als taalfunctie

In taalgebruik “blijft de eerstgeleerde taal vaak een bijzondere rol spelen, die met name naar voren komt in situaties waarin gevoel en emoties een belangrijke rol spelen” (Charry et al., 1983, p. 12). Deze uitspraak is waarschijnlijk zeer duidelijk en interpreteerbaar vanuit het perspectief van iemand die is opgegroeid in een land waar men, over het algemeen, monolinguisch wordt opgevoed. Vanuit dit perspectief is de eerstgeleerde taal (L1) logischerwijs een enkelvoudig concept dat een rangorde, namelijk als eerste geleerd, toekent aan de moedertaal. Het is de taal die wordt gesproken in de directe omgeving van het kind, maar ook met en door het kind. Voor het meertalige Suriname ligt dit perspectief anders: kinderen leren niet slechts een taal aan, maar krijgen een combinatie van meerdere talen mee vanuit de directe omgeving. Deze talen zijn: het Sranantongo (als de nationale lingua franca), het Nederlands (als de officiële taal), de Inheemse talen en taalvariëteiten en talen die worden gesproken door de verschillende bevolkingsgroepen in Suriname, bijvoorbeeld het Javaans of Hindostaans. Zowel in de observaties als in de vragenlijst, die later aan de orde komt, wordt niet gevraagd naar L1, L2, L3, enzovoorts. Dit concept is zeer Westers en mogelijk in Suriname niet aan de orde: het concept zou ruimte moeten bieden voor het simultaan leren van meerdere talen, zoals in Suriname van kinds af aan gebeurt.

Ondanks deze discrepantie lijkt er zeker een verband aanwezig tussen taal en emotie in Suriname, waarbij de levensdomeinen, zoals uitgelegd binnen het Complementariteitsprincipe van Grosjean (2008), een rol spelen. Léglise en Migge (2015) beschrijven namelijk dat Creolen en ook andere Surinamers de lingua franca Sranantongo als intrinsiek onderdeel van hun cultuur beschouwen en deze in het bijzonder gebruiken voor sterke emoties en humor. Wanneer we kijken naar de emotie van de ouders in bovenstaande observatie, dan is te lezen hoe zij inderdaad alleen boos worden en de kinderen corrigeren in het Sranantongo. De grootmoeder wordt juist boos in het Arowaks. Zoals voor elk meertalig individu, zou voor de individuen in de observatie eenzelfde patroon kunnen worden gemaakt binnen het Complementariteitsprincipe als in Figuur 2.4.1a. Het in kaart brengen van zulke patronen voor inwoners in Suriname, zal veel vertellen over de functies van de verschillende talen binnen de levensdomeinen. Wellicht verschaft dit ook inzicht in waarom de grootmoeder Arowaks gebruikt bij boosheid en de ouders juist het Sranantongo. In vraag 15 van de vragenlijst wordt gevraagd naar taalgebruik tijdens de emotie boosheid. Deze vraag zal in deelvraag 5 van dit scriptieonderzoek uitgebreid worden behandeld en al meer inzicht verschaffen in specifiek deze emotie.

2.4.3. Taalkeuze, taaldominantie en taalpreferentie

In de veronderstelling dat het concept eerstgeleerde taal (L1) niet in Suriname aan de orde is, is er een andere verklaring geboden voor de verschillende taalkeuzes van sprekers in Suriname, bijvoorbeeld in een situatie waarin humor of emotie wordt geuit. Zo schrijft Kroon:

de taalsituatie in Suriname is weliswaar door verschillende auteurs in algemene zin beschreven, maar die beschrijvingen bevatten relatief weinig informatie over concrete patronen van taalkeuze, taaldominantie, taalpreferentie en taalvitaliteit in relatie tot de verschillende in Suriname voorkomende talen. Met name kennis over opvattingen en attitudes van de bevolking inzake (de positie van) het Nederlands, de moedertalen, het Sranan en vreemde talen zoals Engels en Portugees en over de beheersing door de bevolking van de genoemde talen is voor de formulering van een schooltaalbeleid van eminent belang (2005, p. 15). Met taalkeuze wordt de mate bedoeld waarin de talen die thuis, binnen een huishouden, over het algemeen worden gesproken met directe familie, burens en hechte vrienden (Kroon & Yağmur, 2012). Taalkeuze kan hierbij worden gekoppeld aan de levensdomeinen uit het Complementariteitsprincipe (Grosjean, 2008), die thuis en de directe omgeving aangaan. In de observatie bij 2.3.1. werden drie thuistalen zichtbaar: het Sranantongo, het Nederlands en het Arowaks. Naast taalkeuze zijn dimensies zoals taaldominantie, namelijk de mate waarin de thuistalen het beste worden gesproken, en taalpreferentie, namelijk de mate waarin de thuistalen het liefste worden gesproken (Kroon & Yağmur, 2012), interessante dimensies om te onderzoeken voor Suriname. Taaldominantie en het begrip dominantie binnen het Complementariteitsprincipe zouden hierbij ook gekoppeld kunnen worden. Hierbij is taaldominantie per domein te bevragen en is er uiteindelijk in het volledige profiel wellicht een taal dominant volgens het Complementariteitsprincipe. De drie dimensies zijn tevens terug te vinden in de vragenlijst, die is afgenomen in de Inheemse dorpen. Vraag 2 bevrageert bijvoorbeeld de dimensie taalkeuze en vraag 12 bevrageert de dimensie taaldominantie. Alle deelvragen, die zullen worden gepresenteerd aan het einde van Hoofdstuk 3, zijn opgesteld binnen de dimensies taalkeuze, taaldominantie en taalpreferentie om uiteindelijk uitspraken te doen over de hoofdvraag, die de gehele taalattitude onder de Inheemse inwoners in Suriname aangaat. De relevantie van het vinden van een patroon of attitude binnen de drie dimensies is cruciaal voor de formulering van een schooltaalbeleid zoals Kroon (2005) noemt, maar zou ook inzicht geven voor de formulering van taalrevitalisatieplannen (waar schooltaalbeleid een onderdeel van kan zijn) om taalvitaliteit hoog te houden of omhoog te brengen in de preventie van het uitsterven van bedreigde talen. Vanuit fenomenologisch perspectief zouden deze revitalisatieplannen op hun beurt weer leiden tot een bewustzijn van meertaligheid, taalgebruik en taalkeuze in de Surinaamse samenleving.

2.4.4. De rol van interculturele communicatie binnen de dimensies taalkeuze, taalattitude en taaldominantie

Interculturele communicatie speelt een belangrijke rol in de drie dimensies taalkeuze, taaldominantie en taalpreferentie en de uiteindelijke taalattitude van de inwoners in Suriname. Er zijn de Inheemse, de koloniale Europese en de Afrikaanse talen en culturen en de latere talen en culturen van de vele bevolkingsgroepen die naar Suriname emigreerden. Dan is er de officiële taal van het land en de nationale lingua franca. Welke

thuis talen dan binnen een gemeenschap worden gesproken (taalkeuze), welke talen naar eigen inzicht het beste worden gesproken (taaldominantie) en welke talen het liefst worden gesproken (taalpreferentie), zal afhangen van de geschiedenis van de gemeenschap, maar ook van de interculturele samenstelling van deze gemeenschap. De samenstelling zal namelijk weer invloed hebben op welke interculturele relaties er bestaan en welke interculturele communicatie er plaatsvindt.

2.4.5. De factoren leeftijd, generatie en taal

In de observatie bij 2.3.1., maar ook in de gehele dataset, lijkt taalgebruik te verschillen per generatie. Grootouders, ouders, kinderen en kleinkinderen lijken niet altijd dezelfde talen in dezelfde mate te spreken. In de observatie is bijvoorbeeld zichtbaar hoe de grootvader Arowaks spreekt met zijn vrouw, Arowaks en Sranantongo spreekt met zijn kinderen, en Nederlands en Sranantongo spreekt met zijn kleinkinderen. Mogelijk is dit uit te leggen aan de hand van het Complementariteitsprincipe (Grosjean, 2008). Allereerst begeven verschillende generaties zich in verschillende levensdomeinen en daarnaast zal de behoefte aan de ene of de andere taal in deze levensdomeinen verschillen voor individuen van verschillende generaties en leeftijden.

De vraag die met deze verschillende taaldomeinen en taalbehoeften in Suriname ontstaat is of, met de introductie van nieuwe talen, het taalpatroon van meertalige inwoners op zo'n grote schaal gereconstrueerd wordt dat er sprake is van taalverschuiving. Suriname kent in haar geschiedenis namelijk allerlei processen van taalverschuiving. In 1983 zou deze verschuiving volgens Charry en collega's deels lijken te gaan richting het Nederlands en deels richting het Sranantongo. Recentere resultaten wijzen ook uit dat het Nederlands en het Sranantongo door de jongere generatie Surinamers vaak worden aangegeven als meest (taalkeuze) en best (taaldominantie) gesproken talen (zie Borges, 2013 en Léglise & Migge, 2015).

Het constateren van taalverschuiving over generaties in het huidige Suriname is wederom van belang om inzicht te verkrijgen in hoe de talen ontwikkelen binnen de dynamische, meertalige gemeenschappen. Nu is de dataset voor dit onderzoek een momentopname geweest waarop de taaldiversiteit in de betreffende Inheemse dorpen in 2012 is gemeten. Er zijn geen soortgelijke gegevens van het linguïstische landschap vóór 2012 of na 2012 bekend uit de betreffende Inheemse dorpen en om deze reden is er over taalverschuiving aan de hand van de resultaten van dit onderzoek niets te zeggen. Taalverschuiving is namelijk een zeer dynamisch proces. Alleen herhalend en langdurig onderzoek kan uitwijzen of er daadwerkelijk sprake is van een consequente, talige verschuiving in een bepaalde richting. Vervolgens is het dan nog de vraag, of deze taalverschuiving ook daadwerkelijk andere talen met sterfte bedreigt en dus kwalijk is. Omdat de behoefte aan talen, de status van talen en de taalattitude van sprekers tegenover talen zeer dynamische fenomenen zijn, is het taalgebruik, zoals deze was op het moment dat de vragenlijsten werden afgenomen, mogelijk van korte duur. Er is dus bij het interpreteren van de gegevens en het doen van uitspraken omtrent de resultaten voorzichtigheid geboden. Desalniettemin is het dynamische proces van taalverschuiving

in Suriname wel een belangrijk gegeven om in acht te nemen bij het lezen over taaldiversiteit in Suriname en bij het interpreteren van dimensies zoals taaldominantie, taalkeuze en taalpreferentie, welke in de vragenlijst aan bod komen.

2.4.6. De factoren gesprekspartner(s) en de fysieke omgeving

Naast eerder genoemde taalfuncties en factoren, die een rol spelen bij taalgebruik en taalkeuze, kan taalgebruik tevens afhangen van de gesprekspartner of de locatie waar het discours plaatsvindt. In de observatie bij 2.3.1. wordt geobserveerd dat op het moment dat de zus van de grootmoeder op bezoek komt, de overheersende taal direct verandert naar het Arowaks. Charry et al. (1983) oppert dat dit wellicht is omdat dit familielid alleen deze taal goed beheerst en men zich aanpast op de aanwezige talenkennis, maar er zijn ook andere motivaties te bedenken achter taalkeuze afhankelijk van de gesprekspartner. Wanneer een hoge titel of functie meespeelt in het discours, bijvoorbeeld in een gesprek over of met het lokale schoolhoofd, kan dit van invloed zijn op de taalkeuze. Het kan bijvoorbeeld als gepast worden beschouwd hierbij Nederlands te spreken omdat de instructietaal officieel uitsluitend Nederlands is in het Surinaamse onderwijs. Ook het soort relatie en de achtergrond van de relatie kunnen invloed hebben. De relatie met bijvoorbeeld het schoolhoofd zal wellicht heel formeel en zakelijk zijn, waarbij de prestigetaal als passend wordt beschouwd. Daarentegen is de relatie tussen de grootmoeder en haar zus uit de observatie mogelijk heel hecht en informeel, waarbij voor hen het Arowaks passend is.

Daarnaast zal ook de locatie van een gesprek invloed hebben op de taalkeuze. Een gesprek kan bijvoorbeeld in een huiselijke sfeer plaatsvinden, wat een hele andere omgeving is dan een publieke ruimte (Charry et al., 1983). In het onderzoek van Léglise en Migge (2015) werd bijvoorbeeld duidelijk dat het in de schoolse context afnemen van de vragenlijsten invloed had op de resultaten. De voertaal in het onderwijs, een formele omgeving, is officieel uitsluitend Nederlands en hiernaar werd ook sociaal wenselijk geantwoord. In het onderzoek van Migge (2011), waarin het taalgebruik van een radiostation in Suriname nader werd bekeken, werd beaamt dat het voor de gasten in het radioprogramma ongemakkelijk voelde om hun Inheemse taal te spreken. In veel regio's in Suriname worden lokale talen namelijk als ongeschikt of ongepast geacht binnen een openbaar, formeel domein, welke vaak wordt gedomineerd door de Europese standaardtalen. Dit gold ook wanneer de groep individuen onderling dezelfde lokale taal gemeenschappelijk hadden. De Europese taal lijkt een bevoorrechte en geprefereerde positie (taalpreferentie) te hebben binnen het formele en/of publieke domein (Migge, 2011). Dit is te koppelen aan de diglossiesituatie in Suriname (dit fenomeen wordt uitgebreid besproken in Hoofdstuk 3). Als laatste voegt het onderzoek van Migge (2011) toe dat taalalternatie en taalgebruik in Suriname ook een grote rol spelen in het onderhandelen van identiteit middels discours, bijvoorbeeld wanneer men middels taalkeuze de eigen identiteit naar de buitenwereld wil vormgeven.

De motivatie achter het spreken van de ene taal op het ene moment, maar de andere taal op het andere moment, of het combineren van talen, verschilt om de

factoren genoemd in de vorige paragrafen en de behoefte aan een taal/talen (Grosjean, 2008). Locatie en gesprekspartner(s) maken daarbij onderdeel uit van de levensdomeinen die Grosjean (2008) bespreekt. Toch zullen er meerdere factoren en functies, soms wijdverspreid en soms lokaler, te bedenken zijn waaronder taalgebruik varieert. De observatie aan het begin van dit hoofdstuk fungeerde als illustratie en maakte taalalternatie en taalgebruik binnen verschillende levensdomeinen van specifieke individuen, in een specifieke omgeving en op een specifiek moment zichtbaar. In dit scriptieonderzoek ben ik op zoek naar patronen en attitudes van sprekers binnen de dimensies taaldominantie, taalpreferentie en taalkeuze. Hiervoor zijn de resultaten van vragenlijsten afgenomen in zes Inheemse dorpen in Suriname gebruikt voor analyse. Waarom dit scriptieonderzoek relevant is, wordt in de volgende paragraaf verder toegelicht.

2.4.7. Relevantie verder toegelicht

Het voornaamste argument, wat tot nu toe is besproken, voor de relevantie van dit scriptieonderzoek is om patronen en attitudes binnen de dimensies taalkeuze, taaldominantie en taalpreferentie te ontdekken in Suriname. In de observatie bij 2.3.1. kwamen al verscheidene functies en factoren naar voren welke wellicht een rol spelen in deze dimensies. Het definiëren en onderzoeken van deze functies en factoren is relevant om inzicht te krijgen in de taalbehoeften en patronen binnen verschillende levensdomeinen van verschillende inwoners. Daarmee kan weer (school)taalbeleid worden vormgeven, zoals Kroon (2005) noemde. Toch is het om andere redenen ook relevant taalattitude en taalgebruik te onderzoeken.

Ten eerste, het is van belang onderzoek te doen naar taalattitude en taalgebruik om taalbedreiging tijdig te kunnen signaleren. Wanneer dit wordt bevestigd, moet taalsterfte tegen worden gegaan middels taalrevitalisatiemanagement. Brenzinger (2007) verwoordt de gevolgen van taalverlies en taalsterfte vanuit het uitgangspunt dat talen zowel worden gevormd door de meest fundamenteel menselijke ervaringen, als deze ervaringen reflecteren. Zonder een degelijk wetenschappelijke documentatie van de talen zal verlies van deze talen resulteren in een onherroepelijk verlies van unieke kennis gebaseerd op specifieke culturele en historische ervaring. Bovendien zullen de taalgemeenschappen zelf vaak lijden onder het verlies van 'heritage languages'. Het taalverlies brengt namelijk een cruciale tegenslag voor de etnische en culturele identiteit teweeg (Brenzinger, 2007). Over dit laatste zal een bewustzijn ontstaan binnen de Surinaamse gemeenschap, wanneer er actief wordt gewerkt aan taalrevitalisatie van bedreigde talen. Hierbij komt overigens, dat de ecologische omgeving ook zal lijden onder het verlies van deze unieke kennis over de lokale ecologische omgeving (Hornberger, 2001). In het volgende hoofdstuk zal deze ecologische benadering uitgebreid worden besproken.

Ten tweede, officieel is het Surinaamse onderwijs uitsluitend in het Nederlands. Het recht op onderwijs in de eigen taal, wat in Suriname niet vanzelfsprekend het Nederlands is, wordt hierdoor in het nauw gedreven. Het benoemen van het

onderwijskundige aandeel binnen taalrevitalisatie plaatst deze scriptie tevens in een groter debat, namelijk het debat rondom meertalig onderwijs in de multiculturele wereld. De eigen taal legt een basis voor het leren van andere talen, maar de eigen talen worden in Suriname officieel niet onderwezen. Ook heeft deze scriptie plaats in het debat rondom het behoud en de revitalisatie van (Inheemse) talen en dialecten. Het huidige Surinaamse taalbeleid werkt in de hand dat talen verloren gaan en dat mensen zich beperkt voelen om hun eigen taal/talen te spreken omdat er talen een lagere status zouden hebben en niet gebruikt mogen worden in de schoolse context. Skutnabb-Kangas en Philipson (2009) stellen het nog resoluter: elke vorm van onderwijs die een dominante taal oplegt en daarbij de moedertaal van Inheemse kinderen en kinderen uit minderheden negeert, stigmatiseert, vervangt of verdringt, is afbrekend taalonderwijs. Het breekt het linguïstische repertoire van het kind af, in plaats van dat het wordt verrijkt. Het respecteert noch de moedertaal, noch promoot het een vloeiend gebruik van de dominante taal (Skutnabb-Kangas & Philipson, 2009).

Ten derde, het onderzoek naar taalgebruik en de verschillende taaldimensies is vanuit een demografisch perspectief ook zeer nuttig voor de identificatie van meertalige inwoners in de Surinaamse gemeenschappen. Daarbij komt dat de omgang met meertaligheid en interculturaliteit binnen de ene gemeenschap, mogelijk verschilt van de omgang met meertaligheid en interculturaliteit binnen de andere gemeenschap. Dit biedt, binnen een socio-linguïstisch perspectief, weer basis tot het vergelijken van het taalgebruik tussen gemeenschappen. Wanneer een Inheemse taal bijvoorbeeld veel wordt gesproken binnen de ene gemeenschap, maar juist verloren lijkt te gaan binnen de andere gemeenschap, dan is er inzicht te verkrijgen in waar dit verschil in taalgebruik en het al dan wel of niet ontstaan van een situatie van kwalijke taalverschuiving, mee te maken heeft.

Tot slot, onderzoek naar taalgebruik en omgang met meertaligheid zal informatie verschaffen over de patronen binnen taalattitude tegenover en de taalperceptie over de verschillende talen in de Surinaamse gemeenschappen. Patronen geven mogelijkheid tot anticipatie en daarmee mogelijkheid tot het ontwikkelen van breder toepasbare tools om taaldiversiteit te monitoren en bij tijds bedreiging te signaleren en vervolgens tegen te werken.

2.5. Perspectief

2.5.1. Perspectief van de onderzoekers in Suriname

Evenals de uitgevoerde observaties, waarvan in 2.3.1. een voorbeeld te lezen was, zijn de eerdergenoemde vragenlijsten afgenomen door lokale bewoners die hiervoor een training hebben gehad en die, net als de familie uit het fragment, opgegroeid zijn in het meertalige Suriname, waar het gebruik van meerdere talen een intrinsieke rol in het dagelijkse (gezins)leven speelt (Charry et al., 1983). De vragenlijst is gemaakt door De Bies, taalwetenschapper en decaan van de faculteit Humaniora aan de Anton de Kom Universiteit in Paramaribo. In 2012 zijn er in totaal 514 vragenlijsten mondeling

afgenomen in zes verschillende Inheemse dorpen in Suriname op initiatief van de universiteit. De vragenlijst is dus gemaakt vanuit een gedeeltelijk in-group perspectief. Enerzijds komen de makers van de vragenlijst uit Suriname, anderzijds zijn zij niet opgegroeid in de Inheemse dorpen, maar in de hoofdstad Paramaribo waar het leven verschilt met dat in de inlandse dorpen.

2.5.2. Mijn perspectief binnen dit scriptieonderzoek

De vragen en antwoorden, die taalgebruik in de omgeving van schoolkinderen aangaan, kunnen vanwege het (gedeeltelijke) in-group perspectief een bepaalde taalperceptie of taalattitude reflecteren die vanuit het perspectief van een buitenstaander (out-group) opvallend is. Ik zal de vragenlijst en de data analyseren als buitenstaander. Ik ben nieuw op het gebied van Suriname en zal dit onderzoek vanuit mijn Westerse perspectief benaderen. Dit wil ik juist zien als een voordeel, omdat bewustwording van waarom iets op een bepaalde manier wordt gedaan vaak pas tot stand komt op het moment dat er van een afstand en vanuit een ander perspectief naar wordt gekeken. Naast dat ik het onderzoek vanuit een Westerse hoek belicht, zal ik dit tevens op wetenschappelijke gronden doen. Het betreft dus ook een wetenschappelijk perspectief waarvanuit ik de data zal behandelen. Bovendien ligt mijn specialisatie in interculturele communicatie, waarbij het product van dit onderzoek hopelijk een deel van de basis zal zijn waarmee revitalisatieplannen kunnen worden gemaakt en waarmee een diagnostische tool kan worden ontwikkeld. Hiermee zullen de Inheemse volken zelf de talen uit hun gemeenschap, waaronder bedreigde en mogelijk stervende talen, kunnen monitoren. Op die manier wordt bewerkstelligd dat er een continu bewustzijn is van het belang om met praktische handvatten talen, waarbinnen culturele kennis en waarden besloten liggen, te beschermen.

Bij het doen van dit onderzoek vind ik het heel belangrijk om niet een 'helikopter onderzoeker' te zijn, zoals Yamada (2007) dit noemt. Zij benadrukt in haar onderzoek, binnen een Kali'na gemeenschap in Suriname, dat ze niet als onderzoeker van bovenaf wilde neerdalen op een gemeenschap en de Inheemsen daar als naïeve informanten wilde gebruiken om een theorie te bewijzen of onderuit te halen. Ze wilde geen data genereren zonder in het onderzoek mee te nemen wat de noden en verlangens zijn die heersen in de gemeenschap zelf (Yamada, 2007). Ik deel deze motivatie in die zin, dat ik een onderzoek wil doen dat hiermee in lijn is: een onderzoek dat met de noden en verlangens van de Surinaamse Inheemsen rekening houdt, dat zich bewust is van de Surinaamse geschiedenis en huidige omstandigheden en dat nuttig en voordelig is voor de Inheemse gemeenschap zelf. Ik ben niet in de gelegenheid om net als Yamada in Suriname samen te werken met de Inheemse bevolking en veldwerk te doen, maar ik deel wel de motivatie daadwerkelijk iets bij te dragen en niet slechts een theorie te bewijzen voor mijn eigen academische belangen.

3. Theoretisch kader

3.1. Ontwikkeling van theorieën rondom taaldiversiteit

Zoals beschreven door Mühlhäusler, zijn er vanaf halverwege de jaren '80 en in de jaren '90 vele theorieën en benaderingen ontstaan rondom het begrip taaldiversiteit (Mühlhäusler, 1996). Deze theorieën en benaderingen trachten hoofdzakelijk de vermindering van taaldiversiteit te onderzoeken en uit te leggen. De grondslag van deze theorieën is het benadrukken van het belang van behoud van linguïstische diversiteit. De theorie van *language planning* gaat er bijvoorbeeld vanuit gaat dat talen langzaam verdwijnen door toedoen van de vrije en rationale taalkeuzen, die sprekers zelf maken, omwille van sociaal-economisch voordeel (Mühlhäusler, 1996). De historisch-structurele theorie van Tollefson (1991 qtd. in Mühlhäusler, 1996) beweert juist dat sprekers van minderheidstalen deze taalkeuze vaker wordt afgedwongen, voornamelijk door het heersende taalbeleid wat van bovenaf wordt ingevoerd. Theorieën rondom taal en identiteit, de zogeheten *accommodation theories*, benadrukken op hun beurt dat een spreektaal wordt gekozen, omdat sprekers hun identiteit zowel kunnen uiten door middel van taal als ook door het onderling delen van dezelfde taal/talen (Mühlhäusler, 1996). De drie bovengenoemde theorieën beweren dus alledrie een andere motivatie van sprekers achter hun taalkeuze.

Dat taalattitude tevens nauw samenhangt met de reputatie of status van een taal, wordt zowel genoemd in de *accommodation theories* als ook binnen de diglossie theorieën. Volgens de *accommodation theories* kan een taal in zeer korte tijd van een lage status naar een hoge status (terug)verschuiven, namelijk wanneer gemeenschappelijke inspanning bijdraagt aan het tot stand brengen van de positieve identiteit van de talen. De talen moeten vervolgens op de lange termijn weer tot de kernwaarden van een gemeenschap worden gerekend door de gemeenschap zelf (Mühlhäusler, 1996). De diglossie theorieën daarentegen, wijden meer uit over hoe dit verschil in status is ontstaan en machtsrelaties en etnische en culturele separatie markeert (Mühlhäusler, 1996). Er bestaan namelijk vaak vooroordelen bij de groepen die een meerderheidstaal spreken, zowel over de gemeenschappen die een minderheidstaal spreken (Kambel, 2016a), als over de minderheidstalen zelf als zijnde onvolwaardige talen. Dit laatste wordt aangekaard en bestreden in de zogehete *deficit reduction/empowerment* theorieën, waar het streven is minderheidstalen te ondersteunen en revitaliseren. Als laatste noemt Mühlhäusler (1996) de ecologische benadering. Deze benadering, pleit Mühlhäusler (1996), moet in ieder geval deel uitmaken van de poging om een benadering rondom taalbehoud realistisch te maken. De ecologische benadering houdt in dat er wordt getracht te definiëren wat maakt dat de lokale taalecologie wordt onderhouden en op de lange termijn in stand blijft. Deze kennis is cruciaal met het oog op de daadwerkelijke uitvoeringsmethode voor revitalisatie en behoud. Omdat de focus binnen de ecologische benadering ligt op het behoud van de natuurlijke omgeving en dus past bij de levenswijze van de Inheemse inwoners zoals beschreven in paragraaf 2.2 en omdat er in Suriname sprake is van een

diglossiesituatie, zullen specifiek deze benadering en dit fenomeen verder behandeld worden in het theoretische kader voor dit scriptieonderzoek.

3.1.1. Diglossie in Suriname

In Suriname doet het fenomeen diglossie zich voor. Binnen dit fenomeen, vaak aanwezig in meertalige gemeenschappen, is er een taal met meer prestige (de hoge variant) dan de overige taal/talen (de lage variant(en)) (Charry et al., 1983). In Suriname is er wel degelijk sprake van een gedeeltelijke diglossiesituatie (Charry et al., 1983), waarbij het Nederlands als de hoge variant gemarkeerd kan worden en vooral de Inheemse talen een lagere status kennen. Er bestaat een ongelijkheid in de status van het Nederlands, geassocieerd met prestige en de hogere klasse van de bevolking (Carlin et al., 2014 qtd. in Le Pichon & Kambel, 2016), en de Inheemse minderheidstalen, geassocieerd met de armere, lagere klasse van de inlandse volken. Dit verschil is ontstaan met de geschiedenis van Suriname waarbij Suriname voor meer dan driehonderd jaar een Nederlandse kolonie is geweest. Het Nederlands is de voertaal in de stad, bij de overheid en in het gehele onderwijs. Als men bijvoorbeeld wil studeren, zal men Nederlands moeten spreken. Skutnabb-Kangas (2000 qtd. in Devonish, n.d.) legt uit dat dientengevolge de dominante en wijdverspreide taal de lokale taal begint te vervangen. Dus, pogingen om in de Cariben koloniale talen, zoals Engels, Nederlands, Frans en Spaans, op te leggen tot uitsluiting van de Inheemse talen, kan de ondergang betekenen voor deze lokale talen. Kinderen worden, in het licht van bovenstaande interpretatie, psychologisch en structureel verboden om de taal van de ouders te kunnen en willen blijven spreken (Skutnabb-Kangas, 2000 qtd. in Devonish, n.d.).

Het vasthouden aan de eigen cultuur, tradities, leefwijze en taal/talen, terwijl het contact met de dominante Nederlandse 'buitenwereld' onvermijdelijk en noodzakelijk is, is hierbij een uitdaging voor de Inheemsen. Op deze manier worden inwoners namelijk buitengesloten van de maatschappij in hun eigen taal. Zeker als de jongere generaties terecht komen in het uitsluitend Nederlandstalige onderwijs. Gal (1989 qtd. in Hornberger, 2001) beschrijft de gevolgen van de toenemende globalisatie, wat kan worden gezien als een toenemend contact met deze 'buitenwereld' en een toename in interculturele communicatie. Enerzijds draagt globalisatie bij aan de verandering van taal door intensiever taalcontact. Anderzijds ontwikkelt er een preferentie voor de wereldtalen waarbij de lokale talen ondergeschikt raken (diglossie) en verloren gaan. Met andere woorden, in een diglossiesituatie is er in zekere mate sprake van een verschuiving van een relatief egalitaire linguïstische diversiteit naar een gelaagde diversiteit, waar verschillen in status zijn ontstaan (Gal, 1989 qtd. in Hornberger, 2001).

3.1.1.1. Diglossiesituatie: educatie en taalbeleid

In veel van de eerdergenoemde theorieën wordt de rol van het onderwijs genoemd als spelende een belangrijke rol binnen de ontwikkeling van talen. In het onderwijs kan zowel een bewustzijn worden gecreëerd rondom het belang van taaldiversiteit bij

onderwijzers, leerlingen en ouders, als een bevorderend (meertalig) taalbeleid worden aangenomen en uitgedragen. Le Pichon en Kambel (2016) beschrijven de hoge mate van vroegtijdige schoolverlating en het lage slagingspercentage op de Inheemse scholen. De vroegtijdige schoolverlating en het lage slagingspercentage kunnen toegeschreven worden aan het uitsluitend Nederlandse taalbeleid, een gebrek aan meertalig schoolmateriaal en een tekort aan goed opgeleide docenten (Le Pichon & Kambel, 2016). Le Pichon en Kambel (2016) pleiten voor een meertalig taalbeleid en daarbij meertalig schoolmateriaal waarmee de capaciteiten van elk kind het beste tot hun recht komen en gemeten kunnen worden. Devonish (n.d.) pleit ook voor een gepast en weloverwogen taalbeleid, omdat de dreiging rondom taaldiversiteit vaak ligt aan een vijandig taalbeleid. Het Surinaamse taalbeleid kan ook als vijandig worden beschouwd voor de Inheemse bevolking en hun taaldiverse achtergrond, waarbij niet alleen oude talen maar ook later ontstane Creoolse talen worden bedreigd met uitsterven (Devonish, n.d.). Het doel van meertalig taalbeleid gaat in de essentie over het creëren van een 'meertaligheidsvriendelijke' waarin bedreigde talen kunnen opleven (Hornberger, 2001). Romaine (2002) benadrukt hierbij wel dat taalbeleid geen autonome factor is: wat op het eerste gezicht hetzelfde beleid lijkt, kan toch een heel verschillende uitwerking hebben afhankelijk van de situatie en omgeving waarbinnen het beleid opereert. Andersom zou dan gesteld kunnen worden dat niet elke situatie om hetzelfde beleid vraagt wil het de gewenste uitkomst teweegbrengen.

Om tot een passend (lokaal) taalbeleid te komen wat past bij de complexe taalsamenstellingen en achtergronden in de Surinaamse dorpen en inwoners, rekening houdend met de verschillen in status van het Nederlands en de vele Inheemse talen, is het nodig om bij de basis te beginnen. Er moet een inzicht ontstaan in de huidige situatie: welke Inheemse dorpen en volken spreken welke talen, in welke mate en op welk niveau, wanneer, met welke beleving en waar hebben zij zelf behoefte aan op het gebied van taalbeleid en taalrevitalisatie? Dit laatste is zeer belangrijk en Fishman (1989 en 1991, qtd. in Mühlhäusler, 1996) benadrukt dit in zijn Reversing Language Shift (RLS) theorie. Volgens Fishman (1989 en 1991, qtd. in Mühlhäusler, 1996) is de inspraak van de sprekers van (stervende) minderheidstalen cruciaal om behoud van diversiteit, mede middels overbrenging van generatie op generatie, daadwerkelijk te realiseren. Hierbij is het nodig dat er een bepaald bewustzijn wordt gecreëerd over het belang van taalbehoud, ook bij de Inheemse volken zelf. Dit wordt ook beaamd in het rapport van het UNESCO hoofdkantoor in Parijs uit 2003 (Brenzinger, 2007), waarin intergenerationele taaloverbrenging als de op een na belangrijkste factor wordt bestempeld in het overleven van een taal.

In dit scriptieonderzoek is het de bedoeling geweest een begin te maken aan het uitzetten van deze inzichtelijke basis voor zes Inheemse dorpen in Suriname. De motivatie achter het scriptieonderzoek is de vooruitblik dat een toekomstig, meertalig taalbeleid nieuwe mogelijkheden creëert voor de sprekers van onderdrukte Inheemse talen, waarbij het discours van homogenisatie en assimilatie wordt omgezet naar een discours over diversiteit en emancipatie (Hornberger, 2001) en waarbij de diglossiesituatie wordt recht getrokken.

3.1.2. De ecologische metafoor

In het in kaart brengen van taaldiversiteit in de Inheemse dorpen, wordt in dit scriptieonderzoek gedacht vanuit de ecologische benadering van linguïstische diversiteit en haar behoud. Er is een verschil tussen de ecologische metafoor voor linguïstische diversiteit en de recentere ecologische benadering van linguïstische diversiteit. De ecologische metafoor werd geïntroduceerd door Haugen (1972) en gebruikt meerdere thematische vlakken vanuit ecologische processen in de natuur om taalprocessen uit te leggen. Hornberger (2001) noemt thema's zoals taalevolutie, taalomgeving, en taalbedreiging. In de ecologische metafoor wordt taal gezien als een levend organisme wat op dynamische wijze evolueert, groeit, verandert, leeft en kan sterven in relatie tot haar omgeving (taalevolutie en taalomgeving). Daarnaast kunnen talen worden bedreigd. Bij taalbedreiging moet het mogelijke taalverlies wel in het oog worden gehouden, maar het is nog belangrijker om deze bedreiging tegen te werken (taalbedreiging) (Hornberger, 2001). Talen worden binnen de metafoor dan ook niet individueel bekeken, maar meer vanuit een holistisch, structurele ecologie waarbij talen staan voor de algehele menselijke communicatie.

3.1.3. De ecologische benadering

Waar de ecologische metafoor een figuratieve betekenis geeft aan de link tussen taaldiversiteit en ecologie, pleit de recente ecologische benadering voor een letterlijke link tussen taaldiversiteit en de ecologische diversiteit. Een afname van talige diversiteit gaat binnen deze benadering rechtevenredig ook ten koste van de natuurlijke omgeving en biodiversiteit (Hornberger, 2001). Een illustratie hierbij, tekenend voor Suriname, is de kennis over verschillende cassavesoorten in Suriname. In de Inheemse talen zijn er verschillende namen voor verschillende soorten cassaven uit de omgeving, waar er in het Nederlands alleen de vertaling 'cassave' bestaat. Deze rijkheid aan culturele kennis blijft niet bewaard wanneer er op den duur een jongste generatie zou ontstaan die de Inheemse talen niet meer spreekt (Kambel, 2016a & Yamada 2007). De keuze voor het benaderen van dit scriptieonderzoek vanuit een ecologisch standpunt is gemaakt, omdat deze benadering zeer dicht bij de principes en leefregels van de dorpsbewoners ligt. Alle traditionele principes zijn in lijn met de ecologische benadering: het behoud van de natuur, waarvan jaar in jaar uit kan worden geleefd, wordt gewaarborgd en gerespecteerd.

3.2. Modellen voor taalrevitalisatie

3.2.1. Het Universele Natuurlijke Taal Preservatie Mechanisme van Puppel (2011)

Vanuit de ecologische benadering heeft ook Puppel bijgedragen aan de zogeheten duurzaamheidswetenschap specifiek binnen de ecolinguïstiek, welke zich bezighoudt

met het beschermen en onderhouden van natuurlijke talen (Clark and Dickson, 2003 qtd. in Puppel, 2011). Zijn model duidt aan welke factoren ervoor zorgen dat natuurlijke talen behouden worden binnen het 'Universele Natuurlijke Taal Preservatie Mechanisme' (Puppel, 2011). Dit mechanisme geeft de onderlinge samenhang van factoren weer die ervoor zorgen dat taal zo'n intrinsiek menselijk kenmerk blijft. Het model tracht zo de factoren te definiëren die de lokale taalecologie in stand houden. Het gegeven dat binnen het framework elke natuurlijke taal geanalyseerd moet worden als zijnde onder invloed van de endogene (biologisch en mentaal) en exogene (sociaal en cultureel) omgeving, weerspiegelt de ecologische benadering. In zijn model ontstaan vier interrelaties (a – d):

Het Universele Natuurlijke Taal Preservatie Mechanisme	
Endogene natuurlijke taal preservatie processen en praktijken	Exogene natuurlijke taal preservatie processen en praktijken
(a) Lange termijn biologisch natuurlijke taal preservatie management.	(c) Lange termijn sociaal natuurlijke taal management.
(b) Lange termijn psychologisch (mentaal) natuurlijke taal preservatie management.	(d) Lange termijn cultureel natuurlijke taal management.

Figuur 3.2.1a (Puppel, 2011, p. 95)

Met de endogene interrelaties (a) en (b) refereert Puppel (2011) naar alle complexe biologische processen in het zenuwstelsel en de psyche van de mens op het niveau van het individu. Dit individu maakt weer deel uit van een collectief en in dit collectief vormt de biologische en mentale basis voor het ontstaan en bestaan van een natuurlijke taal. Met de exogene interrelaties (c) en (d) duidt Puppel (2011) alle sociale activiteiten die door het communicerende individu worden uitgevoerd met relaties binnen een sociaal netwerk en tussen sociale netwerken. Deze sociale netwerken worden weer omsloten door allerlei culturele grenzen en de daarbij horende culturele activiteiten in de omgeving van het individu. Deze exogene interrelaties onderhouden hiermee de sociaal-culturele natuur van taal (Puppel 2011).

Omdat het natuurlijke taal mechanisme bestaat uit deze interrelaties, heeft de omgeving, en de linguïstieke aspecten daarbinnen, impact op de ontwikkeling van een natuurlijke taal. In deze veronderstelling moeten er volgens Puppel (2011) een aantal zaken in overweging worden genomen, alvorens management moet worden gedefinieerd. Allereerst moet er een begrip bestaan van processen die te maken hebben met de exploitatie van Inheemse en niet-Inheemse linguïstische bronnen door taalcontact tussen de indringende taal en de ingedrongen taal. Daarnaast moeten het aandeel en de typen bronnen van de indringende taal binnen de ingedrongen taal worden geanalyseerd. Tenslotte moeten er managementstrategieën voor de allocatie van linguïstische hulpbronnen verder worden aangemeten en geëvalueerd onder de omstandigheden van het heersende taalcontact. Hierna kan, binnen het Universele

Natuurlijke Taal Preservatie Mechanisme, management worden uitgevoerd (Puppel, 2011).

3.2.2. Management binnen het mechanisme van Puppel (2011)

Op het moment dat talen dreigen uit te sterven, is het nodig management uit te voeren binnen het mechanisme. Dit management zal ten doel hebben taalbronnen te behouden en natuurlijke talen te revitaliseren. Het management moet daarbij focussen op blijvend succes op de lange termijn (Puppel, 2011).

Van de vier interrelaties moeten de twee exogene processen worden gestimuleerd in Suriname, wil het endogene psychologische aspect beïnvloed worden. De uitwerking binnen het endogene domein zou namelijk inhouden dat linguïstische kennis van de stervende taal weer in het lange termijn geheugen van inwoners komt. Op de duur groeien er dan competente sprekers op, die de Inheemse taal ook kunnen gebruiken. Op exogeen sociaal gebied zal een stabiele linguïstische gemeenschap, die vastberaden is de Inheemse talen te gebruiken, moeten worden ondersteund en aangemoedigd. Op exogeen cultureel gebied zal de diglossiesituatie rechtgetrokken moeten worden, zodat de identiteit van Inheemse talen een positieve connotatie krijgt en gelijkwaardig wordt aan het Nederlands. De omschrijving van Puppel (2011), omtrent hoe het management er binnen het exogene domein uit ziet, komt daarmee dicht in de buurt van de eerder beschreven *accommodation theories* (Mühlhäusler, 1996). De *accommodation theories* spreken namelijk over de inzet van het collectief (sociaal) om taal weer een positieve identiteit te geven en als kernwaarde te implementeren (cultureel).

Andersom geldt dat, wil er binnen het exogene domein management kunnen worden uitgevoerd, er input en kennis nodig is die op dit moment aanwezig is binnen het endogene domein. Binnen het endogene domein kunnen er sprekers met veel kennis van en vloeiendheid in de Inheemse talen als bron dienen om de taal te documenteren en over te dragen, zodat er materiaal is om mee te werken binnen het exogene management. Deze gegevens gecombineerd met de twee eerder genoemde belangrijkheden, namelijk 1) de inspraak van de Inheemse bevolking om inzicht te krijgen in taalgebruik, motivatie achter taalkeuze en de huidige status van intergenerationele kennisoverdracht, en 2) een niet-vijandig taalbeleid in het onderwijs om de lage status van Inheemse talen weg te vangen en de Inheemse taalbronnen te verrijken, zal de Inheemse minderheidstalen kunnen beschermen, behouden en hopelijk doen toenemen. Als bijkomend effect zal ook de ecologische biodiversiteit niet afnemen in diversiteit en rijkheid (Hornberger, 2011).

3.2.3. Een voorbeeld van management: Yamada (2007)

Een voorbeeld van natuurlijke taal preservatie management in het veld is het werk van Yamada (2007) binnen een Kali'na gemeenschap in Suriname. Yamada beschrijft hoe de oudere, Inheemse moedertaalsprekers van 65 jaar en ouder onderlin het Kali'na dagelijks gebruiken. Voor de inwoners tussen 40 en 65 geldt dat ze de taal niet dagelijks gebruiken. De inwoners tussen de 20 en 40 spreken de taal niet vloeiend, maar kunnen

de Inheemse taal vaak wel begrijpen. Kinderen leren de taal niet. Deze zichtbare afbouw van het Kali'na is waar Yamada verandering in wilde brengen, want ook het UNESCO Red Book (2003 qtd. in Yamada 2007) erkent dat het Kali'na een bedreigde taal is. Als eerste startte Yamada, in samenwerking met het Inheemse dorpshef en een aantal inwoners, een dagelijks 'taaluur'. De inwoners van 40 – 65 jaar waren niet zo enthousiast over het oorspronkelijke idee om geluidsopnames te maken, omdat ze daar hun taalniveau niet goed genoeg voor vonden. Wel kwam het verlangen naar voren om vaker het Kali'na te oefenen, maar er deden zich vrij weinig gelegenheden voor waarbinnen dit gedaan kon worden. Zo ontstond het idee om dagelijks een uur Kali'na te spreken en dit gebeurde tijdens de dagelijkse, huishoudelijke werkzaamheden, die 's ochtends plaatsvonden. Dit had zowel het effect dat de bewoners van middelbare leeftijd de taal beter gingen spreken, als ook dat de jongeren bewuster werden van hoe belangrijk de Inheemse taal is. Daarnaast ontstond er ruimte voor beginnende sprekers om aan te sluiten bij het taaluur. Uiteindelijk werd Yamada gevraagd om geluidsopnames te komen maken en hierbij werd rijk etnografisch materiaal vastgelegd over het verwerken van cassaven. Het maken van opnamen werd voortgezet door het dorpshef en het materiaal kon worden gebruikt om inhoudelijke content vast te leggen, maar ook om de taal te beschrijven (Yamada, 2007).

Het taaluur is een praktische invulling van de twee exogene interrelaties van Puppel (2011): de Inheemse vrouwen die met het taaluur begonnen, waren vastberaden om het Kali'na in stand te houden en zelf vloeiender te worden in de taal. Het vormen van een stabiele linguïstische gemeenschap valt onder de exogene sociale processen en praktijken van Puppel (2011). Tevens kreeg de Inheemse taal hierbij het stempel 'belangrijk' en niet het stempel 'ondergeschikt', dit draagt weer bij aan een positieve identiteit van het Kali'na waarbij de kenmerken van een diglossiesituatie worden ontkracht. Er werd dus ook management uitgevoerd in de culturele exogene interrelatie, want het Kali'na kreeg op kleine schaal een nieuwe rol binnen de culturele gemeenschap. De uitwerking van het taaluur is dat er op kleine schaal meer competente sprekers ontwikkelen, die Kali'na in het lange termijn geheugen opslaan. Op deze manier krijgt de uitwerking van het Taaluur (Yamada, 2007) een plek binnen de endogene interrelaties die maken dat een natuurlijke taal bestaat (Puppel, 2011).

Na dit taaluur volgden andere vormen van management. Er werd een film gemaakt, namelijk *The Cassava Film* (De Cassave Film). In de film is te zien hoe van begin tot einde cassave wordt verbouwd en verwerkt. In de film komen er verschillende sprekers aan het woord bij de verschillende onderdelen van het verwerkingsproces. De sprekers spreken de taal waar zij zich het meest comfortabel en zelfverzekerd in voelen. Er werd gekozen om een film te maken over de verwerking van cassaven, omdat dit proces een belangrijk cultureel gegeven is, waarbij een rijkheid aan vaktermen in de Inheemse taal wordt gebruikt. Het dorpshef en de inwoners gingen verder met het opnemen van interviews met oudere inwoners over specifieke onderwerpen. Ook werd de oudere inwoners *The Cassava Film* getoond zonder geluid en gaven ze commentaar op wat ze zagen, dit werd dan weer opgenomen. Tevens kreeg het lokale technische team, dat hielp met het documenteren van de beelden en het geluid, steeds meer

handigheid in het gebruiken van de apparatuur en hadden zij de regie over wat belangrijk was om vast te leggen binnen de gemeenschap. Ze filmden onder andere een traditionele verjaardag van een gerespecteerde, oudere inwoner en ze filmden hoe de gemeenschap deelnam aan de Nationale Inheemse Volkendag. Er werd steeds meer gedocumenteerd en er werd steeds meer gedocumenteerd materiaal verspreid onder de inwoners en andere Kali'na gemeenschappen. Het documenteren en vastleggen van de kennis en verhalen van inwoners in de Inheemse taal, voorzorg in materiaal waarvan sprekers, die geoefender wilden worden in de Inheemse taal, gebruik konden maken. Het resultaat van al het management dat Yamada (2007) in haar onderzoek beschrijft, komt overeen met het doel dat management zou moeten hebben volgens Puppel (2011): er worden zowel taalbronnen behouden als dat er etnografische en linguïstische kennis wordt gedocumenteerd. Hiermee worden de natuurlijke talen gerevitaliseerd en behouden op lange termijn.

Bovendien zijn er nog drie andere onderdelen binnen het veldwerk van Yamada (2007), die zijn uitgevoerd in samenwerking met het dorps hoofd en de bewoners van de Kali'na gemeenschap. Er is namelijk (1) een grammaticale constructie in het Kali'na geanalyseerd, welke werd beschreven in de literatuur, maar onduidelijk was voor de Inheemse sprekers van het Kali'na, (2) er werd linguïstisch onderwijs gegeven aan *speech community* linguïsten, dit zijn Inheemsen met wie Yamada, als academische linguïst, samenwerkte en tot slot (3) is er gewerkt aan een pedagogische grammatica en een woordenboek van het Kali'na (Yamada, 2007). Ook deze laatste onderdelen, samen met het vele documenteren van de Inheemse taal en haar sprekers, hebben geresulteerd in wat Puppel (2011) benoemde als het doel van management: er is een rijkheid aan linguïstisch en cultureel materiaal vastgelegd als bron voor onderzoek, onderwijs en naslagwerk. Met andere woorden, er is geput uit de kennis en ervaring binnen het endogene domein, met de mogelijkheid dit te gebruiken in exogeen management. Mogelijk geeft het materiaal ook inzicht in de zaken die overwogen moesten worden volgens Puppel (2011), alvorens er verder management wordt gedefinieerd. Door de films op te nemen in meerdere talen zal bijvoorbeeld te zien zijn hoe er dynamiek bestaat tussen de indringende en de ingedrongen taal en wordt taalcontact zichtbaar.

Tenslotte, in het werk van Yamada is duidelijk zichtbaar hoe de dorpsbewoners de meeste inspraak hebben gehad over wat er werd vastgelegd en hoe zij hebben meegeholpen aan het analyseren en beschrijven van de grammaticale constructies van de taal. De documentatie en het beschrijven van de grammatica waren waar de inwoners zelf ook behoefte aan hadden en is dus niet alleen gebruikt door Yamada als nuttig voor haar eigen academische behoeften. Het zeer praktische veldwerk van Yamada (2007) kan als illustratieve invulling worden gezien van management binnen de interrelaties die volgens Puppel (2011) het Universele Natuurlijke Taal Preservatie Mechanisme maken. Er volgt nu een vertaling van het model van Puppel (2011) waar Yamada's management in is opgenomen.

3.2.4. Mechanisme vertaald en management geplaatst

In Figuur 3.2.4a is een vertaling te zien van het Universele Natuurlijke Taal Preservatie Mechanisme van Puppel (2011) waarin het taaluur, als onderdeel van Yamada's (2007) veldwerk, is opgenomen als voorbeeld van management. De vooroverwegingen die Puppel (2011) noemde, zijn geherformuleerd in de vorm van vragen die gesteld moeten worden, alvorens management wordt aangemeten. Deze vragen dienen de verhouding tussen de indringende taal en de ingedrongen taal in kaart te brengen. Met de diglossiesituatie in Suriname zou men kunnen stellen dat, binnen Puppels (2011) model, het Nederlands de indringende taal en de Inheemse taal de ingedrongen taal is. Met het onderzoek naar deze vragen wordt duidelijk middels welke bronnen er taalcontact tussen de indringende en de ingedrongen taal ontstaat en in welke mate deze bronnen sturend zijn voor de verhouding tussen deze talen. Wanneer dit inzicht is verkregen, kan er gekeken worden naar passende managementstrategieën en de ontwikkelig van hulpbronnen om een schadende verhouding tussen de indringende en de ingedrongen taal gezond te maken. Tevens zal hierbij de interculturele communicatie idealiter evenwichtig worden. Dit houdt in dat de communicatie blijk geeft van zowel respect voor de taal als de cultuur van de gesprekspartner. De vierde vooroverweging pleit ervoor dat managementstrategieën verder moeten worden aangemeten en tussentijds steeds moeten worden geëvalueerd.

Na de vooroverwegingen is in Figuur 3.2.4a een tweedeling te zien tussen endogene natuurlijke taal preservatie processen en praktijken (linker vlak) en exogene natuurlijke taal preservatie processen en praktijken (rechter vlak), zoals ook aanwezig in Puppels (2011) model (zie Figuur 3.2.1a). Aan de linkerkant is op de achtergrond een individu te zien. De natuurlijke taal aanwezig in dit individu wordt beïnvloed door biologische en psychologische factoren uit de omgeving en onderling beïnvloeden ze elkaar: het zenuwstelsel (biologische factor) geeft het individu mentaal (psychologische factor) de mogelijkheid om taal te verwerken en gebruiken (Puppel, 2011), terwijl bij het leren (psychologische factor) van een natuurlijke taal, er juist in het zenuwstelsel nieuwe verbindingen ontstaan in de hersenen (biologische factor) (Hulstijn, 2004). Deze onderlinge wisselwerking is aangeduid met twee pijlen. Daarbij is te zien hoe het individu weer deel uitmaakt van een collectief, waarbinnen alle aanwezige natuurlijke taal maakt dat de natuurlijke taal bestaat in een bepaalde mate.

Aan de rechterkant is te zien hoe het exogene deel bestaat uit een sociale factor waarbinnen management kan worden uitgevoerd en een culturele factor waarbinnen management kan worden uitgevoerd. De sociale factor is weergegeven in een cirkel die ligt binnen de culturele cirkel. De sociale factor bestaat uit de communicatie van het individu met zijn/haar sociale netwerk maar ook uit de communicatie tussen verschillende sociale netwerken. Deze sociale factoren worden omsloten door de culturele factore waarbinnen het sociale netwerk plaats heeft. Te zien is, hoe zowel de cirkel van de sociale factor als die van de culturele factor geen gesloten grenzen hebben, maar poreuze grenzen. Dit laat zien dat sociale en culturele factoren tevens elkaar beïnvloeden en eigenlijk verweven zijn met elkaar. De gevestigde culturele aspecten

hebben de sociale gemeenschap gevormd, maar wat de sociale gemeenschap belangrijk acht, wordt met de tijd mogelijk onderdeel van een specifieke cultuur. De poreuze grens laat ook zien dat er nog andere invloeden van buitenaf de cultuur en sociale gemeenschap kunnen beïnvloeden⁶.

De exogene kant van de figuur kent een wisselwerking met de endogene kant van de figuur, aangegeven door de pijlen die het endogene linker vlak en het exogene rechter vlak overbruggen. Het management van Yamada illustreert deze onderlinge invloeden. Als voorbeeld is het Taaluur, dat werd ingevoerd in de Kali'na gemeenschap, genomen. Dit Taaluur voerde zowel management uit in de exogene culturele en sociale interrelaties: binnen het sociale netwerk ontstond op kleine schaal een stabielere linguïstische gemeenschap bestaande uit een aantal Inheemse vrouwen, die vastbesloten waren het Kali'na te spreken en hierbij de omgeving te betrekken. De rol van het Kali'na veranderde hiermee, want het Kali'na kreeg een prominentere rol in de gemeenschap dan voorheen. Mogelijk is dit het begin van een culturele verandering rondom de identiteit en status van de Inheemse taal binnen de betreffende gemeenschap.

De uitwerking van het Taaluur was dat er meer competente sprekers van het Kali'na ontwikkelden. Wanneer dit leidt tot de voortzetting van het Kali'na, omdat de taal meer sprekers krijgt en dus kennis bewaard blijft, dan heeft het management in de twee exogene interrelaties een uitwerking gehad binnen de endogene interrelaties. Zowel de attitude tegenover de taal als de kennis van de taal, krijgen de ruimte om respectievelijk positiever en rijker te ontwikkelen in de psyche. Bovendien documenteerde Yamada (2007), middels geluidsopnamen, het Taaluur en ander gesproken Kali'na. Het vele documenteren van gesproken Kali'na door beoefende sprekers en het analyseren van onder andere de grammatica van het Kali'na, maakte dat bronnen uit het endogene domein, met andere woorden de kennis van sprekers over de Inheemse taal en cultuur, werden vastgelegd als concreet materiaal waarvan door anderen gebruik kan worden gemaakt.

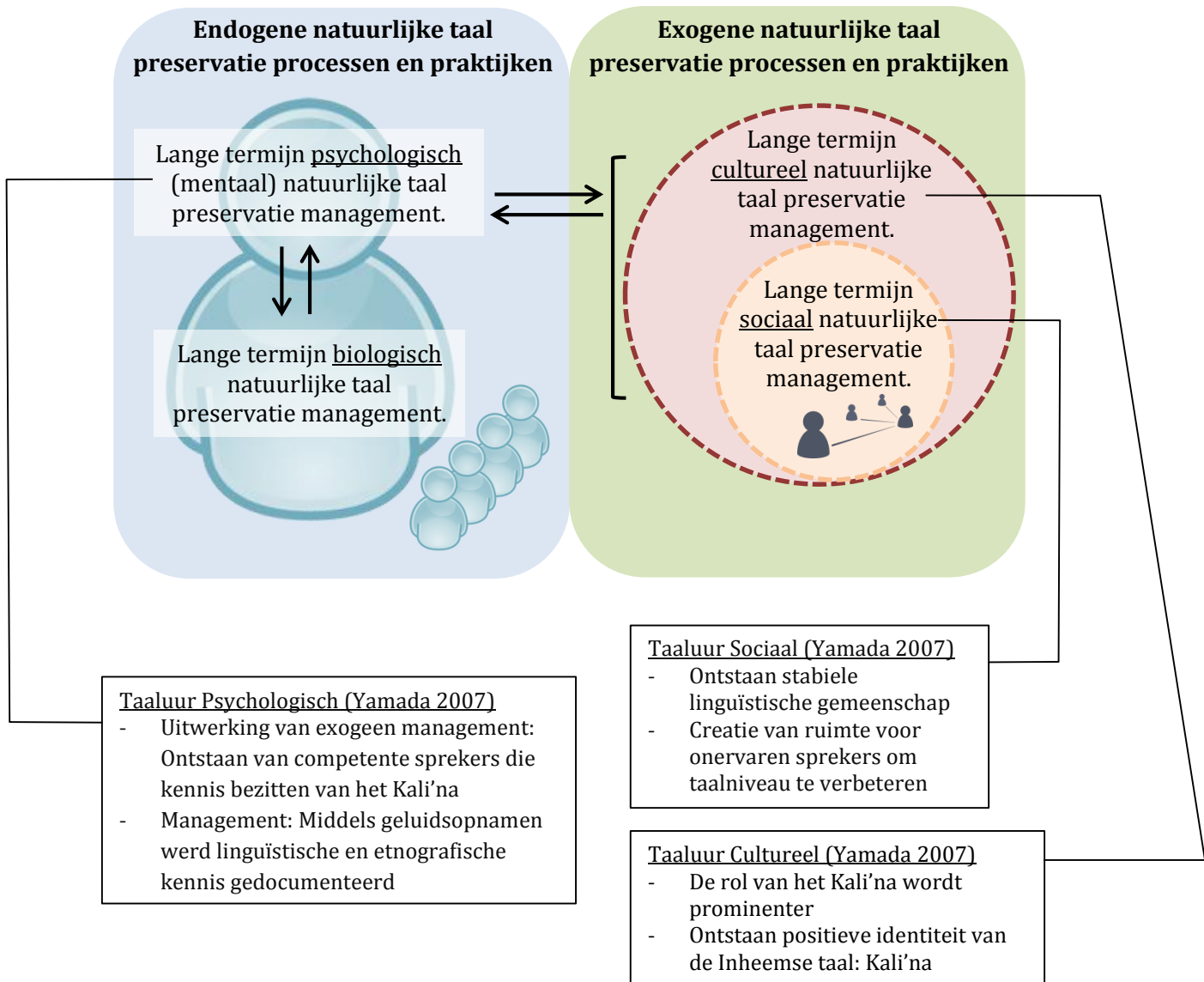
Samenvattend, in het vertaalde model zijn Puppels (2011) vooroverwegingen overgenomen in de vorm van vier vragen. De antwoorden op de vragen verschaffen een fundamenteel inzicht voor de ontwikkeling van management binnen het Universele Natuurlijke Taal Preservatie Mechanisme. De vier interrelaties, die eerder zichtbaar waren in Figuur 3.2.1a, behouden dezelfde betekenis zoals Puppel (2011) deze uitlegde, maar zijn in het vertaalde model op andere wijze weergegeven. Pijlen duiden nu de onderlinge invloed van de vier interrelaties. Daarnaast werd ervoor gekozen de twee exogene interrelaties op andere wijze, namelijk in cirkels, weer te geven om duidelijker te maken hoe deze twee interrelaties zich tot elkaar verhouden. Daarbij geeft Yamada's (2007) werk een illustratieve invulling van management binnen de interrelaties en verrichte het Taaluur op verscheidene vlakken management.

⁶ Onderlinge overlap tussen verscheidene culturen en sociale netwerken is niet zichtbaar gemaakt om het model overzichtelijk te houden. In werkelijkheid zijn cultuurgrenzen zeer lastig af te bakenen en is de samenhang van sociale netwerken zeer complex.

Het Universele Natuurlijke Taal Preservatie Mechanisme

Vooroverwegingen

- 1) Welke processen van exploitatie van Inheemse en niet-Inheemse linguïstische bronnen door taalcontact tussen de indringende taal en de ingedrongen taal zijn aanwezig?
- 2) Middels welke typen bronnen wordt de ingedrongen taal beïnvloed door de indringende taal?
- 3) Op welke manier en in welke mate beïnvloeden deze typen bronnen van de indringende taal, de ingedrongen taal?
- 4) Welke managementstrategieën voor de allocatie van linguïstische hulpbronnen moeten verder worden aangemeten en geëvalueerd onder de omstandigheden van het heersende taalcontact?

Figuur 3.2.4a Vertaling Model (Puppel, 2011, p. 95)

3.3. Hoofdvraag en deelvragen

Het doel van dit scriptieonderzoek is, om met de verkregen inzichten vanuit de resultaten, een basis te leggen waarmee in vervolgonderzoek gewerkt kan worden naar een tool waarmee de Inheemse talen in de betreffende Surinaamse dorpen gemonitord kunnen worden. Dit is cruciaal in het kunnen ondernemen van volgende stappen, zoals het vaststellen van de aannemelijkheid en kans op taalbedreiging, taalverlies en taalsterfte. Onder bepaalde omstandigheden zal het namelijk nodig zijn wetten en taalbeleid te maken en verscheidene andere (wettelijke) acties te ondernemen, om daadwerkelijk een praktisch verschil maken in pogingen tot taalrevitalisatie (Romaine, 2002). Deze basis zal bestaan uit het beschrijven van de dimensies taalkeuze, taaldominantie en taalpreferentie, die tezamen een beeld geven van de algemene taalattitude tegenover het Nederlands, het Sranantongo en de Inheemse talen.

De hoofdvraag voor dit onderzoek luidt daarom als volgt:

- HV (1) *Welke taalattituden zijn zichtbaar vanuit de vragenlijsten die zijn afgenomen in de Inheemse dorpen Washabo, Donderskamp, Christiaankondre, Langamankondre, Powakka en Klein Powakka in Suriname in 2012?*

De deelvragen die zijn opgesteld voor de dimensie taaldominantie luiden:

- DV (1) *Zeggen de oudere inwoners de Inheemse talen beter te spreken dan de jongere inwoners?*
- DV (2) *Is er een genderverschil in het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo en Nederlands van participanten?*

De deelvragen die zijn opgesteld voor de dimensie taalkeuze luiden:

- DV (3) *Zeggen de participanten de Inheemse talen te spreken met de kinderen en kleinkinderen?*
- DV (4) *Welke thuishalen worden hoe vaak door de participanten opgegeven?*
- DV (5) *Hoe groot is het onderlinge verschil tussen hoe taaldivers de dorpen zijn?*

De deelvragen die zijn opgesteld voor de dimensie taalpreferentie luiden:

- DV (6) *Hoe verhoudt het aspect 'taal die u het liefst spreekt' zich met de aspecten 'uw beste taal' en 'taal waarin u zich het meest op uw gemak voelt'?*
- DV (7) *Hoe worden de verschillende talen gebruikt voor de emotionele functie boosheid?*

4. Corpus en methode

4.1. Corpus

4.1.1. De makers van de vragenlijst en de interviewers

De vragenlijst is in het Nederlands gemaakt, maar de interviewers hebben de vragenlijst mondeling afgenomen waarbij de taal werd gesproken die de participant sprak. De interviewers hebben de antwoorden van de participanten zelf genoteerd. De toenmalige coördinator van het tweetalig project, een culturele antropologe, en ook een aantal Nederlandse student-stagiaires hebben de vragenlijst vooraf doorgesproken met degenen die de interviews zouden afnemen. Er is nog gelegenheid geweest de vragen aan te passen, maar het is onbekend of dit ook daadwerkelijk is gedaan. De lokale bewoners hebben voor het afnemen van de interviews speciaal een training gevolgd en tijdens het onderzoek begeleiding gekregen van de twee Nederlandse student-stagiaires Toegepaste Psychologie aan de Hogeschool Leiden. De interviewers ontvingen een kleine vergoeding voor het doen van het onderzoek, maar hebben nooit feedback gekregen op wat ze hebben gedaan. Twee van de interviewers die in Galibi de vragenlijsten hebben afgenomen, hadden eerder interviews afgenomen.

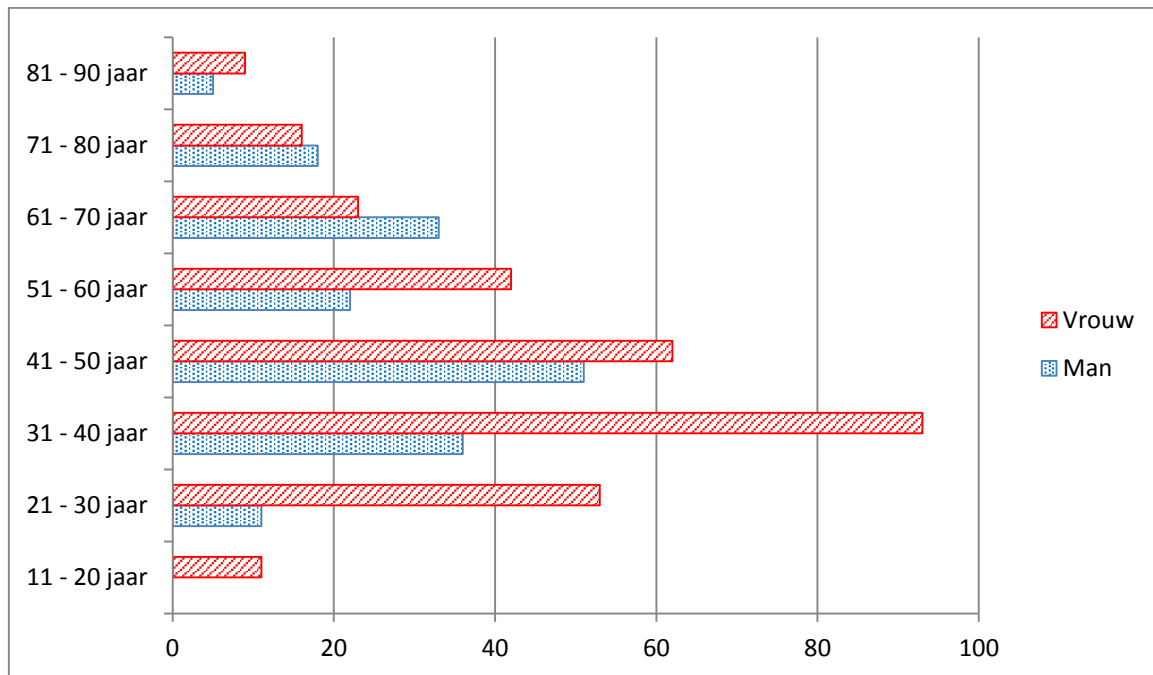
4.1.2. De participanten

In totaal zijn er 514 vragenlijsten afgenomen in zes verschillende Inheemse dorpen. In Figuur 4.1.2a is te zien hoeveel participanten er zijn geïnterviewd in elk dorp.

Dorp	Aantal (n)
Christiaankondre	72
Langamankondre	72
Donderskamp	57
Klein Powakka	54
Powakka	158
Washabo	101
Totaal	514

Figuur 4.1.2a Aantal participanten per dorp

Van de 514 participanten waren er 180 man (35%), 313 vrouw (60,9%) en van de overige 21 participanten was het geslacht niet opgegeven (4,1%). In Figuur 4.1.2b is te zien hoe de verdeling van deze mannen en vrouwen was binnen de verschillende leeftijdscategorieën, wanneer zowel geslacht als leeftijdscategorie bekend was.

Figuur 4.1.2b Verdeling mannen en vrouwen binnen de leeftijdscategorieën ($N_{\text{totaal}} = 485$)

De jongste participant was 16 jaar oud en de oudste participant 88 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van alle participanten, waarvan de leeftijd bekend was ($N = 505$), is samen 46,5 jaar oud met een standaardafwijking van 16,1 jaar.

In de vragenlijst is ook naar de geloofsovertuiging van de participanten gevraagd. Van alle participanten gaven 450 participanten twaalf verschillende religies op, voor de overige 65 participanten was niets aangegeven (zie Figuur 4.1.2c). Dat er door 65 participanten niets is aangegeven kan worden geïnterpreteerd als 'religie onbekend' of 'religie niet aanwezig'.

Religie	Christiaan-kondre	Langaman-kondre	Donders-kamp	Klein Powakka	Powakka	Washabo	Totaal
RK	46 (63,9%)	48 (66,7%)	49 (86,0%)		145 (91,8%)	79 (78,2%)	367 (71,4%)
Protestant					1 (0,6%)		1 (0,2%)
Jehovah			2 (3,5%)		2 (1,3%)	2 (2,0%)	6 (1,2%)
Volle Evangelie	19 (26,4%)	8 (11,1%)	5 (8,8%)		3 (1,9%)	7 (6,9%)	42 (8,2%)
Vrije Evangelie		14 (19,4%)					14 (2,7%)
Evangelie					2 (1,3%)		2 (0,4%)
Baptist	4 (5,6%)						4 (0,8%)
Pentecostal						1 (1,0%)	1 (0,2%)
Godsbazuin						4 (4,0%)	4 (0,8%)
Nazarene						1 (1,0%)	1 (0,2%)
Gemeente Bribi						6 (5,9%)	6 (1,2%)
Geen					1 (0,6%)		1 (0,2%)
Onbekend	3 (4,2%)	2 (2,8%)	1 (1,8%)	54 (100%)	4 (2,5%)	1 (1,0%)	65 (12,6%)
Totaal	72	72	57	54	158	101	514

Figuur 4.1.2c Participanten en hun religies

In de vragenlijst konden participanten telkens aangeven welke taal/talen van toepassing was/waren op de vraag. De vijf hoofdtalen, die opgenomen waren in de

vragenlijst, waren Sranantongo, Nederlands, Kali'na, Lokodian en Washabo. Verder was er de mogelijkheid om ook andere talen op te geven onder de open optie 'anders'. In Figuur 4.1.2d is te zien hoeveel sprekers er waren per taal (ongeacht het niveau dat was ingeschat door de sprekers zelf). Het totaal aantal sprekers per dorp is steeds groter dan het aantal participanten in dat dorp (N), omdat men dus meerdere talen mocht opgeven.

Talen	Christiaan-kondre (N = 72)	Langaman-kondre (N = 72)	Donders-kamp (N = 57)	Klein Powakka (N = 54)	Powakka (N = 158)	Washabo (N = 101)	Totaal (N = 514)
Kali'na	70 (97,2%)	71 (98,6%)	48 (84,2%)	1 (1,9%)	3 (1,9%)	2 (2,0%)	195 (37,9%)
Lokodian	1 (1,4%)	4 (5,6%)	6 (10,5%)	29 (53,7%)	86 (54,4%)	22 (21,8%)	148 (28,8%)
Nederlands	57 (79,2%)	66 (91,7%)	51 (89,5%)	48 (88,9%)	114 (72,2%)	96 (95,0%)	432 (84,0%)
Sranantongo	67 (93,1%)	65 (90,3%)	56 (98,2%)	52 (96,3%)	136 (86,1%)	100 (99,0%)	477 (92,8%)
Washabo			13 (22,8%)	1 (1,9%)	2 (1,3%)	99 (98,0%)	115 (22,4%)
<u>Andere talen</u>							
Engels	12 (16,7%)				1 (0,6%)	3 (3,0%)	16 (3,1%)
Frans							2 (0,4%)
Guyanees-Engels	5 (6,9%)			1 (1,9%)			1 (0,2%)
Hindoestaans						1 (1,0%)	1 (0,2%)
Javaans				3 (5,6%)	2 (1,3%)		5 (1%)
Portugees						2 (2,0%)	2 (0,4%)
Warraus						3 (3,0%)	3 (0,6%)
Onbekend		1 (1,4%)		1 (1,9%)	2 (1,3%)		4 (0,8%)

Figuur 4.1.2d Hoeveelheid sprekers per taal

4.2. Methode

Via de Rutu Foundation heb ik toegang gekregen tot de 514 ingevulde vragenlijsten. Bovenaan de vragenlijst (zie bijlage 1, p. 88) staat genoteerd dat de vragenlijst is uitgevoerd onder de naam van VIDS, de *Vereniging van Inheemse Dorpshoofden in Suriname* (VIDS, n.d.). Tevens staat aangeduid dat de vragen betrekking hebben op de taalomgeving van schoolkinderen. Hierbij is dus een bewuste keuze gemaakt om de volwassenen in de omgeving van schoolkinderen te interviewen, in plaats van de schoolkinderen zelf, zoals Léglise en Migge (2015) hebben gedaan. Na het invullen van een aantal algemeenheden (datum en dorp) en personalia (leeftijd, geslacht en religieuze overtuiging), worden er in totaal 15 verdere vragen gesteld welke ik heb opgedeeld in drie delen. Deel 1 bestaat uit de vragen 1 tot en met 5, deze vragen hebben allemaal betrekking op welke talen de geïnterviewde persoon zelf spreekt, op welk niveau (zelf-inschatting) en met wie. De vragen 6 tot en met 11 vormen het tweede deel en hebben betrekking op welke talen er onderling worden gesproken tussen de verschillende relaties in de directe omgeving van de geïnterviewde, bijvoorbeeld: welke taal/talen spreken uw zonen met hun vriendjes? Het laatste deel bestaat uit de vragen 12 tot en met 15. Deze vragen hebben meer betrekking op het emotionele aspect van taal zoals: welke taal spreekt u wanneer u zeer boos bent over iets? De deelvragen voor dit scriptieonderzoek zullen voornamelijk worden beantwoord middels de analyse van deel 1 en deel 3 van de vragenlijst.

De resultaten zijn gecodeerd in excel ingevoerd. De verschillende coderingen waren:

- De dorpen werden genummerd van 0 tot en met 5, 0 = Christiaankondre, 1 = Langamankondre, 2 = Donderskamp, 3 = Klein Powakka, 4 = Powakka en 5 = Washabo.
- Elke participant kreeg een participantnummer toegewezen van 1 tot en met 514.
- Voor de variabele geslacht werd de code 0 gebruikt voor het geslacht 'man' en de code 1 voor het geslacht 'vrouw'.
- Voor alle vragen (1 tot en met 15) zijn er vijf variabelen per vraag, ingedeeld op taal. De vijf talen waren Kali'na, Lokodian, Nederlands, Sranantongo en Washabo. Dus voor vraag 1 waren er de variabelen 'vraag 1 Kali'na', 'vraag 1 Lokodian', enzovoorts. Dit is gedaan omdat er meerdere antwoorden mochten worden gegeven op elke vraag en er dus per vraag meerdere talen konden worden aangevinkt.
- Voor de taalniveaus bij vraag 1 stond een 0 voor 'niet', dit werd beschouwd als het laagste taalniveau. De overige niveaus werden gecodeerd met 1 = zeer slecht, 2 = slecht, 3 = gemiddeld, 4 = goed en 5 = zeer goed. Dus wanneer er bij de variabele 'vraag 1 Sranantongo' een 5 was ingevoerd, hield dit in dat de participant zei Sranantongo te spreken op, naar eigen inschatting, een zeer goed niveau.
- Voor de overige variabelen, opgesteld voor de vragen 2 tot en met 15, zijn steeds de codes 0 en 1 gebruikt voor respectievelijk 'niet' en 'wel'. Dus wanneer er bij de variabele 'vraag 3 Nederlands' een 0 was ingevoerd, betekende dit dat de participant het Nederlands over het algemeen niet sprak met zijn/haar partner.
- Voor alle missende gegevens is de code 999 toegewezen.
- Omdat er voor elke vraag ook een andere taal (of meerdere andere talen) konden worden ingevuld, zijn er voor vraag 1 twee variabelen gemaakt: 'vraag 1 andere taal' en 'vraag 1 niveau andere taal'. Voor de eerste variabele is de taal ingevoerd, bijvoorbeeld 'Portugees', voor de laatste variabele is dezelfde codering gebruikt als voor de andere taalniveaus (0 = niet tot en met 5 = zeer goed).
- Voor de vragen 2 tot en met 15 zijn wederom twee extra variabelen aangemaakt. De eerste variabele bevat de andere taal, bijvoorbeeld 'Portugees' de andere variabele duidde de afwezigheid van een andere taal met een 0 (0 = niet) of de aanwezigheid van een andere taal met een 1 (1 = wel). Op het moment dat er meer dan één andere taal was opgegeven, werden er op dezelfde wijze twee extra variabelen aangemaakt. De keuze om de andere talen op deze manier, namelijk in twee variabelen, weer te geven is gemaakt, omdat relaties van de participant misschien weer andere talen spraken dan de andere taal die de participant zelf sprak. De variabele met de codering 0 = niet en 1 = wel, was nodig voor het tellen van bijvoorbeeld de hoeveelheid talen die werden gesproken bij een bepaalde vraag.
- Alle overige gegevens zoals religie, leeftijd en datum zijn niet gecodeerd ingevoerd, maar overgenomen uit de antwoorden op de vragenlijsten.

Na het invoeren van alle data in excel is er steekproefsgewijs een controle uitgevoerd, hierbij werden geen invoerfouten ontdekt. Het excel bestand is toen getransporteerd naar het statistische software programma *IBM SPSS Statistics 22*.

Voor deelvraag 1 *“Zeggen de oudere inwoners de Inheemse talen beter te spreken dan de jongere inwoners?”* en deelvraag 2 *“Is er een genderverschil in het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo en Nederlands van participanten?”* is gewerkt met de zelfingeschatte taalniveaus van vraag 1 uit de vragenlijst. Omdat er niet vanuit mag worden gegaan dat het verschil tussen taalniveau 2 (slecht) en 3 (gemiddeld) hetzelfde is als het verschil tussen taalniveau 4 (goed) en 5 (zeer goed), is het gebruik van non-parametrische testen gewenst. Deze testen nemen geen gemiddelde van de gegevens, maar zetten de taalniveaus op volgorde en kennen zodoende een positie toe aan elk antwoord. Voor deelvraag 1 is een correlatietest gedaan. Er is gekeken naar de correlatie tussen de leeftijd van de participanten en de zelfingeschatte taalniveaus van het Nederlands, het Sranantongo en de Inheemse talen. De Inheemse talen zijn hierbij geclusterd op zodanige wijze dat, mochten er participanten meerdere Inheemse talen spreken, het hoogste niveau van de aanwezige Inheemse talen in het repertoire van de participant opgenomen werd in de nieuwe, geclusterde variabele. Er is voor gekozen een geclusterde variabele te maken voor de gegevens van de Inheemse talen bij vraag 1 uit de vragenlijst, omdat er op deze manier over het totale aantal participanten getest kon worden, in plaats van per taalgemeenschap. Aangezien de zelfingeschatte taalniveaus ordinale gegevens betreffen wordt de Spearman's rho afgelezen voor significantie.

Voor deelvraag 2 is de non-parametrische test genaamd '2 independent samples' uitgevoerd, waarbij de taalniveaus zijn gebruikt, nu om het taalniveau te vergelijken tussen mannen en vrouwen. De Mann-Whitney test verschaft informatie over de posities die zijn toegekend aan de taalniveaus, die op volgorde zijn gezet apart voor de mannen en de vrouwen. Er wordt geen gemiddelde genomen, zoals bij een parametrische test, maar wel is de mediaan uit te rekenen met SPSS die het taalniveau duidt op de middelste positie van de totale reeks. In de Mann-Whitney test kan de Mann-Whitney U worden afgelezen voor significantie. Een kanttekening bij het gebruiken van deze non-parametrische test voor de taalniveaus, die zijn gebruikt in de dataset, is dat er een groot aantal 'ties' ontstaat. Dit betekent dat op dezelfde positie een heleboel dezelfde taalniveaus komen te staan, omdat er slechts uit zes taalniveaus (0 tot en met 5) gekozen werd.

Deelvragen 3 en 4 zijn beschrijvend beantwoord, er zijn dus geen statistische testen voor uitgevoerd. Voor deelvraag 3 *“Zeggen de participanten de Inheemse talen te spreken met de kinderen en kleinkinderen?”* is gewerkt met de vragen 4 en 5 uit de vragenlijst. Er is steeds een selectie van participanten gemaakt met een bepaald kenmerk, te beginnen met het aantal participanten dat kleinkinderen had. De frequentie wordt in een tabel vermeld. Van die selectie zijn weer de participanten geselecteerd die een Inheemse taal zeiden te spreken. Vervolgens is er gekeken naar hoeveel van de participanten, die zowel kleinkinderen hadden als een Inheemse taal zeiden te spreken (ongeacht op welk zelfingeschatte taalniveau), ook de Inheemse taal zeiden te spreken met de kleinkinderen. De stappen zijn uitgevoerd apart voor de Kali'na gemeenschappen, de Lokodian gemeenschappen en de Washabo gemeenschap. Op dezelfde wijze is er gekeken naar de kinderen. Voor deelvraag 4 *“Welke thuistalen worden hoe vaak door de participanten opgegeven?”* is gekeken naar de antwoorden op

vraag 2 van de vragenlijst. Er is gekeken naar hoe vaak alle verschillende talen werden benoemd als thuistalen door alle 514 participanten. Vervolgens is er ook gekeken naar hoe al deze verschillende thuistalen zijn verdeeld over elk dorp.

Voor deelvraag 5 "*Hoe groot is het onderlinge verschil tussen hoe taaldivers de dorpen zijn?*" is allereerst het woord 'taaldivers' gedefinieerd. Onder taaldivers wordt het gemiddelde aantal thuistalen per dorp verstaan. Hiervoor is het totaal aantal thuistalen per participant steeds opgeteld en vervolgens zijn de dorpen onderling vergeleken. Hoe meer talen de participanten uit een dorp gemiddeld zeiden te spreken, hoe taaldiverser dit dorp werd geacht en hoe minder talen de participanten uit een dorp gemiddeld zeiden te spreken, hoe minder taaldivers dit dorp werd geacht. Met de nieuwe variabele, welke dus voor elke participant de opgetelde thuistalen bevat, is een ANOVA-test uitgevoerd met als afhankelijke variabele het aantal thuistalen per participant en als onderscheidende factor het dorp waar deze participant vandaan kwam. De ANOVA-test gaf duidelijkheid in of de taaldiversiteit van de dorpen onderling significant verschilde.

Tenslotte zijn deelvraag 6 en 7 wederom beschrijvend beantwoord. Voor zowel deelvraag 6 "*Hoe verhoudt het aspect 'taal die u het liefst spreekt' zich met de aspecten 'uw beste taal' en 'taal waarin u zich het meest op uw gemak voelt?'*" als deelvraag 7 "*Hoe worden de verschillende talen gebruikt voor de emotionele functie boosheid?*" is gebruik gemaakt van kruistabellen, waarin de vragen uit deel 3 van de vragenlijst tegenover elkaar zijn gezet en zijn vergeleken. Voor deelvraag 6 is steeds vraag 14 vergeleken met vraag 12 en vraag 13 uit de vragenlijst. In het tegenover elkaar zetten van de vragen is steeds de variabele die dezelfde taal weergeeft gebruikt. Dus de variabele 'vraag 14 Nederlands' is vergeleken in een kruistabel met de variabele 'vraag 12 Nederlands'. Voor deelvraag 7 is steeds vraag 15 uit de vragenlijst vergeleken met vraag 12, vraag 13 en vraag 14 uit de vragenlijst. Deze vergelijking is op dezelfde wijze weergegeven als in de kruistabellen van deelvraag 6. Tevens is het aantal talen, dat werd geantwoord op vraag 15 uit de vragenlijst, bij elkaar opgeteld.

5. Resultaten

5.1. DV (1) *Zeggen de oudere inwoners de Inheemse talen beter te spreken dan de jongere inwoners?*

Om deze vraag te beantwoorden, is een correlatietest uitgevoerd met als variabelen de leeftijd van de participant en het zelfingeschatte taalniveau van de Inheemse talen. Hierbij zijn de drie Inheemse talen, het Kal'ina, het Lokodian en het Washabo, geclusterd⁷ om de correlatietest over een groter aantal sprekers te testen. De verwachting vanuit de literatuur, met name vanuit het onderzoek van Yamada (2007), is dat hoe ouder de inwoner, hoe hoger deze zijn of haar eigen taalniveau van de Inheemse taal heeft ingeschat.

De zelfingeschatte taalniveaus betreffen ordinale gegevens, om deze reden wordt de Spearman's rho afgelezen. Spearman's rho geeft aan dat er een positieve correlatie coëfficiënt is gevonden (correlatie is significant bij 0,01) van 0,294 met $p = 0,000$. Dit betekent dat de verwachting is bevestigd. Een positieve correlatie coëfficiënt houdt in dit geval namelijk in dat hoe ouder de participant, hoe hoger deze zijn/haar taalniveau van zijn/haar beste Inheemse taal heeft ingeschat. Het antwoord op DV (1) is dus: ja, de oudere inwoners uit de zes Inheemse dorpen in Suriname hebben hun eigen taalniveau, van de Inheemse taal die zij het beste spraken, significant hoger ingeschat dan de jongere inwoners.

Om een volledig beeld te geven van de correlatie tussen de zelfingeschatte taalniveaus en de leeftijd van de participanten, is eenzelfde correlatietest uitgevoerd voor het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo en het Nederlands. De verwachting is dat er geen significante correlatie zal worden gevonden voor het Sranantongo, omdat zowel de oudere generaties als de jongere generaties het Sranantongo aanleren en gebruiken. De correlatietest geeft het volgende resultaat: Spearman's rho geeft dat $p = 0,098$. Voor het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo geldt dus dat er geen significante correlatie ($p > 0,05$) is gevonden tussen de leeftijd van de participant en het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo. Dit betekent dat de leeftijd van de participanten in deze dataset, geen factor was die een significante invloed had op het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo.

Tenslotte is dezelfde correlatietest uitgevoerd voor het Nederlands. De verwachting voor deze toets, aan de hand van de literatuur, is enerzijds tegengesteld aan de verwachting voor de Inheemse taal. De verwachting is dus dat de oudere inwoners hun taalniveau van het Nederlands lager hebben ingeschat dan de jongere inwoners. In Yamada (2007) werd namelijk duidelijk dat de ouderen vooral de Inheemse talen gebruikten. Daarnaast zeiden de Surinaamse jongeren in het onderzoek van Léglise en Migge (2015) het Nederlands en het Sranantongo het best te spreken. Bovendien, zou volgens Charry en collega's (1983) de taalverschuiving richting het Nederlands en het

⁷ Het clusteren is op zodanige wijze gedaan dat wanneer een participant twee Inheemse talen met het zelfingeschatte taalniveau zou hebben opgegeven bij Vraag 1, dan is alleen de Inheemse taal met het hoogste zelfingeschatte taalniveau in deze variabele is opgenomen.

Sranantongo gaan. Anderszijds, hoeven deze gegevens uit de literatuur niet van toepassing te zijn op deze dataset: Yamada deed onderzoek in een enkele gemeenschap, Léglise en Migge (2015) deden onderzoek in Paramaribo en het werk van Charry en collega's is inmiddels van een tijd geleden.

Spearman's rho geeft aan dat er een negatieve correlatie coëfficiënt is gevonden van -0,424 (correlatie is significant bij 0,01) met een significante correlatie van $p = 0,000$. Dit betekent dat er een significante correlatie is gevonden voor de leeftijd van de participant en het zelfingeschatte taalniveau van het Nederlands. Een negatieve correlatie indiceert dat hoe ouder de inwoner, hoe lager het eigen Nederlandse taalniveau werd ingeschat.

Kortom, voor de Inheemse talen werd gevonden dat hoe ouder de participant, hoe beter deze zijn/haar eigen taalniveau van de Inheemse taal inschatte. Voor het Nederlands werd het tegengestelde gevonden, juist hoe jonger de participant, hoe hoger deze zijn/haar eigen taalniveau van het Nederlands inschatte. Voor het Sranantongo werd geen significante correlatie gevonden tussen leeftijd en het zelfingeschatte taalniveau, wat betekent dat voor deze dataset de oudere participanten hun eigen taalniveau van het Sranantongo niet significant hoger of lager hebben ingeschat dan de jongere participanten en andersom. In de volgende deelvraag wordt er, in plaats van naar een correlatie tussen taalniveau en leeftijd, gekeken naar een correlatie tussen taalniveau en gender.

5.2. DV (2) *Is er een genderverschil in het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo en Nederlands van participanten?*

Wederom wordt voor deze vraag gewerkt met de ordinale, zelfingeschatte taalniveaus uit vraag 1 van de vragenlijst en is een non-parametrische toetsing gewenst. Er is wederom gekozen voor een non-parametrische toets wegens de ordinale data, ondanks het bezwaar dat er op deze manier een groot aantal ties ontstaat met deze dataset. Deze keer is het geslacht van de participant het bepalende kenmerk voor de verdeling van de dataset in twee groepen. In totaal waren er 179 mannen en 310 vrouwen ($N_{\text{totaal}} = 489$), van 25 participanten was het geslacht niet ingevuld. Er zijn dus ongeveer 1,7 keer zoveel vrouwen geïnterviewd als mannen.

Allereerst is de toets uitgevoerd voor het zelfingeschatte taalniveau van het Nederlands. In de literatuur is niet naar voren gekomen dat er om een bepaalde reden een genderverschil zou moeten worden gevonden voor het Nederlandse taalniveau. Daarom is de verwachting dat er geen significant genderverschil wordt gevonden. De Mann-Whitney Test geeft aan dat de gemiddelde positie van de mannen ligt op 237,19 (met een som van 42456,50) en dat de gemiddelde positie van de vrouwen ligt op 249,51 (met een som van 77348,50). De Mann-Whitney U heeft een waarde van 26346,500. Er wordt een significantie gevonden van $p = 0,331$ ($p > 0,05$), wat betekent dat er geen significant genderverschil is gevonden voor het zelfingeschatte taalniveau van het Nederlands. De mannen hebben dus hun eigen taalniveau van het Nederlands niet significant hoger of lager ingeschat dan de vrouwen en andersom.

Voor het Sranantongo zijn vanuit de literatuur iets vaker aanwijzingen dat onder jongens en mannen meer Sranantongo wordt gesproken dan onder meisjes en vrouwen, al wordt dit nergens expliciet beweed. De verwachting is dat er mogelijk een significant genderverschil gevonden wordt voor het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo. De Mann-Whitney Test geeft aan dat de gemiddelde positie van de mannen ligt op 268,22 (met een som van 48012,00) en die van de vrouwen op 231,59 (met een som van 71793,00). Mann-Whitney U heeft een waarde van 23588,000. Er wordt een significantie gevonden van $p = 0,003$ ($p < 0,05$), wat betekent dat er een significant genderverschil is gevonden voor het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo. De vrouwen hebben hierbij een lagere positie in de Mann-Whitney test dan de mannen, wat inhoudt dat de vrouwen vaker lagere scores hebben gegeven voor hun taalniveau van het Sranantongo. Het genderverschil houdt in dit geval dus in dat de mannen hun eigen taalniveau van het Sranantongo significant hoger inschatten. De mediaan voor zowel de mannen als de vrouwen ligt op het taalniveau 4, welke in de vragenlijst was aangeduid met 'goed'.

Als laatste is er ook gekeken of er een significant genderverschil werd gevonden voor het zelfingeschatte taalniveau van de Inheemse talen⁸. Vanuit de literatuur zijn geen aanwijzingen gevonden dat dit genderverschil er zou moeten zijn. De verwachting is dan ook dat er waarschijnlijk geen significant genderverschil zal worden gevonden voor het zelfingeschatte taalniveau van de Inheemse talen. De Mann-Whitney Test geeft aan dat de gemiddelde positie voor de mannen 246,81 (met een som van 44179,50) is en voor de vrouwen 243,95 (met een som van 75625,50). Mann-Whitney U heeft een waarde van 27420,500. Er wordt een significantie gevonden van $p = 0,824$ ($p > 0,05$) wat betekent dat er geen significant genderverschil is gevonden voor het zelfingeschatte taalniveau van de Inheemse talen. De mannen hebben dus hun eigen taalniveau van de Inheemse talen niet significant hoger of lager ingeschat dan de vrouwen en andersom.

⁸ Wederom is de cluster gebruikt waarbij de Inheemse taal met het hoogste niveau, mocht de participant meerdere Inheemse talen spreken, is opgenomen in de variabele.

5.3. DV (3) *Zeggen de participanten de Inheemse talen te spreken met de kinderen en kleinkinderen?*

Kinderen			
Wel kinderen	489 (95,1%)		
Geen kinderen	25 (4,9%)		
Totaal	514		
	Kali'na ⁹	Lokodian ¹⁰	Washabo ¹¹
Aantal participanten per gemeenschap	201	212	101
Aantal participanten met kinderen	189 (94,0%)	205 (96,7%)	95 (94,1%)
Aantal sprekers van de Inheemse taal met kinderen	178 (88,6%)	112 (52,8%)	93 (92,1%)
Aantal sprekers van de Inheemse taal die de taal met de kinderen spreken ¹²	149 (74,1%)	26 (12,3%)	41 (40,6%)

Figuur 5.3a Inheemse talen met de kinderen

De tabel in Figuur 5.3a geeft bovenin aan, hoeveel participanten van het totaal aantal participanten (N = 514) heeft aangegeven wel kinderen te hebben of geen kinderen te hebben. Onder deze gegevens zijn er frequenties opgenomen in de tabel, telkens in een aparte kolom voor de Kali'na gemeenschappen, de Lokodian gemeenschappen en de Washabo gemeenschap. De frequenties van boven naar beneden geven achtereenvolgens aan: 1) hoeveel participanten er waren per gemeenschap, 2) hoeveel participanten kinderen hadden uit de betreffende gemeenschap, 3) hoeveel van die participanten met kinderen ook de Inheemse taal van die gemeenschap zeiden te spreken (ongeacht het niveau) en 4) hoeveel van de participanten ook de Inheemse taal zeiden te spreken met de kinderen. De percentages achter de frequenties geven telkens aan hoeveel procent deze frequentie representeert ten op zichte van het totaal aantal participanten uit de betreffende taalgemeenschap.

In Figuur 5.3a is te zien dat van de 489 participanten die had aangegeven kinderen te hebben, er 189 participanten met kinderen aanwezig waren in de Kali'na gemeenschappen, 205 participanten met kinderen in de Lokodian gemeenschappen en 95 in de Washabo gemeenschap. Van de 189 ouders in de Kali'na gemeenschappen waren er 178 ouders die het Kali'na spraken variërend op het zelfingeschatte taalniveau van zeer slecht (1) tot zeer goed (5). Weer daarvan spraken er 149 participanten het Kali'na ook met hun kinderen. Dit betekent dat 83,7% van de participanten uit de Kali'na

⁹ De Kali'na gemeenschappen bestaat in deze dataset uit de participanten uit Christiaankondre, Langamankondre en Donderskamp.

¹⁰ De Lokodian gemeenschappen bestaat in deze dataset uit de participanten uit Powakka en Klein Powakka.

¹¹ De Washabo gemeenschap bestaat in deze dataset uit de participanten uit Washabo.

¹² Omdat de dorpen van dezelfde taalgemeenschap zijn samengenomen, zijn er enkele gevallen van participanten die een Inheemse taal met de kinderen spreken, welke niet de Inheemse taal van de gemeenschap is. Deze gevallen zijn niet opgenomen in de tabel. Dit betreft slechts enkele gevallen.

gemeenschappen, die zowel kinderen hadden als het Kali'na spraken, het Kali'na ook spraken met de kinderen. Dit staat gelijk aan afgerond 74% van alle participanten uit de Kali'na gemeenschappen.

Voor het Lokodian geldt dat er, van de 205 ouders in de Lokodian gemeenschappen, 112 ouders het Lokodian spraken. Van die 112 spraken 26 ouders het Lokodian met de kinderen. Dit betekent dat 23,2% van de ouders die het Lokodian spraken, dit ook spraken met de kinderen. Dit staat gelijk aan afgerond 12% van alle participanten uit de Lokodian gemeenschappen.

In het dorp Washabo, als enige dorp in de dataset waar Washabo werd gesproken, spraken van de 95 ouders er 93 ouders het Washabo (wederom variërend op het zelfingeschatte taalniveau van zeer slecht tot zeer goed). Hiervan spraken 41 ouders ook het Washabo met de kinderen. Dit betekent dat 44,1% van de ouders die het Washabo spreken, ook het Washabo gebruikt in de communicatie naar de kinderen. Dit staat gelijk aan afgerond 41% van alle participanten uit de Washabo gemeenschap. Dus, van de in totaal 489 participanten met kinderen, verspreid over alle taalgemeenschappen, spraken er 216 ouders (44,2%) de Inheemse taal van de gemeenschap ook met de kinderen¹³.

Kleinkinderen			
Wel kleinkinderen	244 (47%)		
Geen kleinkinderen	270 (53%)		
Totaal	514		
	Kali'na	Lokodian	Washabo
Aantal participanten per gemeenschap	201	212	101
Aantal participanten met kleinkinderen	102 (50,7%)	107 (50,5%)	35 (34,7%)
Aantal sprekers van de Inheemse taal met kleinkinderen	97 (48,3%)	61 (28,8%)	34 (33,7%)
Aantal sprekers per Inheemse taal die de taal met de kleinkinderen spreken	74 (36,8%)	15 (7,1%)	18 (17,8%)

Figuur 5.3b Inheemse talen met de kleinkinderen

De opbouw van de tabel in Figuur 5.3b is gelijk aan de opbouw van de tabel die zichtbaar was in Figuur 5.3a. In Figuur 5.3b is te zien dat 244 participanten hadden aangegeven kleinkinderen te hebben. Deze 244 grootouders waren als volgt verdeeld over de drie taalgemeenschappen: 102 grootouders verbleven in een van de Kali'na gemeenschappen, 107 grootouders verbleven in een van de Lokodian gemeenschappen en 35 grootouders verbleven in de Washabo gemeenschap. In de Kali'na

¹³ Er is onbekend hoeveel kinderen de participanten hadden, er kunnen dus geen uitspraken worden gedaan over hoeveel nieuwe sprekers of luistervaardigen van de Inheemse talen er nu in de tweede en derde generaties van deze dataset voorkomen.

gemeenschappen waren er van die 102 grootouders, 97 grootouders die het Kali'na spraken variërend op het zelfingeschatte taalniveau van zeer slecht (1) tot zeer goed (5). Weer daarvan, spraken er 74 participanten het Kali'na ook met hun kleinkinderen. Dit betekent dat 76,3% van de participanten uit de Kali'na gemeenschappen, die zowel kleinkinderen hadden als het Kali'na spraken, het Kali'na ook spraken met de kleinkinderen. Dit staat gelijk aan afgerond 37% van alle participanten uit de Kali'na gemeenschappen.

Voor de Lokodian gemeenschappen geldt dat er 107 grootouders waren waarvan er 61 het Lokodian spraken. Van die 61 grootouders, spraken vijftien grootouders het Lokodian met de kleinkinderen. Dit betekent dat 24,6% van de grootouders die het Lokodian zeiden te spreken, dit ook spraken met de kleinkinderen. Dit staat gelijk aan afgerond 7% van alle participanten uit de Lokodian gemeenschappen.

In het dorp Washabo spraken er van de 34 van de 35 grootouders de Inheemse taal Washabo. Hiervan spraken achttien grootouders ook het Washabo met de kleinkinderen. Met andere woorden, 52,9% van de grootouders die het Washabo spraken, gebruikten het ook in de communicatie met de kleinkinderen. Dit staat gelijk aan afgerond 18% van alle participanten uit de Washabo gemeenschap.

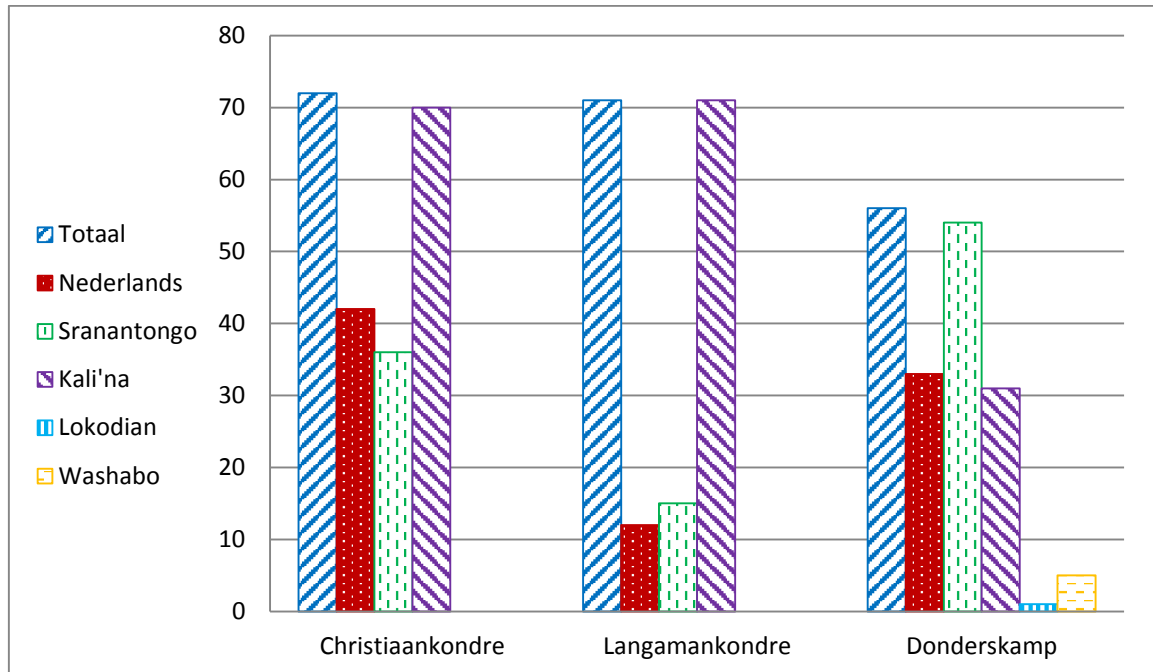
5.4. DV (4) *Welke thuistalen worden hoe vaak door de participanten opgegeven?*

Vraag 2 van de vragenlijst luidt: *“Welke taal/talen wordt/worden er over het algemeen bij u thuis gesproken?”* Van de 514 vragenlijsten was deze vraag tweemaal niet beantwoord, voor de overige 512 vragenlijsten zijn er gegevens over de thuistalen van de participanten bekend. Er mochten bij deze vraag, als tevens voor elke andere vraag in de vragenlijst, meerdere antwoorden worden gegeven.

Het Sranantongo werd het vaakst opgegeven als taal die thuis over het algemeen werd gesproken; 338 van de 512 participanten gaf het Sranantongo op, dit is afgerond 66% van de participanten. De op één na vaakst opgegeven taal was het Nederlands. Het Nederlands werd 245 keer opgegeven als thuistaal door de 512 participanten, dit is afgerond 48%. Logischerwijs zijn de Inheemse talen minder vaak opgegeven ten opzichte van het Sranantongo en Nederlands, omdat de Inheemse talen geen nationale maar lokale talen zijn. Het Kali'na werd 174 keer als thuistaal opgegeven onder de 201 participanten uit de Kali'na gemeenschappen. Dit is afgerond 87%. De Washabo gemeenschap telde 101 participanten en het Washabo werd 65 keer opgegeven, dit is afgerond ongeveer 64%. De Lokodian gemeenschappen telden in deze dataset 212 participanten en het Lokodian werd door 63 participanten opgegeven als thuistaal, dit is afgerond ongeveer 30%.

In de onderstaande Figuren 5.4a-d is te zien hoe de thuistalen verdeeld waren per dorp. In de Figuren 5.4a en 5.4c is in zes staafdiagrammen te zien, hoe het aantal thuistalen was verdeeld over de zes dorpen Christiaankondre, Langamankondre, Donderskamp, Powakka, Klein Powakka en Washabo. De eerste staaf representeert het totaal aantal inwoners dat uit dat dorp heeft deelgenomen aan de vragenlijst. De overige staven representeren de thuistalen, zoals aangegeven in de legenda (links). In Figuur 5.4b (onder Figuur 5.4a) en in Figuur 5.4d (onder Figuur 5.4c) zijn de absolute

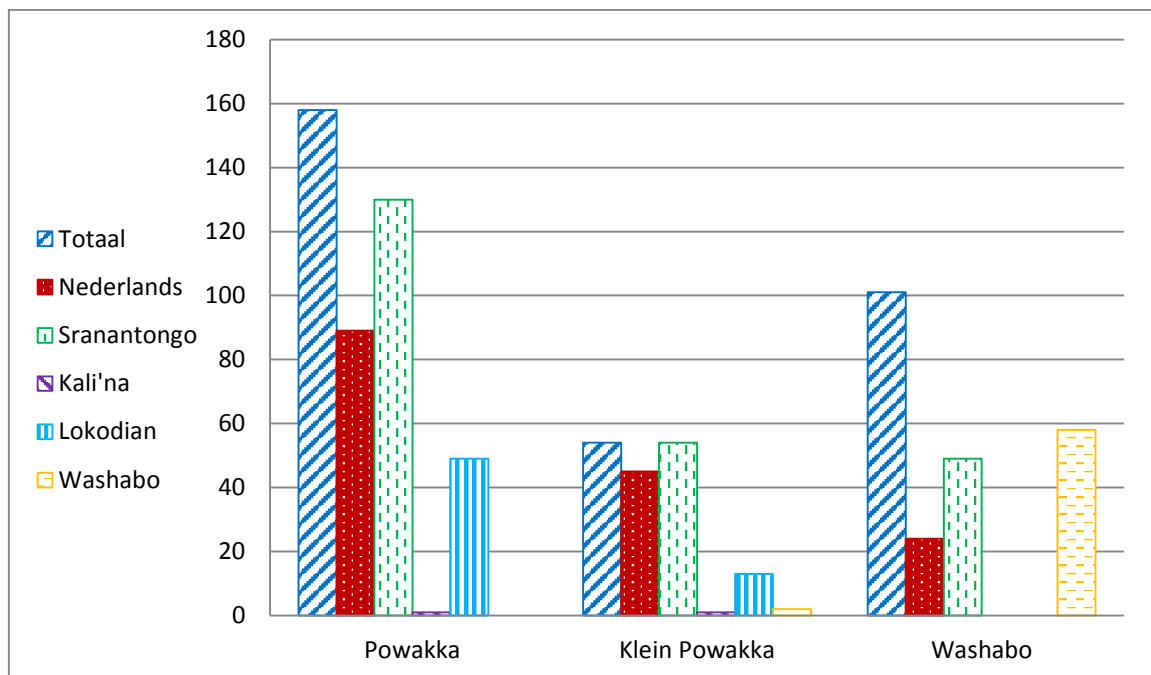
waarden gegeven die in het staafdiagram zijn gebruikt. Daarachter is de absolute waarde gerepresenteerd als percentage van het totaal aantal participanten uit dat dorp. Bijvoorbeeld, in Figuur 5.4b is te zien dat het totaal aantal participanten in Christiaankondre 72 was, hiervan hebben er 42 participanten het Nederlands als thuistaal aangegeven, dit is afgerond 58% van de participanten uit Christiaankondre.

Figuur 5.4a Opgegeven thuistalen Christiaankondre, Langamankondre en Donderskamp

	Christiaankondre		Langamankondre		Donderskamp	
Totaal	72	100%	71	100%	56	100%
Nederlands	42	58,3%	12	16,9%	33	58,9%
Sranantongo	36	50,0%	15	21,1%	54	96,4%
Kali'na	70	97,2%	71	100%	31	55,4%
Lokodian	0	0%	0	0%	1	1,8%
Washabo	0	0%	0	0%	5	8,9%

Figuur 5.4b Absolute frequenties en percentages thuistalen Christiaankondre, Langamankondre en Donderskamp

Figuur 5.4c Opgegeven thuistalen Powakka, Klein Powakka en Washabo

	Powakka		Klein Powakka		Washabo	
Totaal	158	100%	54	100%	101	100%
Nederlands	89	56,3%	45	83,3%	24	23,8%
Sranantongo	130	82,3%	54	100%	49	48,5%
Kali'na	1	0,6%	1	1,9%	0	0%
Lokodian	49	31,0%	13	24,1%	0	0%
Washabo	0	0%	2	3,7%	58	57,4%

Figuur 5.4d Absolute frequenties en percentages thuistalen Powakka, Klein Powakka en Washabo

5.5. DV (5) *Hoe groot is het onderlinge verschil tussen hoe taaldivers de dorpen zijn?*

Voor deze deelvraag is gekeken naar het aantal talen dat elke participant opgaf als thuistalen bij vraag 2 van de vragenlijst. Dit aantal talen per huishouden is bij elkaar opgeteld in een nieuwe variabele. Vervolgens is er gekeken naar of er een significant verschil werd gevonden tussen het gemiddeld aantal thuistalen dat de inwoners per dorp spraken. De taaldiversiteit van een dorp wordt in deze deelvraag dus gelezen als de hoeveelheid talen die er gemiddeld per huishouden, in het betreffende dorp, worden gesproken. Hoe hoger dit gemiddelde, hoe taaldiverser dat dorp wordt geacht. Hoe lager dit gemiddelde, hoe minder taaldivers dat dorp wordt geacht. Met de nieuwe variabele is vervolgens een ANOVA-test uitgevoerd. In Figuur 5.5a is te zien hoeveel participanten er meededen in elk dorp, welk gemiddelde voor het aantal thuistalen per participant is gevonden en wat de standaardafwijking was bij elk gemiddelde.

	Aantal participanten	Gemiddeld aantal thuis talen per participant	Standaardafwijking
Christiaankondre	72	2,08	0,87
Langamankondre	71	1,38	0,66
Donderskamp	56	2,21	0,78
Klein Powakka	54	2,17	0,61
Powakka	158	1,70	0,69
Washabo	101	1,32	0,60
Totaal	512	1,74	0,77

Figuur 5.5a Descriptieve data gemiddeld aantal thuis talen per participant per dorp

Omdat het aantal participanten per dorp zeer ongelijk verdeeld is, werd er bij de Levene's test voor homogeniteit van varianties een significante waarde van $p = 0,000$ gevonden. Dit houdt in dat de data niet homogeen is. Om deze reden wordt ook gekeken naar de significanties van Welch en Brown-Forsythe, welke allebei een significantie vinden van $p = 0,000$. Dit houdt in dat er wel een significant verschil is gevonden en de ANOVA-test zelf geeft een significantie van $p = 0,000$ tussen groepen. Er is dus wel degelijk een significant verschil gevonden tussen de taaldiversiteit van de dorpen.

Waar dit significante verschil precies is gevonden, kan worden afgelezen in de Games-Howell post-hoc test. Deze test is het meest geschikt om af te lezen voor deze data, omdat er geen twijfel over bestaat dat de varianties niet homogeen zijn. Games-Howell laat zien dat Langamankondre significant minder taaldivers is dan de dorpen Christiaankondre ($p = 0,000$), Donderskamp ($p = 0,000$), Powakka ($p = 0,013$) en Klein Powakka ($p = 0,000$). Ook Washabo is significant minder taaldivers dan de dorpen Christiaankondre ($p = 0,000$), Donderskamp ($p = 0,000$), Powakka ($p = 0,000$) en Klein Powakka ($p = 0,000$), maar Langamankondre en Washabo zijn onderling niet significant verschillend in taaldiversiteit ($p = 0,987$). Donderskamp is significant taaldiverser dan de dorpen Langamankondre ($p = 0,000$), Powakka ($p = 0,001$) en Washabo ($p = 0,000$). Klein Powakka is significant taaldiverser dan Powakka ($p = 0,000$) en Washabo ($p = 0,000$). Powakka is daarbij wel significant taaldiverser dan Washabo ($p = 0,000$).

5.6. DV (6) *Hoe verhoudt het aspect 'taal die u het liefst spreekt' zich met de aspecten 'uw beste taal' en 'taal waarin u zich het meest op uw gemak voelt'?*

Vraag 14 uit de vragenlijst vraagt de participant om aan te geven welke taal hij/zij het liefst spreekt. Met andere woorden wordt hier gevraagd naar de dimensie taalpreferentie. Met deelvraag 6 zal worden geanalyseerd in hoeverre de antwoorden van vraag 14 samenhangen met de antwoorden op vraag 12 en vraag 13. Vraag 12 bevraagt in welke taal de participant zich het best kan uitdrukken. Vraag 13 bevraagt de taal waarin de participant zich het meest op zijn/haar gemak voelt. Met het Nederlands, het Sranantongo en de drie Inheemse talen als antwoordmogelijkheden, zijn er een heleboel kruistabellen te maken, waarbij alle mogelijke combinaties van antwoorden met elkaar kunnen worden vergeleken. Dat er veel combinaties gevonden zijn, is op zich al een veelzeggend gegeven. Daarentegen is er voor de omvang van de analyse voor gekozen om alleen te kijken naar de combinaties waarbij tweemaal

dezelfde taal was geantwoord op de twee vragen die met elkaar worden vergeleken in de kruistabel.

In een aantal kruistabellen zijn vraag 14 en 13 met elkaar vergeleken, waarbij de twee vragen opnieuw zijn geformuleerd als de stellingen “Ik spreek het liefst taal X” en “Ik voel mij het meest op mijn gemak in taal X”. Op beide stellingen is met “ja” of “nee” geantwoord. In Figuur 5.6a is te zien, dat van de 505 participanten waarvan de gegevens voor deze vragen bekend waren, er 417 (82,6%) aangaven dat zij het Nederlands niet het liefst spraken. De overige 88 (17,4%) participanten spraken wel het liefst Nederlands. Van die 88 participanten gaven er 71 participanten (rechts onder) aan dat zij zich ook het meest op hun gemak voelden in het Nederlands, 17 (links onder) van de 88 gaven aan dat zij wel het Nederlands het liefst spraken, maar zich niet het meest op hun gemak voelden in het Nederlands. Een groep van 23 (rechts boven) participanten gaf aan niet het Nederlands het liefst te spreken, maar zich wel het meest op hun gemak te voelen in het Nederlands. De overige 394 (links boven) participanten hadden op beide stellingen “nee” geantwoord.

In Figuur 5.6b is te zien hoe de verhoudingen lagen voor het Sranantongo. Van de 505 participanten gaven 211 (41,8%) participanten aan het Sranantongo het liefst te spreken, 294 (58,2%) participanten gaven aan dit niet te doen. Van de 211 participanten die hadden aangegeven het Sranantongo het liefst te spreken, gaven 174 participanten aan zich ook het meest op hun gemak te voelen in het Sranantongo. Het andere deel, bestaande uit 37 participanten, gaf aan het Sranantongo wel het liefst te spreken, maar zich niet het meest op zijn/haar gemak te voelen in het Sranantongo. Een groep van 31 participanten zei zich wel het meest op hun gemak te voelen in het Sranantongo, maar niet het liefst Sranantongo te spreken.

Voor de Inheemse talen is in de Figuren 5.6c-e te zien, dat 52 participanten aangaven het Washabo (Figuur 5.6c) het liefst te spreken. Dit is 51,5% van de Washabo gemeenschap (N = 101) en 10,3% van het totaal aantal participanten (N = 505). Van de 52 participanten die het liefst Washabo spraken, gaven 51 participanten aan zich ook het meest op hun gemak te voelen in het Washabo, 1 participant gaf aan dit niet zo te ervaren. Een groep van 6 participanten gaf aan het Washabo niet het liefst te spreken, maar zich wel het meest op hun gemak te voelen in het Washabo.

In Figuur 5.6d gaven 53 participanten aan het Lokodian het liefst te spreken, dit is 25% van de Lokodian gemeenschap¹⁴ (N = 212) en 10,5% van alle participanten (N = 505). Van deze 53 participanten gaven er 47 ook aan zich het meest op hun gemak te voelen in het Lokodian, de overige 6 participanten gaven aan dit niet zo te ervaren. Een groep van 10 participanten gaf aan het Lokodian niet het liefst te spreken maar zich wel het meest op het gemak te voelen in het Lokodian.

Tot slot, in Figuur 5.6e is te zien dat er 156 participanten het Kali’na hadden opgegeven als taal die zij het liefst spraken. Dit is 77,6% van de Kali’na gemeenschappen¹⁵ (N = 201) en 30,9% van het totaal aantal participanten (N = 505). Van de 156 participanten die het liefst Kali’na spreken, gaven 141 participanten aan zich

¹⁴ Bestaande uit de dorpen Powakka en Klein Powakka in deze dataset.

¹⁵ Bestaande uit de dorpen Christiaankondre, Langamankondre en Donderskamp in deze dataset.

ook het meest op hun gemak te voelen in het Kali'na. De overige 15 participanten gaven aan zich niet het meest op hun gemak te voelen in het Kali'na. Een groep van 17 participanten gaf aan het Kali'na niet het liefst te spreken maar zich wel het meest op het gemak te voelen in het Kali'na.

		Ik voel mij het meest op mijn gemak in het Nederlands:		
		Nee	Ja	Totaal
Ik spreek het liefst Nederlands:	Nee	394	23	417
	Ja	17	71	88
Totaal		411	94	505

Figuur 5.6a Kruistabel vraag 14 en vraag 13 Nederlands

		Ik voel mij het meest op mijn gemak in het Sranantongo:		
		Nee	Ja	Totaal
Ik spreek het liefst Sranantongo:	Nee	263	31	294
	Ja	37	174	211
Totaal		300	205	505

Figuur 5.6b Kruistabel vraag 14 en vraag 13 Sranantongo

		Ik voel mij het meest op mijn gemak in het Washabo:		
		Nee	Ja	Totaal
Ik spreek het liefst Washabo:	Nee	447	6	453
	Ja	1	51	52
Totaal		448	57	505

Figuur 5.6c Kruistabel vraag 14 en vraag 13 Washabo

		Ik voel mij het meest op mijn gemak in het Lokodian:		
		Nee	Ja	Totaal
Ik spreek het liefst Lokodian:	Nee	442	10	452
	Ja	6	47	53
Totaal		448	57	505

Figuur 5.6d Kruistabel vraag 14 en vraag 13 Lokodian

		Ik voel mij het meest op mijn gemak in het Kali'na:		
		Nee	Ja	Totaal
Ik spreek het liefst Kali'na:	Nee	332	17	349
	Ja	15	141	156
Totaal		347	158	505

Figuur 5.6e Kruistabel vraag 14 en vraag 13 Kali'na

In Figuur 5.6f-j zijn de kruistabellen te vinden waarin de stelling “Ik spreek taal X het liefst” (vraag 14) tegenover de stelling “Ik kan mij het best uitdrukken in taal X” (vraag 12) is gezet. In Figuur 5.6f is de kruistabel te zien voor het Nederlands. Er is te zien dan 364 participanten (links boven), het Nederlands noch het liefst spreken, noch

zeggen zich het beste uit te kunnen drukken in het Nederlands. Dit is 72% van het totaal aantal participanten (N = 504) waarvan de gegevens voor zowel vraag 14 als vraag 12 bekend waren. Er waren 71 participanten (rechts onder) die op beide stellingen “ja” antwoordden. Ze zeiden zowel het Nederlands het liefst te spreken als zich het beste uit te kunnen drukken in het Nederlands. Dit is 14% van alle participanten. Er waren 16 (3%) participanten (links onder) die het Nederlands het liefst spraken, maar zich niet het best konden uitdrukken in het Nederlands, en 53 (11%) participanten (rechts boven) die het Nederlands niet het liefst spraken, maar zich wel in het Nederlands het beste uit konden drukken.

In 5.6g is de kruistabel voor het Sranantongo te zien. Van de 504 participanten zeiden 216 participanten (43%) het Sranantongo niet het liefst te spreken en zich er ook niet het beste in uit te kunnen drukken, 187 participanten (37%) zeiden in beide gevallen juist wel het Sranantongo te spreken. Een totaal van 24 participanten (5%) zeiden wel het Sranantongo het liefst te spreken, maar zich er niet het best in uit te kunnen drukken, 77 participanten (15%) gaven dit andersom aan.

Voor de Inheemse talen gold dat er uit Washabo 45 participanten, dit is 45% van de Washabo gemeenschap (N = 100) en 9% van het totale aantal participanten (N = 504), op beide stellingen “ja” antwoordden. Een totaal van 8 participanten gaf aan het Washabo wel het liefst te spreken, maar zich niet het best te kunnen uitdrukken in het Washabo, 10 participanten zeiden precies het omgekeerde.

Voor het Lokodian werd gevonden dat 43 participanten, dit is 20% van de Lokodian gemeenschap (N = 210) en 9% van het totale aantal participanten, zowel zeiden het liefste Lokodian te spreken als zich het beste uit te kunnen drukken in het Lokodian. Een totaal van 9 participanten gaf aan het Lokodian wel het liefst te spreken, maar zich niet het best te kunnen uitdrukken in het Lokodian, tevens 9 participanten zeiden precies het omgekeerde.

Tot slot, voor het Kali’na werd gevonden dat 129 participanten, dit is 66% van de Kali’na gemeenschap (N = 194) en 26% van het totale aantal participanten, zowel zeiden het liefste Kali’na te spreken als zich het beste uit te kunnen drukken in het Kali’na. Een totaal van 26 participanten gaf aan het Kali’na wel het liefst te spreken maar zich niet het best te kunnen uitdrukken in het Kali’na, 6 participanten zeiden precies het omgekeerde.

		Ik kan mij het beste uitdrukken in het Nederlands:		
		Nee	Ja	Totaal
Ik spreek het liefst Nederlands:	Nee	364	53	417
	Ja	16	71	87
Totaal		380	124	504

Figuur 5.6f Kruistabel vraag 14 en vraag 12 Nederlands

		Ik kan mij het beste uitdrukken in het Sranantongo:		
		Nee	Ja	Totaal
Ik spreek het liefst Sranantongo:	Nee	216	77	293
	Ja	24	187	211
Totaal		240	264	504

Figuur 5.6g Kruistabel vraag 14 en vraag 12 Sranantongo

		Ik kan mij het beste uitdrukken in het Washabo:		
		Nee	Ja	Totaal
Ik spreek het liefst Washabo:	Nee	441	10	451
	Ja	8	45	53
Totaal		449	55	504

Figuur 5.6h Kruistabel vraag 14 en vraag 12 Washabo

		Ik kan mij het beste uitdrukken in het Lokodian:		
		Nee	Ja	Totaal
Ik spreek het liefst Lokodian:	Nee	443	9	452
	Ja	9	43	52
Totaal		452	52	504

Figuur 5.6i Kruistabel vraag 14 en vraag 12 Lokodian

		Ik kan mij het beste uitdrukken in het Kali'na:		
		Nee	Ja	Totaal
Ik spreek het liefst Kali'na:	Nee	343	6	349
	Ja	26	129	155
Totaal		369	135	504

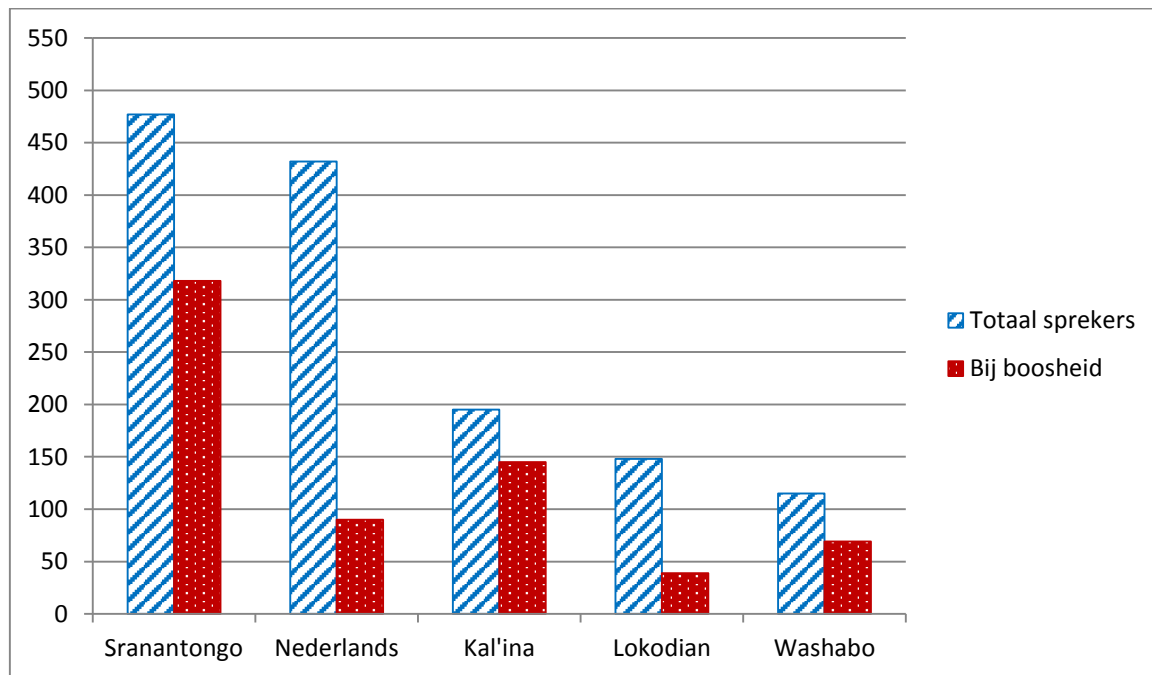
Figuur 5.6j Kruistabel vraag 14 en vraag 12 Kali'na

5.7. DV (7) Hoe worden de verschillende talen gebruikt voor de emotionele functie boosheid?

Voor deze vraag zijn er twee verwachtingen. Allereerst was in de literatuur te lezen hoe het Sranantongo een taal was die enerzijds werd gebruikt voor humor en anderzijds voor sterke emoties (Léglise en Migge, 2015). De verwachting voor deze deelvraag is daarom dat Sranantongo vaak zal worden aangegeven als taal die wordt gebruikt tijdens de emotie 'zeer boos zijn,' welke werd bevraagd in vraag 15 van de vragenlijst. Een tweede verwachting is dat er ook meerdere talen zullen worden gebruikt wanneer men boos is. Uit de literatuur kwam namelijk naar voren dat er veel code-switching en code-

mixing voorkwam in Suriname en dat dit onder andere werd gebruikt als middel om te onderhandelen over de eigen identiteit binnen een discours (Migge, 2011). Bij de verbale uiting van de emotie boosheid is het zeer voorstelbaar dat het onderhandelen van identiteit een rol speelt. Ook werd aan de hand van het Complementariteitsprincipe van Grosjean (2008) duidelijk dat er meerdere talen binnen eenzelfde levensdomein of functie voor kunnen komen.

Allereerst is er gekeken naar hoe vaak de talen werden opgegeven als zijnde talen die over het algemeen werden gesproken wanneer de participant zeer boos is over iets.

Figuur 5.7a Frequentie talen gesproken wanneer zeer boos

De linker staven in Figuur 5.7a geven het totaal aantal sprekers van de taal die eronder staat aan. Alle participanten die hun eigen taalniveau bij deze taal tussen de 1 = zeer slecht en de 5 = zeer goed hadden ingeschat, werden meegeteld als spreker. De rechter staven geven aan hoeveel sprekers deze taal ook aangaven bij vraag 15 en dus deze taal zeiden te spreken wanneer zij zeer boos waren over iets. Het Sranantongo werd in totaal 318 keer opgegeven bij vraag 15. Dit is afgerond 66,7% van de 477 sprekers van het Sranantongo. Het Nederlands werd 90 keer opgegeven, dit is afgerond 20,8% van de in totaal 432 sprekers. Het Kali'na werd 145 keer opgegeven, dit is 74,4% van de totaal 195 sprekers. Het Lokodian werd 39 keer opgegeven, dit is 26,4% van de totaal 148 sprekers. Tot slot werd het Washabo 69 keer opgegeven als taal die werd gesproken bij boosheid. Dit is 60,0% van de in totaal 115 sprekers van het Washabo. Bij elkaar opgeteld werd er door 55,2% van het totaal aantal sprekers van een Inheemse taal (N = 458) ook een Inheemse taal gekozen als taal die gesproken werd wanneer zij zeer boos waren. Kortom: over de gehele dataset werd het Sranantongo werd, absoluut gezien, het vaakst opgegeven als taal die wordt gebruikt bij het uitdrukken van boosheid.

Daarentegen had het Kali'na, procentueel gezien, de hoogste score binnen de eigen gemeenschap.

Om te kijken hoe vaak er meer dan een taal, die men gebruikte als spreektaal bij boosheid, werd opgegeven, is het aantal talen opgegeven bij vraag 15 steeds per participant opgeteld. Dit vormde een nieuwe variabele waarmee gewerkt kon worden. Van de 509 participanten, waarvan de gegevens uit vraag 15 bekend waren, werd door 380 participanten één taal opgegeven, 92 participanten gaven twee talen op en 37 participanten gaven drie talen op. Er werd dus door 74,7% van de participanten één taal gesproken en door 25,3% van de participanten werden er meerdere talen gesproken. Gemiddeld werden er door elke participant 1,33 talen gesproken wanneer men zeer boos was over iets.

De antwoorden op de overige drie vragen die in het derde deel van de vragenlijst werden gesteld, namelijk:

Vraag 12 In welke taal kunt u zich het beste uitdrukken?

Vraag 13 In welke taal voelt u zich het meeste op uw gemak?

Vraag 14 Welke taal spreekt u het liefst?¹⁶

kunnen worden vergeleken met de antwoorden op vraag 15 over boosheid. Om de omvang van de analyse enigszins te beperken zal specifiek naar het Sranantongo worden gekeken, omdat de meerderheid van alle participanten (N = 514) het Sranantongo aangaf als taal die men sprak wanneer men zeer boos was. Is het bijvoorbeeld zo dat de participanten die het Sranantongo zeiden te spreken wanneer zij boos waren (vraag 15), zich ook het beste konden uitdrukken in het Sranantongo (vraag 12)? Figuur 5.7b laat dit zien in een kruistabel. Links staat de stelling: "Ik spreek Sranantongo wanneer ik zeer boos ben over iets", waar "nee" of "ja" op kan zijn geantwoord. Bovenaan staat de stelling: "Ik kan mij het best uitdrukken in het Sranantongo" (vraag 12 uit de vragenlijst). Ook hierop kon "nee" of "ja" worden geantwoord. Het getal 158 (links boven) representeert het aantal participanten dat op beide stellingen "nee" heeft geantwoord. Er zijn dus 158 participanten die geen Sranantongo zeggen te spreken wanneer zij zeer boos zijn over iets en ook zich niet het beste zeggen uit te kunnen drukken in het Sranantongo. Het getal 32 (rechts boven) representeert de participanten die niet het Sranantongo zeggen te spreken wanneer zij zeer boos zijn over iets, maar die wel zeggen zich het best uit te kunnen drukken in het Sranantongo. Wanneer de andere getallen op dezelfde wijze worden afgelezen, geldt dat er 82 (links onder) participanten zijn geweest die het Sranantongo wel zeggen te spreken wanneer zij zeer boos zijn over iets, maar die het Sranantongo niet hebben aangegeven als taal waarin zij zich het best kunnen uitdrukken. Tot slot zeggen 233 participanten (rechts onder) zowel het Sranantongo te spreken wanneer zij boos zijn, als zich het beste uit te kunnen drukken in het Sranantongo. De totaalgetallen zijn steeds de som van of de twee getallen uit een rij, of de twee getallen uit een kolom. Het totaal getal 190 is bijvoorbeeld de som van alle participanten die hebben gezegd het Sranantongo niet te spreken wanneer zij zeer boos waren over iets.

¹⁶ Wederom konden op de vragen 12 tot en met 14 meerdere antwoorden worden gegeven door de participanten.

		Ik kan mij het best uitdrukken in het Sranantongo:		Totaal
		Nee	Ja	
Ik spreek Sranantongo wanneer ik zeer boos ben over iets:	Nee	158 (31,3%)	32 (6,3%)	190 (37,6%)
	Ja	82 (16,2%)	233 (46,1%)	315 (62,4%)
Totaal		240 (47,5%)	265 (52,5%)	505 (100%)

Figuur 5.7b Kruistabel Sranantongo taalkeuze 'boos zijn' en 'beste uitdrukken'

Voor de vergelijking van vraag 15 en vraag 13 uit de vragenlijst is eenzelfde soort figuur gemaakt als bij Figuur 5.7b.

		Ik voel mij het meest op mijn gemak in het Sranantongo:		Totaal
		Nee	Ja	
Ik spreek Sranantongo wanneer ik zeer boos ben over iets:	Nee	177 (35,0%)	13 (2,6%)	190 (37,6%)
	Ja	123 (24,4%)	192 (38,0%)	315 (62,4%)
Totaal		300 (59,4%)	205 (40,6%)	505 (100%)

Figuur 5.7c Kruistabel Sranantongo taalkeuze 'boos zijn' en 'op uw gemak voelen'

In Figuur 5.7c is te zien dat 123 participanten die wel het Sranantongo zeiden te spreken wanneer zij boos waren, zich niet het meest op hun gemak voelden in het Sranantongo. Een aantal van 192 participanten zegt zowel het Sranantongo te spreken wanneer zij boos zijn, als het Sranantongo te ervaren als taal waarin zij zich het meest op hun gemak voelen. Er waren 13 participanten die zich wel op hun gemak voelden in het Sranantongo, maar dit niet spraken wanneer zij zeer boos waren.

Als laatste is de kruisvergelijking gemaakt voor vraag 14 en vraag 15 en is er gekeken naar in hoeverre participanten, die het Sranantongo wel of niet spraken wanneer zij boos waren, ook het Sranantongo aangeven als taal die zij het liefst spreken, of juist niet. Figuur 5.7d laat zien dat 120 participanten die het Sranantongo spraken als ze boos waren, niet het Sranantongo het liefst spraken. Een totaal van 197 participanten die Sranantongo sprak wanneer zij boos waren, gaf aan dat zij ook Sranantongo het liefst spraken. Een groep van 15 participanten gaf aan het Sranantongo niet te spreken wanneer zij boos waren, maar wel het Sranantongo het liefst te spreken.

		Ik spreek het liefst Sranantongo:		Totaal
		Nee	Ja	
Ik spreek Sranantongo wanneer ik zeer boos ben over iets:	Nee	176 (34,6%)	15 (3,0%)	191 (37,6%)
	Ja	120 (23,6%)	197 (38,8%)	317 (62,4%)
Totaal		296 (58,3%)	212 (41,7%)	508 (100%)

Figuur 5.7d Kruistabel Sranantongo taalkeuze 'boos zijn' en 'het liefst spreken'

6. Discussie

6.1. De observatie

Allereerst, in Hoofdstuk 2 van dit scriptieonderzoek werd in paragraaf 2.3.1. een observatie gepresenteerd. De observatie is gedaan bij een Surinaams gezin thuis en er is vooral gerapporteerd welke talen er door de aanwezige familieleden werden gesproken, in welke situatie en met wie. Het is van belang kort nog terug te komen op deze observatie. In de observatie leek zichtbaar dat de Inheemse taal, het Arowaks, zeer gering werd gebruikt in de communicatie met de kleinkinderen, oftewel met de jongste generatie. Tussen grootvader en de kleinkinderen, maar ook tussen de ouders en hun kinderen, werden het Nederlands en het Sranantongo gesproken. Alleen de grootmoeder sprak Arowaks met de kleinkinderen wanneer ze boos was, maar verder sprak ze Sranantongo met de kleinkinderen. Of het Arowaks daadwerkelijk consequent in mindere mate wordt gesproken met en door de jongste generatie, is aan de hand van slechts een enkele observatie binnen een enkel Inheems gezin niet te zeggen. Deze observatie was een momentopname, daarom is voorzichtigheid geboden bij het introduceren van begrippen zoals taalbedreiging en taalverschuiving. Dit is tevens het geval met de 514 vragenlijsten, waaruit bleek dat de jongere participanten zeiden de Inheemse talen niet of slechter te spreken dan de oudere participanten. Taalverschuiving moet goed worden gedefinieerd alvorens hier uitspraken over worden gedaan. Wanneer een generatie er een extra taal bij leert ten op zichte van een vorige generatie, dan betekent dit nog niet dat er sprake is van een proces van taalverschuiving. Daarnaast is taalverschuiving een dynamisch proces wat alleen met herhaaldelijk onderzoek, om de vijf of tien jaar, op den duur kan worden bevestigd. Op het moment dat taalverschuiving wordt bevestigd, dan is het bovendien nog de vraag of deze verschuiving ook daadwerkelijk kwalijk is in relatie tot de andere talen die worden gesproken.

6.2. De vragenlijst

Het idee is om de vragenlijst, die in 2012 in de Inheemse dorpen is afgenomen, in de toekomst opnieuw af te nemen, om de talige ontwikkeling die met de tijd heeft plaatsgevonden te analyseren. Aan de hand van dit scriptieonderzoek kunnen eventuele aanvullingen en/of aanpassingen worden gedaan aan de vragenlijst om ontbrekende informatie aan te vullen of bepaalde dimensies en theorieën nader te onderzoeken.

6.2.1. De antwoordmogelijkheden

6.2.1.1. Meerdere antwoorden

Zoals eerder genoemd vielen er een aantal zaken op aan de opstelling van de vragenlijst, te beginnen met de antwoordmogelijkheden. Zeer positief vond ik het gegeven dat er op

elke vraag meerdere antwoorden mochten worden gegeven en dat er ruimte was om het antwoord met andere talen aan te vullen. Het onderzoek zou namelijk tekort hebben geschoten wanneer, in de Surinaamse context, de participanten telkens maar een enkele taal hadden mogen aanvinken. Dit zou simpelweg niet mogelijk zijn geweest voor de participanten.

Dat dit laatste niet mogelijk was geweest blijkt ook uit het feit dat op de vragen waar er in principe naar een enkele taal werd gevraagd door een superlatief te gebruiken, er toch consequent meerdere talen werden opgegeven. Een voorbeeld van zo'n vraag was "Welke taal spreekt u het liefst?" (vraag 14). Men kan zich dus afvragen of dit soort vragen relevant zijn om te vragen aan een meertalige (Surinaamse) participant. In het licht van het Complementariteitsprincipe van Grosjean (2008) hebben talen namelijk verschillende functies en worden deze in verschillende levensdomeinen, al dan niet in combinatie met elkaar, gebruikt. Een vraag zoals vraag 14, maar ook vraag 13 "In welke taal voelt u zich het meest op uw gemak?" en vraag 12 "In welke taal kunt u zich het beste uitdrukken?" kunnen, gezien vanuit het Complementariteitsprincipe, niet van toepassing zijn op een meertalig individu. Het zal namelijk per levensdomein verschillen welke taal/talen er bijvoorbeeld het beste, of het liefste wordt/worden gesproken. Andersom pleit het feit dat er consequent meerdere antwoorden werden gegeven op deze vragen voor de juistheid van het Complementariteitsprincipe.

Een betere vraag om op te nemen in de vragenlijst zou, vanuit het Complementariteitsprincipe, een vraag zijn die het begrip dominantie betreft. Het begrip dominantie is namelijk wat Grosjean (2008) zelf noemt als een aanwezig gegeven binnen het Complementariteitsprincipe. De dominante taal zou dan de taal zijn die uiteindelijk het meest gebruikt wordt over alle levensdomeinen breed. Zonder daadwerkelijk de taal/talen per levensdomein van een participant te bevragen en op eenzelfde wijze te illustreren als in Figuur 2.4.1a, zou deze dominantie naar eigen inschatting van de participant kunnen worden beantwoord. Wanneer men toch zou willen vragen naar de taal die het liefst of het best wordt gesproken, of naar de taal waarin de participant zich het meeste op het gemak voelt, zal dit bevraagd moeten worden voor specifieke levensdomeinen. Dit zou duidelijker zijn voor de participant en informatiever voor de onderzoeker.

6.2.1.2. De standaardantwoordmogelijkheden

Naast dat het alleen maar positief en gepast was dat een participant meerdere talen mocht antwoorden op elke vraag, vond ik de standaardantwoordmogelijkheden opvallend. De standaardantwoordmogelijkheden, namelijk de taalopties Kali'na, Lokodian, Nederlands, Sranantongo en Washabo, werden vrij essentialistisch gepresenteerd. In de literatuur werd duidelijk dat het taalgebruik in Suriname wordt gekenmerkt door taalalternatie in de vorm van code-switching en code-mixing. Ook bestaan er veel taalvariëteiten, zoals het Surinaams Nederlands en het Nederlands Sranantongo (Borges, 2013). Met andere woorden, de gekozen antwoordmogelijkheden reflecteren niet het aanwezige taalcontact dat in Suriname van grote invloed is op de

linguïstisch ontwikkeling van talen en presenteren de talen als gescheiden entiteiten, wat niet helemaal juist zou zijn. Dit essentialistische perspectief op talen en het eerdergenoemde monolinguisitische concept 'eerste taal (L1)' zijn twee perspectieven die voor Suriname niet van toepassing lijken te zijn en wellicht interessant zijn om op andere wijze te definiëren en bevragen voor meertalige landen zoals Suriname.

6.2.2. De vragenlijst inhoudelijk

6.2.2.1. Personalialia

Waar in de personalialia niet naar werd gevraagd, waren de sociaal-economische omstandigheden van de participant. Er werd niet gevraagd naar het werk dat de participant deed, of in welke sociale kringen deze zich begaf. Dit soort informatie, in combinatie met het taalprofiel van de participant, zou veel kunnen vertellen over taalgebruik binnen specifieke sociaal-economische omstandigheden en sociale kringen. Wellicht is dit een goede aanvulling die kan worden opgenomen in de vragenlijst wanneer dit onderzoek wordt herhaald of er vervolgonderzoek wordt gedaan. Met deze informatie komt ook het patroon zoals deze gemaakt kan worden volgens het Complementariteitsprincipe meer in beeld.

Een andere aanvulling op de personalialia zou de vraag naar het aantal zonen, dochters, kleindochters en kleinzonen zijn. Wanneer dit ook wordt opgenomen in de vragenlijst, zal dit een beter beeld geven van hoeveel leden van de volgende generaties bepaalde talen wel of niet meekrijgen en wel of niet overnemen.

6.2.2.2. Inhoud van de vragen

Aan de inhoud van de vragen in de vragenlijst viel ook het een en ander op. Allereerst lijkt er bewust voor gekozen te zijn om alleen spreekvaardigheid te bevragen en is niet gevraagd naar lees-, luister- en/of schrijfvaardigheid in de talen, wat bijvoorbeeld wel het geval was in het onderzoek van Kroon (2005). Het taalniveau (vraag 1) van deze spreekvaardigheid is daarbij steeds door de participanten zelf ingeschat en niet gemeten of getest. Dit maakt dat factoren, zoals zelfverzekerdheid of juist bescheidenheid over het eigen taalniveau, een rol spelen in de uitkomst van het onderzoek. De betekenis die wordt gegeven aan een taal 'slecht' of 'goed' spreken, zal steeds afhangen van de persoonlijke interpretatie van de participant over wat dat precies inhoudt. De taalniveaus, die lopen van zeer slecht tot en met zeer goed, werden namelijk nergens toegelicht. Hierbij komt dat, volgens het Complementariteitsprincipe van Grosjean (2008), de ene taal beter ontwikkeld is binnen een bepaald levensdomein dan de andere taal. Wanneer er een beoordeling van het eigen taalniveau gegeven moet worden, is dit mogelijk lastig in te schatten omdat talen aanvullend, naast elkaar gebruikt worden. Daarnaast kan er sociaal wenselijk zijn geantwoord, wat in een diglossiesituatie niet ondenkbaar is. Om deze laatste reden was het afnemen van de de vragenlijsten door lokale inwoners zeer interessant, omdat dit een gelijke sociale relatie tussen interviewer

en participant creëerde. Dit is een uniek aspect van de interviews en versterkt hoe waardevol deze data zijn. Ondanks dat alleen spreekvaardigheid is bevraagd, wat mogelijk is gedaan omdat lees- en schrijfvaardigheid in de Inheemse talen veel minder is ontwikkeld. Ondanks dat de taalniveaus naar zelfinschatting zijn aangegeven, zeggen de resultaten op deze manier wel veel over taalattitude, juist omdat vragen naar eigen interpretatie zijn ingevuld.

Als tweede viel op dat er onderscheid werd gemaakt in het geslacht van relaties van de participant. Er werd bijvoorbeeld apart gevraagd naar welke talen dochters onderling en zonen onderling spraken. Dat deze vragen zijn opgenomen in de vragenlijst, naast de vraag “welke taal/talen spreken uw kinderen over het algemeen met elkaar?”, lijkt te duiden op een verwacht genderverschil in het gebruik van talen onder jongens/mannen en meisjes/vrouwen. Daarentegen is dit genderverschil niet bevraagd voor de kleinkinderen, dit zou alsnog gedaan kunnen worden in de herhaling van dit onderzoek.

Als derde viel vraag 9 uit de vragenlijst: “Welke taal/talen spreken uw zonen over het algemeen met hun zussen?” op. Deze vraag lijkt de communicatierichting aan te geven; van zonen naar dochters, en niet andersom. Daarom viel het op dat deze vraag niet omgekeerd werd gesteld. Er werd dus niet gevraagd welke taal of talen de dochters met hun broers spraken.

Tot slot, omdat ik de vragenlijst niet zelf heb gemaakt, ontstaat er een nieuwsgierigheid over de motivatie achter specifiek deze vragen. Vraag 15 bevroeg bijvoorbeeld taalgebruik bij boosheid. Waarom werd uit alle emoties juist boosheid bevraagd, en niet ook andere emoties zoals verdriet, blijdschap of humor? Dit emotionele aspect van taal lijkt mij interessant uitgebreider te bevragen, ook voor de kinderen en kleinkinderen. Zo ontstonden er ook nieuwe vragen bij, bijvoorbeeld, vraag 13 uit de vragenlijst. Vraag 13 luidde: “In welke taal voelt u zich het meeste op uw gemak?” Als er zoiets bestaat als je op je gemak voelen in een taal, dan bestaat er ook zoiets als je niet op je gemak voelen in een taal. Dat deze vraag dan wordt gesteld, leidt voor mij tot de vraag waarom specifiek deze vraag werd gesteld en wat maakt dat de Inheemsen in Suriname zich mogelijk wel of niet op hun gemak voelen in een bepaalde taal. Het Complementariteitsprincipe van Grosjean (2008) zou een verklaring bieden: een taal is goed ontwikkeld in het ene domein, maar wellicht niet in een ander domein. Moet men een taal spreken die binnen een bepaald domein nooit of in mindere mate ontwikkeld is, dan zou dit een gevoel van ongemak met zich mee kunnen brengen. In de vragen 12 t/m 15 is alleen geen levensdomein gespecificeerd. Aanvullende vragen naar de factoren die, volgens de participant zelf, een rol hebben gespeeld of spelen in bijvoorbeeld het zich wel of niet op het gemak voelen in een taal, zouden veel inzichten opleveren. Inzichten die te gebruiken zijn om, wanneer er sprake is van taalbedreiging of taalsterfte, passend management te formuleren wat past bij de taalbehoeften van de inwoners.

6.3. Discussie rondom de resultaten

6.3.1. Deelvraag 1: taaldominantie en leeftijd

Deelvraag 1 “*Zeggen de oudere inwoners de Inheemse talen beter te spreken dan de jongere inwoners?*” en deelvraag 2 “*Is er een genderverschil in het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo en Nederlands van participanten?*” zijn opgesteld om meer te weten te komen over de dimensie taaldominantie en hoe deze dimensie vorm heeft in de Inheemse dorpen.

6.3.1.1. Taalverschuiving niet aantoonbaar

Wederom is het verleidelijk het begrip taalverschuiving aan te kaarten, omdat de significante resultaten op het eerste oog lijken te wijzen naar wat de literatuur aangeeft: de Europese, koloniale talen (als hoge variant in de diglossiesituatie) nemen terrein in ten koste van de Inheemse talen (als lage varianten in de diglossiesituatie) (Charry et. al, 1983). In het licht van deze literatuur lijkt het resultaat van deelvraag 1 te wijzen op de verdere veronderstelling: de jongere generatie spreekt de Inheemse talen slecht of niet, maar het Nederlands spreken ze goed (naar eigen inschatting) en deze scheve balans zal zo verder ontwikkelen tot uitsterven van de Inheemse talen, dus is er reden tot alarmering van de bedreiging van de Inheemse talen. Toch is er niets over een kwalijke taalverschuiving te zeggen met het resultaat van deelvraag 1.

6.3.1.2. Taalattitude en leeftijd

Daarentegen kan het resultaat uit deelvraag 1 wel blijken van verschillende taalattituden onder de participanten. De jongeren willen zich mogelijk graag onderscheiden van de ouderen en taal is daarbij een veelgebruikt middel. Taal en identiteit zijn nauw met elkaar verbonden en wanneer de jongeren zich willen onderscheiden middels het Nederlands, is dit waarschijnlijk van invloed geweest op hoe zij hun eigen taalniveau hebben ingeschat. De significante correlatie tussen leeftijd en taalniveau kan dus ook taalattitude weerspiegelen. Wanneer taalattitude van grote invloed is geweest op hoe de taalniveaus zijn ingeschat, dan is het goed mogelijk dat de jongere generatie van nu, de Inheemse talen weer heeft opgepakt wanneer zij de oude generatie zijn. Het Nederlands is dan weer verwaterd. De significante correlatie zegt dus nog niet dat het Nederlands blijvend dominant is, omdat dat nu onder de jongere inwoners het geval zou zijn.

6.3.1.3. Het Nederlands

Dat de oudere inwoners het Nederlands niet goed zeggen te spreken is wellicht verrassend omdat het Nederlands in hun tijd ook al officieel de instructietaal in het onderwijs was. Toch is het ook niet zo verrassend, omdat het Nederlands buiten

educatieve contexten beperkt nodig en gebruikelijk is en dus verwaterd. Zoals uit de resultaten ook is gebleken, is het namelijk niet vanzelfsprekend is dat het Nederlands thuis wordt gesproken en gebruikt. Wanneer binnen een huishouden in de opvoeding geen Nederlands wordt gesproken, dan wordt het Nederlands pas geïntroduceerd op school en is voornamelijk nodig binnen een educatieve context. Wanneer het levensdomein “educatie” dan wegvalt bij een hogere leeftijd, verschuift volgens het Complementariteitsprincipe (Grosjean, 2008) de balans meer richting de Inheemse talen en het Sranantongo. Daarbij komt dat het percentage leerlingen dat school vroegtijdig verlaat erg hoog is (Le Pichon & Kambel, 2016). Bovendien, wanneer een leerling goed is op school en na de middelbare school wil doorstuderen, dan zal deze naar de stad moeten gaan en het Inheemse dorp verlaten. De combinatie van deze omstandigheden is mogelijk de oorzaak van dat het Nederlands minder goed wordt gesproken door de oudere generatie in de Inheemse dorpen. Uit een herhaalonderzoek zal moeten blijken hoe de correlatie tussen taalniveau en leeftijd nu gesteld is. Daarnaast geldt nog steeds wat eerder al werd genoemd, namelijk dat er andere factoren mogelijk een rol spelen in hoe het eigen taalniveau werd ingeschat. Dat er overigens geen significante correlatie werd gevonden tussen leeftijd en het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo, is niet verrassend. Het Sranantongo, als nationale lingua franca, wordt door jong en oud in Suriname gesproken en kinderen worden ermee opgevoed.

6.3.2. Deelvraag 2: taaldominantie en gender

Voor deelvraag 2 *“Is er een genderverschil in het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo en Nederlands van participanten?”* is gekeken naar of er een significant genderverschil werd gevonden voor het zelfingeschatte taalniveau van wederom het Sranantongo, het Nederlands en voor de volledigheid ook de Inheemse talen. Er werd een significant resultaat gevonden voor het Sranantongo. De mannen zeiden naar eigen inschatting het Sranantongo significant beter te spreken dan de vrouwen. Bij dit significante resultaat is wel een kanttekening te maken: de dataset bestond uit bijna 1,7 keer zoveel vrouwen als mannen.

6.3.2.1. Taalattitude en gender

Wederom zegt dit resultaat mogelijk iets over taalattitude. Of nu zelfverzekerdheid, bescheidenheid, sociale wenselijkheden een rol hebben gespeeld bij de zelfinschatting van het taalniveau van het Sranantongo, het resultaat geeft aan dat de taalattitude tegenover het Sranantongo waarschijnlijk gendergebonden is. Hiermee bedoel ik dat het weleens zo zou kunnen zijn dat het Sranantongo een taal is die wordt geassocieerd met mannen en de communicatie van mannen onderling. In onderzoek kan dit worden bevraagd. Een factor die weinig meespeelt in het gevonden genderverschil is de leeftijd van de mannen en de vrouwen, aangezien er bij deelvraag 1 geen significante correlatie werd gevonden voor de leeftijd en het zelfingeschatte taalniveau van het Sranantongo.

6.3.3. Deelvraag 3: taalgebruik met kinderen en kleinkinderen

6.3.3.1. Intergenerationele overdracht van de Inheemse talen

Vanuit de resultaten van deelvraag 3 *“Zeggen de participanten de Inheemse talen te spreken met de kinderen en kleinkinderen?”* lijkt het er op dat de Inheemse taal Kali’na het meest wordt doorgegeven aan de volgende generaties. In de Lokodian gemeenschappen is dit beduidend minder. Het Washabo ligt hier tussenin. In Figuur 5.3a was te zien dat zowel het relatief aantal sprekers van het Lokodian met kinderen, als het relatief aantal ouders wat de Inheemse taal spreekt met de kinderen, veel lager is dan in de Kali’na gemeenschappen of in de Washabo gemeenschap. Dat de aantallen en percentages in Figuur 5.3b omtrent de kleinkinderen sowieso lager zijn is logisch, er zijn namelijk minder participanten die al kleinkinderen hebben. Toch is hetzelfde waarneembaar, in de Kali’na gemeenschappen lijkt een groot deel van de grootouders die de Inheemse taal spreken, deze ook te spreken met de kleinkinderen. Voor het Lokodian is dit deel aanzienlijk kleiner. Het Washabo ligt er weer tussenin.

Vanuit een UNESCO rapport van het hoofdkantoor in Parijs uit 2003 (Brenzinger, 2007) werd benadrukt dat generationele overdracht van een taal, de op één na belangrijkste factor is in het overleven van een taal. Een herhaalonderzoek moet de resultaten voor deze deelvraag bevestigen, maar de huidige resultaten vooral omtrent de intergenerationele overdracht van het Lokodian zijn alarmerend. Het Kali’na in Galibi en het Washabo in het dorp Washabo lijken daarentegen veel gesproken te worden met kinderen en kleinkinderen. Met de huidige dataset kan nog verder worden onderzocht of de kinderen en kleinkinderen de Inheemse talen ook overnemen in hun repertoire, dit kan aan de hand van de vragen 6 tot en met 11 van de vragenlijst.

6.3.3.2. Suggesties voor verder onderzoek: taalmanagement

In een vervolgonderzoek zou ook nog onderzocht kunnen worden waarom het in de Kali’na gemeenschap gebruikelijker lijkt om de Inheemse talen te spreken met de kinderen en kleinkinderen dan in de Lokodian en Washabo gemeenschap. Vanuit de Rutu foundation werd al duidelijk dat er in Galibi actief wordt gewerkt aan het levend houden van de Inheemse taal. De activiteiten lijken vanuit de dataset succesvol te zijn. Van de participanten die kinderen hebben en het Kali’na beheersen, spreekt 84% Kali’na met de kinderen. Van de participanten die kleinkinderen hebben en het Kali’na beheersen, spreekt 76% Kali’na met de kleinkinderen. Dit laat zien dat er in 2012 een stabiele linguïstische gemeenschap was in Galibi, die vastbesloten lijkt het Kali’na door te geven aan en te spreken met de volgende generaties. Terugkomend op het Universele Natuurlijke Taal Preservatie Mechanisme van Puppel (2011), lijkt er dus binnen het exogene lange termijn sociale natuurlijke taal preservatie management actief aan taalbehoud gewerkt te worden in Galibi. Wanneer uit bevestigend onderzoek blijkt dat dit nog steeds het geval is, dan kan gesteld worden dat er ook cultureel gezien actief aan wordt gewerkt om het Kali’na een prominente rol te laten spelen in het leven van de

Inheemse inwoners uit Galibi en dat de Inheemse taal een positieve identiteit kent. Als er vanuit deze huidige exogene processen dan competente sprekers van het Kali'na blijven opgroeien, dan blijven de endogene psychologische en biologische interrelaties ook in stand en worden verrijkt. Het mechanisme is dan actief en in ontwikkeling binnen alle interrelaties in het mechanisme van Puppel (2011).

6.3.3.3. Diglossie

Tenslotte is het de vraag, in hoeverre er sprake is van een diglossiesituatie waarbij het Kali'na als lage variant daadwerkelijk bedreigd wordt door het Nederlands als hoge variant. Mogelijk, zoals voorgesteld in het Complementariteitsprincipe, worden de verschillende talen toegepast in verschillende levensdomeinen en is er geen sprake van dat het Nederlands, gezien als de indringende taal, daadwerkelijk ook 'gebied veroverd' binnen andere levensdomeinen waar voorheen de Inheemse taal werd gesproken. De talen kunnen tevens naast elkaar bestaan en in verschillende levensdomeinen actief zijn.

6.3.4. Deelvraag 4: een overzicht van de thuishalen

Voor deelvraag 4 "*Welke thuishalen worden hoe vaak door de participanten opgegeven?*" is gewerkt met de resultaten van vraag 2 "*welke taal/talen worden er over het algemeen bij u thuis gesproken?*" uit de vragenlijst.

6.3.4.1. Thuishalen Kali'na taalgemeenschappen

In Christiaankondre en Langamankondre werd er thuis het vaakst Kali'na gesproken. Bijna alle participanten gaven aan dat Kali'na over het algemeen thuis werd gesproken. In Christiaankondre werd daarna vaak ook het Nederlands opgegeven als thuistaal en de helft van de participanten gaf aan ook thuis Sranantongo te spreken. Het Nederlands werd in Christiaankondre dus iets vaker opgegeven dan het Sranantongo, wat toch een interessante vondst is, omdat het Nederlands op deze manier prominenter aanwezig lijkt dan het Sranantongo. Anderszijds waren er in dit dorp 72 participanten en zou de steekproef misschien groter moeten zijn en moet dit worden bevestigd, wil dit daadwerkelijk representatief genoeg zijn om zulke expliciete uitspraken te doen. In Langamankondre, met een participantenaantal van 71, werden het Sranantongo en het Nederlands beduidend minder opgegeven dan in Christiaankondre. Het Kali'na lijkt daar het vaakst voor te komen en soms ook de enige taal te zijn die er thuis wordt gesproken.

In het laatste Kali'na dorp, Donderskamp, werd juist het Sranantongo door de meesten (96%) opgegeven als thuistaal. Hierna volgen het Nederlands en het Kali'na. Het lijkt er dus op dat het Kali'na in Donderskamp over het algemeen een minder prominente rol speelt in een huishouden dan in Christiaankondre en Langamankondre, en juist het Sranantongo het meest prominent aanwezig is. Onderzocht zou kunnen worden of dit verschil tussen Galibi en Donderskamp bijvoorbeeld met het goedlopende toerisme in Christiaankondre en Langamankondre te maken zou kunnen hebben.

Mogelijk is het in Galibi juist belangrijk om een sterk Inheemse, culturele identiteit te onderhouden omdat de toeristen daarvoor naar Galibi komen. Uiteraard is dit slechts speculatie en zou onderzoek dit kunnen controleren. Daarentegen zou dit verschil mogelijk ontstaan zijn omdat Donderskamp een stuk taaldiverser (zie deelvraag 5) is. Om deze reden is er mogelijk meer behoefte aan de gemeenschappelijke lingua franca.

Tot slot werd er gevonden dat er in Donderskamp door een enkeling of een paar participanten ook nog het Lokodian en het Washabo werden opgegeven als thuistaal. Dit kan op allerlei manieren te verklaren zijn. Donderskamp ligt bijvoorbeeld een stuk centraler dan Christiaankondre en Langamankondre. Tevens kunnen er participanten zijn die vanuit een andere taalgemeenschap zijn verhuist naar Donderskamp of familie hebben uit een andere taalgemeenschap waarmee andere Inheemse talen worden gesproken.

6.3.4.2. Thuistalen Lokodian taalgemeenschappen

Binnen de Lokodian gemeenschappen, bestaande uit Powakka en Klein Powakka, zijn een aantal overeenkomsten en een aantal verschillen gevonden. Een kanttekening bij het vergelijken van deze twee dorpen is dat er voor Powakka 158 participanten hebben deelgenomen aan de vragenlijst, waar dit er voor Klein Powakka 54 waren. De verhouding tussen de hoeveelheid participanten voor de twee dorpen is bij het vergelijken niet evenwichtig, alhoewel Klein Powakka in de realiteit ook een veel kleiner dorp is dan Powakka. Toch is het interessant de overeenkomsten en verschillen te bekijken, omdat de dorpen niet lang geleden nog samen een dorp vormden. In Klein Powakka werden zowel het Nederlands (83%) als het Sranantongo (100%) beduidend vaker opgegeven als thuistalen dan in Powakka. Al waren het Nederlands (56%) en het Sranantongo (82%) ook de vaakst gesproken thuistalen in Powakka. Het Lokodian werd in Powakka door 31% van de participanten (N = 158) opgegeven, voor de 54 participanten in Klein Powakka gaf 24% het Lokodian op als thuistaal (N = 13). Wat eerder al te zien was bij de generationele overdracht van het Lokodian in deelvraag 3, lijkt hier nogmaals bevestigd: het Lokodian wordt, in vergelijking met het Kali'na en het Washabo, een stuk minder vaak opgegeven als thuistaal en lijkt daarmee een minder prominente rol te spelen dan de lokale Inheemse talen in de Kali'na en Washabo gemeenschappen. De vraag is natuurlijk of dit ook betekent dat het Lokodian met de tijd nog veel sterker afneemt in Powakka en Klein Powakka en in eventuele andere Lokodian gemeenschappen. Bevestigend onderzoek zou dit moeten uitwijzen en daarna kunnen er uitspraken worden gedaan over of het Lokodian bedreigd, of zelfs stervende is.

6.3.4.3. Thuistalen Washabo gemeenschap

In het dorp Washabo is te zien dat de taal Washabo met 57% vaker werd opgegeven als thuistaal dan het Sranantongo (49%) en het Nederlands (24%). Het Washabo lijkt hierbij dus zeker een belangrijke rol te spelen binnen de gemeenschap, maar met 57% als hoogste percentage lijkt het er ook op dat er minder vaak meerdere talen worden

gesproken per huishouden (dit blijkt ook uit deelvraag 5). Dit zou weer kunnen betekenen dat in sommige gezinnen het Washabo prominent aanwezig is en bij andere gezinnen juist weer helemaal niet. Of dit zo is, kan aan de hand van de huidige dataset verder worden geanalyseerd. Mocht er inderdaad een tweedeling bestaan tussen gezinnen die vooral of alleen het Washabo gebruiken en gezinnen die vooral of alleen het Sranantongo of Nederlands gebruiken, dan zal vervolgonderzoek mogelijk kunnen achterhalen hoe en waarom dit zo ontwikkeld is. Management zoals uitgelegd volgens het model van Puppel (2011) zal hier rekening mee moeten houden (hierover meer bij 6.3.5.).

6.3.4.4. Homogeniteit van de dorpen

Tot slot, niet alleen gaf deze deelvraag een beeld van hoe vaak thuistalen werden opgegeven en of talen dus een meer of minder prominente rol lijken te spelen binnen een huishouden, ook liet deze deelvraag zien welke talen er werden gesproken. Hierbij viel op dat de dorpen eigenlijk vrij homogeen zijn. Binnen de Kali'na gemeenschappen waren amper participanten die een taal spraken uit een andere taalgemeenschap, alleen in Donderskamp was dit het geval. Binnen de Lokodian gemeenschappen was dit ook maar in zeer kleine mate het geval. In Washabo werden helemaal geen sprekers uit een andere taalgemeenschap gevonden. Dat de dorpen zo homogeen zijn en mogelijk in geringe mate poreuze grenzen hebben, is opmerkelijk voor een land als Suriname dat zoveel culturele diversiteit en interculturaliteit kent. Terugkomend op de hoofdvraag van dit onderzoek, zegt dit deels iets over taalattitude van de Inheemsen: wanneer men in een Inheemse dorp woont of gaat wonen dan wil men, zo lijkt het, wonen binnen de taalgemeenschap waar de eigen Inheemse taal gesproken wordt. Er kwamen dan ook geen gemengde Inheemse dorpen voor in deze dataset, waar er voornamelijk twee Inheemse talen werden gesproken.

6.3.5. Deelvraag 5: taaldiversiteit

In deelvraag 5 *“Hoe groot is het onderlinge verschil tussen hoe taaldivers de dorpen zijn?”* werd op nog een andere manier gekeken naar de antwoorden op vraag 2 *“welke taal/talen worden over het algemeen bij u thuis gesproken?”* uit de vragenlijst. Dit keer werd er gekeken naar hoeveel talen er gemiddeld per participant per dorp thuis werden gesproken. Aan de hand van dit gemiddelde is gekeken naar of het ene dorp significant meer of minder taaldivers leek dan het andere. Bij deze resultaten moet ook gezegd worden dat de lengte van de steekproeven per dorp verschilden. Daarentegen zijn er, voor de geschatte grootte van de Inheemse dorpen, veel vragenlijsten afgenomen wat zeer waardevolle data heeft opgeleverd, ook voor deze deelvraag.

6.3.5.1. Significant verschil in Galibi

Zeer opvallend is het significante verschil tussen Christiaankondre en Langamankondre, aangezien de dorpen voorheen één dorp waren en de dorpen nog steeds intensief samenwerken (Zaalman et al., 2006). Na bevestigend onderzoek, is informatie over taaldiversiteit zeer waardevol in de formulering van (school)taalbeleid en management. In Galibi gaan de kinderen namelijk naar dezelfde school, terwijl het erop lijkt dat er in het Christiaankondre dus gemiddeld significant meer talen thuis worden gesproken dan in Langamankondre.

6.3.5.2. Aangepast taalrevitalisatiemanagement voor Washabo

Wat betreft Washabo, met het laagste gemiddelde, lijkt het mij interessant onderzoek te doen naar welke huishoudens dan voornamelijk alleen de Inheemse taal, of alleen het Nederlands, of alleen het Sranantongo spreken, en welke factoren hierop van invloed zijn. Wordt het Washabo bijvoorbeeld vaker als enige taal in een huishouden gesproken, omdat Washabo dicht bij de grens van Brits-Guyana ligt, waar dit sowieso al gebruikelijker is? Of zijn er factoren die de taalattitude rondom het wel of niet thuis spreken van het Washabo beïnvloeden? In het formuleren van taalrevitalisatiemanagement moet er ook rekening mee worden gehouden hoe de Inheemse taal dan plaatsheeft binnen huishoudens. Als er in Washabo enerzijds huishoudens zijn waar voornamelijk Washabo wordt gesproken en anderzijds huishoudens zijn waar voornamelijk Sranantongo en/of Nederlands worden gesproken, dan zal het management, waar de inwoners een actieve rol in hebben, er anders uitzien in Washabo in vergelijking met de andere dorpen waar in elk huishouden vaker alle talen voorkomen (Nederlands, Sranantongo en de Inheemse taal). Binnen het revitalisatiemanagement in Washabo zou dan kennis moeten worden uitgewisseld tussen de huishoudens waar Washabo voornamelijk wordt gesproken en de huishoudens waar het Washabo helemaal niet wordt gesproken. Het Washabo introduceren in een huishouden waar het normaliter niet werd gesproken, vraagt om ander management dan het laten opleven en doen toenemen van een taal die al aanwezig is binnen een huishouden. Om deze reden zijn ook de vooroverwegingen in het mechanisme van Puppel (2011) zo belangrijk. Er moet namelijk eerst overwogen worden welke bronnen er aanwezig zijn van de verschillende talen en welke hulpbronnen er nodig zijn specifiek voor de situatie van taalcontact waar het management in gaat worden uitgevoerd.

6.3.6. Deelvraag 6: taal die het liefst gesproken wordt

Deelvragen 6 en 7 waren opgesteld binnen de dimensie taalpreferentie, ofwel taalvoorkeur. Taalpreferentie is binnen dit scriptieonderzoek gedefinieerd als de mate waarin thuishalen het liefste worden gesproken, vandaar dat er voor deelvraag 6 *“Hoe verhoudt het aspect ‘taal die u het liefst spreekt’ zich met de aspecten ‘uw beste taal’ en*

'taal waarin u zich het meest op uw gemak voelt'? gekeken is naar vraag 14 uit de vragenlijst. Vraag 14 luidde: "welke taal spreekt u het liefst?" Deze vraag is vergeleken met vraag 12 "In welke taal kunt u zich het beste uitdrukken" en vraag 13 "In welke taal voelt u zich het meest op uw gemak?" De resultaten werden getoond in kruistabellen.

6.3.6.1. Discussie kruistabellen 5.6a-e

In de Figuren 5.6a-e waren de vergelijkingen te zien tussen de taal die het liefst gesproken werd en de taal waarin men zich het meest op zijn/haar gemak voelde. Allereerst viel op dat, wanneer er een taal werd opgegeven als zijnde "de taal die het liefst gesproken werd," het grootste deel van die participanten ook aangaf zich het meest op hun gemak te voelen in die taal. Dit gold voor het Nederlands, het Sranantongo en elke Inheemse taal. De combinatie van wel een taal het liefste spreken, maar zich niet het meest op het gemak te voelen in diezelfde taal en de omgekeerde combinatie van een taal niet het liefst spreken maar zich wel het meest op het gemak voelen in die taal, kwamen altijd minder vaak voor. Het lijkt er om deze reden op dat er wel degelijk een verband bestaat tussen taalpreferentie en een gevoel van zich comfortabel en op het gemak voelen bij een taal.

Desalniettemin is het belangrijk niet de participanten te vergeten die dit verband tegenspreken. Wanneer de taal die het liefst gesproken wordt, niet de taal is waar de participant zich het meest op het gemak bij voelt, of andersom, op welke basis maakt de participant dan onderscheid tussen deze twee aspecten van taal? Is dit omdat niet alle participanten consistent hebben geantwoord of omdat de vragen mogelijk op verschillende manieren werden geïnterpreteerd? Bij de vraag over welke taal er het liefst werd gesproken, wordt bijvoorbeeld heel duidelijk de participant als spreker aangewezen: "Welke taal spreekt u het liefst?" De vraag "In welke taal voelt u zich het op uw gemak?" doet dit daarentegen niet expliciet en vraagt niet naar spreken maar naar voelen. Het zou dus zo kunnen zijn een participant om deze reden de laatste vraag anders heeft geïnterpreteerd, ten opzichte van de eerste. Uiteraard is dit slechts speculatie. Tevens is het zo dat op beide vragen van de vergelijking ook meerdere antwoorden zijn gegeven door participanten en dat participanten soms twee of drie talen het liefst spraken. Er is zit dus ook een bepaalde overlap in de gegevens uit de kruistabellen.

Naast de bovengenoemde analyse, bleek dat het Nederlands beduidend minder vaak werd opgegeven als taal die het liefst werd gesproken en als taal waar men zich het meest in op het gemak voelde. Het aantal participanten dat het Kali'na opgaf, was hoger dan het aantal participanten dat het Nederlands opgaf. Hierbij kan vanuit twee perspectieven worden gedacht: er kan worden gezegd dat het Nederlands, gezien vanuit de literatuur als de mogelijk vijandige en indringende Europese taal, al voor bijna een vijfde deel van de participanten van dit onderzoek de taal is die men het liefst spreekt en waar men zich het meest op het gemak in voelt (naast mogelijke andere talen die de participant heeft geantwoord). Het andere perspectief zou kunnen zijn dat het Sranantongo nog steeds bijna drie keer zo vaak werd opgegeven en het Nederlands

daarbij dus nog lang niet zo dominant is in de diglossiesituatie dat het de nationale lingua franca verdrijft of bedreigt. Om erachter te komen of het Nederlands daadwerkelijk op bepaalde vlakken, ofwel levensdomeinen (Grosjean, 2008), wel of niet toeneemt zal er over de tijd herhalend onderzoek moeten worden gedaan. Pas dan kan taalontwikkeling in kaart worden gebracht.

6.3.6.2. Discussie kruistabellen 5.6f-j

In de kruistabellen 5.6f-j werd de vraag over welke taal de participant het liefste sprak, vergeleken met de vraag in welke taal de participant zich het best kon uitdrukken. De vergelijking is op dezelfde wijze uitgevoerd en weergegeven zoals met de kruistabellen bij 5.6a-e. Wederom is de combinatie in de kruistabel waarbij op beide vragen “ja” is geantwoord steeds het grootst. Wanneer een taal het liefst werd gesproken, werd deze taal ook vaak opgegeven als taal waarin men zich het beste kon uitdrukken en andersom. Wederom lijkt er dus een verband te bestaan tussen deze twee aspecten van taal, maar er zijn ook behoorlijk wat participanten die dit verband niet zichtbaar maken. Opvallend, ten op zichte van de kruistabellen bij 5.6a-e, is dat de groep participanten die het Nederlands of het Sranantongo niet het liefst sprak, maar opgaf zich wel het beste uit te kunnen drukken in het Nederlands of het Sranantongo, verhoudingsgewijs steeds groter is. De combinatie andersom, dus de participanten die het Nederlands of Sranantongo wel het liefst spraken maar zich niet het beste uit konden drukken in het Nederlands of Sranantongo, is veel kleiner. Vermoedelijk heeft dit te maken met dat de twee vragen die zijn vergeleken aanspraak maken op twee verschillende concepten. Welke taal het liefst wordt gesproken, is heel duidelijk een vraag naar taalpreferentie, waar een zekere voorkeur en een zekere affiniteit rondom taal wordt bevraagd. Daarentegen reflecteert de vraag naar in welke taal de participant zich het beste kan uitdrukken juist de dimensie taaldominantie. Bij deze laatste vraag wordt eerder naar een bepaald niveau van taal gevraagd. Dit verschil maakt waarschijnlijk dat de groepen die voor de ene vraag “ja” hebben beantwoord en de andere vraag “nee”, en andersom, aanzienlijk groter is.

Tot slot heb ik specifiek bij de vraag “In welke taal kunt u zich het beste uitdrukken?” mijn twijfels over of deze vraag wel geschikt is om te vragen aan een meertalig publiek. Wanneer talen bijvoorbeeld verschillende functies zouden hebben in het leven van een meertalige participant, zoals ook Grosjean (2008) uitlegde in zijn Complementariteitsprincipe, dan is deze vraag onduidelijk. Het is namelijk niet ondenkbaar dat een jongere participant uit een Inheems dorp in Suriname zich bijvoorbeeld het beste in het Nederlands kan uitdrukken wanneer het schoolse zaken aangaat, maar zich voor de alledaagse gesprekken, met de directe familie in en om het huis, het beste kan uitdrukken in het Sranantongo. Met de huidige dataset zou nog getest kunnen worden of er voor deze vraag dan ook veelvuldig meerdere talen werden geantwoord. Empirisch onderzoek, waarvan tevens voorbeelden staan in Grosjean (2008) zou moeten uitwijzen of talen in Suriname ook daadwerkelijk verschillende

functies hebben en of er functies af te bakenen zijn waarbinnen, over het algemeen, dezelfde taal wordt/talen worden gesproken.

6.3.7. Deelvraag 7: taal en boosheid

6.3.7.1. De talen die werden gesproken bij boosheid

In deelvraag 7 "*Hoe worden de verschillende talen gebruikt voor de emotionele functie boosheid?*" is ingezoomd op vraag 15 uit de vragenlijst "Welke taal spreekt u wanneer u zeer boos bent over iets?" Naar verwachting werd bij deelvraag 7 gevonden dat het Sranantongo het vaakst werd gesproken bij boosheid. Van het totaal aantal sprekers gaf 66,7% aan Sranantongo te spreken wanneer zij zeer boos waren over iets. Procentueel scoorde het Kali'na nog hoger binnen de eigen gemeenschap, er werd door 74,4% van de Kali'na sprekers ook Kali'na gesproken wanneer men zeer boos was over iets. Voor het Washabo werd door 60% van de sprekers ook Washabo gesproken bij boosheid. Het Nederlands, met 20,8% van alle sprekers, en het Lokodian, met 26,4% van alle sprekers, scoorden in vergelijking veel lager. Dat het Nederlands lager scoort is wellicht te verklaren uit het gegeven dat het Nederlands niet vanzelfsprekend wordt gesproken als thuistaal en daarom niet altijd aanwezig is tijdens de jonge jaren van een kind. Het kind komt in zo'n geval pas in aanraking met het Nederlands wanneer het naar school gaat. Emoties zijn tegen die tijd ontwikkeld, waarbij het kind zich altijd heeft geuit in een andere taal dan het Nederlands. Nader onderzoek zou deze hypothese moeten testen. Dit laat ook zien dat het in dit geval het Nederlands, gezien als de indringende taal, niet zo heel gemakkelijk het Sranantongo of een Inheemse taal vervangt voor elk willekeurig levensdomein.

6.3.7.2. Het Lokodian

Dat het Lokodian in aantal laag scoort, was te verwachten aan de hand van de vorige deelvragen. Er werd namelijk al duidelijk dat er in deze dataset überhaupt al weinig sprekers van het Lokodian waren. Daarentegen is het wel opvallend dat relatief gezien maar een klein deel, slechts 18,5%, van die sprekers, het Lokodian spreekt wanneer zij zeer boos zijn. Om erachter te komen waarom het Lokodian het slechter lijkt te doen dan de andere Inheemse talen, moet uitgebreider onderzoek gedaan worden. Het zou verhelderend zijn om bijvoorbeeld in beeld te krijgen binnen welke levensdomeinen het Lokodian dan door het kleine groepje sprekers wordt gebruikt.

6.3.7.3. Het aantal talen dat werd gesproken bij boosheid

Naast de resultaten uit de kruistabellen, werd er gevonden dat een groot deel (N = 380) van de participanten één taal sprak wanneer zij boos waren over iets, maar een totaal 129 participanten gaf aan boos te worden in twee of meer talen. Dit is in overeenkomst met wat er werd besproken in de literatuur over code-switching en code-mixing. De

emotie boosheid zou als functie van taal kunnen worden bestempeld waarbij, volgens het Complementariteitsprincipe (Grosjean, 2008), inderdaad ook meerdere talen naast elkaar kunnen worden gebruikt. Met de huidige dataset kan verder onderzocht worden welke talige combinaties er allemaal worden gemaakt. Vervolgonderzoek zou kunnen verhelderen hoe er precies in meerdere talen boosheid wordt geuit. Er kunnen bijvoorbeeld specifiekere vragen omtrent boosheid worden geformuleerd, er kan worden gevraagd naar *critical incidents*, en er kunnen eventueel geluidsopnames worden gemaakt. Al is dit laatste wellicht lastig omdat boosheid een vrij persoonlijke en vaak spontane emotie is die niet zomaar op te nemen zal zijn.

6.3.7.4. Discussie kruistabellen 5.7a-d

Tenslotte, de vraag rondom boosheid is voor het Sranantongo vergeleken met de vragen 12 tot en met 14 uit de vragenlijst. In Figuur 5.7b is te zien dat bijna de helft van de participanten aangaf zowel zeer boos te worden in het Sranantongo, als zich het beste uit te kunnen drukken in het Sranantongo. Dit resultaat is denkbaar omdat er bij boosheid, naast emoties, dikwijls verbaal bepaalde ideeën worden uitgedrukt en men zich dus mogelijk goed kan uitdrukken in de taal waarin men boos wordt en andersom. Toch zijn de andere combinaties, dus het boos worden in het Sranantongo, maar zich niet het beste uit kunnen drukken in het Sranantongo, en omgekeerd, ook gevonden. Zoals bij deelvraag 6 heeft dit mogelijk te maken met de interpretatie van de vraag: “In welke taal kunt u zich het beste uitdrukken?” Het antwoord op deze vraag zou namelijk wel eens sterk af kunnen hangen van wat er precies, binnen welk levensdomein, uitgedrukt moet worden.

In Figuur 5.7c was de kruistabel te zien voor de vergelijking van boosheid in het Sranantongo en zich het meest op het gemak voelen in het Sranantongo. In deze kruistabel valt op hoe dicht de aantallen van de combinatie boos worden in het Sranantongo en zich het meest op het gemak voelen in het Sranantongo en de combinatie boos worden in het Sranantongo, maar zich niet het meest op het gemak te voelen in het Sranantongo, bij elkaar liggen. Om deze uitkomst te verklaren, is meer informatie nodig over de factoren die maken dat iemand zich op zijn/haar gemak voelt in een taal. Ook speelt het mogelijk mee, hoe er zowel persoonlijk, als sociaal en cultureel tegen de emotie boosheid aangekeken wordt: is dit een emotie die gemakkelijk wordt geuit, of een emotie die liever wordt vermeden, of verschilt dit heel erg. Wanneer boosheid wordt vermeden en een specifieke taal wordt geassocieerd met de emotie boosheid en/of andere heftige emoties, dan kan het zo zijn dat men zich juist niet op het gemak voelt in diezelfde taal. Dit zijn mogelijke speculaties over waarom deze resultaten zijn gevonden. Op deze manier komt in deze deelvraag tevens taalattitude, zoals bevraagd in de hoofdvraag van dit scriptieonderzoek, terug en kan in verband worden gelegd met emoties.

In de laatste figuur, Figuur 5.7d, is de kruistabel te zien waarbij de vraag voor boosheid in het Sranantongo werd vergeleken met de vraag voor het Sranantongo als de taal die het liefst werd gesproken. Opvallend is de similariteit in waarden met Figuur

5.7c. Zoals ook bij deelvraag 6, lijken de vragen “welke taal spreekt u het liefst” en “in welke taal voelt u zich het meest op uw gemak” dichterbij elkaar te liggen, dan bij de vraag “in welke taal kunt u zich het beste uitdrukken”. De Figuren 5.7c en 5.7d lijken namelijk sterk op elkaar, maar wijken beiden weer af van Figuur 5.7b. Voor deze resultaten geldt dezelfde discussie als voor Figuur 5.7c: een onderzoek naar wat precies maakt dat een spreker een taal graag spreekt of zich op zijn/haar gemak voelt in een bepaalde taal, zal nader moeten worden onderzocht.

7. Conclusie

De hoofdvraag van dit scriptieonderzoek luidt: *“Welke taalattituden zijn zichtbaar vanuit de vragenlijsten die zijn afgenomen in de Inheemse dorpen Washabo, Donderskamp, Christiaankondre, Langamankondre, Powakka en Klein Powakka in Suriname in 2012?”*

Het in kaart brengen van taalattituden is gedaan aan de hand van zeven deelvragen binnen de drie taaldimensies: taaldominantie, taalkeuze en taalpreferentie.

7.1. Taalattitude binnen de dimensie taaldominantie

Binnen de dimensie taaldominantie, die de talen aangaat die het best gesproken worden, is gevonden dat zowel leeftijd als gender een rol spelen in het taalniveau dat de participanten zelf hebben ingeschat. Leeftijd speelt een rol in hoe goed, naar eigen inschatting, het Nederlands en de Inheemse talen worden gesproken, en gender speelt een rol in hoe goed, naar eigen inschatting, het Sranantongo wordt gesproken. In antwoord op de hoofdvraag is binnen de dimensie taaldominantie dus gevonden dat de factoren leeftijd en gender meespelen in de taalattitude van de Inheemsen in de zes Surinaamse dorpen. Leeftijd speelt een rol in de taalattitude tegenover het Nederlands en de Inheemse talen, en gender speelt een rol in de taalattitude tegenover het Sranantongo.

Deze bevindingen zijn afgeleid uit data die zijn gegenereerd op een bepaald moment. Wanneer er bevestigend onderzoek wordt gedaan, kunnen meerdere momentopnames worden vergeleken. Ook kan in kaart worden gebracht hoe de taaldynamiek in Suriname zich met de tijd beweegt en welke factoren in deze taaldynamiek een sturende rol hebben in de vorming van taalattituden onder de Inheemsen.

7.2. Taalattitude binnen de dimensie taalkeuze

7.2.1. Intergenerationele overdracht

Voor de dimensie taalkeuze, die de talen aangaat die over het algemeen thuis en met directe familie en vrienden worden gesproken, zijn meerdere resultaten gevonden. Allereerst is er een verschil in hoeverre Inheemse talen overgedragen worden op de volgende generaties. Het Kali'na wordt, over het algemeen, veel gesproken met de kinderen en kleinkinderen. Voor het dorp Washabo geldt dat het Washabo door ongeveer de helft van de participanten wordt gesproken met de volgende generaties. Het Lokodian in Powakka en Klein Powakka wordt daarentegen zeer weinig gesproken met de kinderen en kleinkinderen. Taalattitude omtrent hoe belangrijk het wordt geacht allereerst de Inheemse taal te leren spreken en daarnaast ook door te geven aan de volgende generaties, lijkt om deze reden te verschillen binnen de taalgemeenschappen. In Galibi wordt er hard gewerkt aan intergenerationele overdracht (Rutu, 2015) en dit werpt, aan de hand van de resultaten te zien, ook vruchten af. Het Lokodian doet het

slecht en verdient op korte termijn aandacht op het gebied van preservatie (Puppel, 2011) en revitalisatie management.

7.2.2. De thuistalen en management

Naast de intergenerationele overdracht, blijken de verhoudingen tussen de thuistalen per dorp verschillend te zijn. De verhouding tussen hoe vaak de lokale Inheemse taal wordt opgegeven als thuistaal, ten op zichte van het Sranantongo en/of Nederlands, verschilt. Bovendien is ook gevonden dat de hoeveelheid thuistalen dikwijls significant verschilt per dorp. Herhaalonderzoek zal deze bevindingen moeten bevestigen, waarna voor de revitalisering en intergenerationele overdracht van bedreigde talen management moet worden aangemeten. Dit kan wellicht met behulp van middelen die nu in de Kali'na gemeenschap worden toegepast, waardoor de generationele overdracht van de Inheemse talen daar over het algemeen onderdeel is binnen een huishouden.

Het Taaluur van Yamada (2007) is een voorbeeld van hoe management gestart kan worden, al is het wel van belang dat er in de taalgemeenschap, waarbinnen een bedreigde of stervende taal gerevitaliseerd moet worden, inwoners zijn die dit ook nodig vinden en zich hiervoor willen inzetten. Het Taaluur werd bedacht door de inwoners van de Kali'na gemeenschap zelf en zij waren ook vastberaden dit Taaluur in stand te houden. Zonder inspraak en inzet van de inwoners zelf heeft het management weinig nut (Fishman 1989 en 1991, qtd. in Mühlhäusler, 1996) en zal op de lange termijn ook niet effectief zijn, wat wel de bedoeling is volgens Puppel (2011). Om inwoners te motiveren bedreigde talen weer leven in te blazen, is het van belang deze inwoners bewust te maken van waarom dit relevant, belangrijk en ook voor hen voordelig is. Een van de belangen wordt duidelijk uit de ecologische benadering, namelijk dat met het behoud van Inheemse talen, ook het behoud van de ecologie en biodiversiteit wordt gekoesterd en gewaarborgd.

7.2.3. Taalattitude

De bevindingen binnen de dimensie taalkeuze zeggen wel degelijk iets over taalattitude. In hoeverre wordt het bijvoorbeeld belangrijk geacht, door ouders en grootouders, om de Inheemse talen over te dragen op de volgende generaties? Wanneer er wordt gevonden dat de Inheemse taal wel wordt beheerst, maar bijna niet wordt gesproken met de volgende generaties, dan is het de vraag of dit te maken heeft met taalattitude of met andere factoren, die de generationele overdracht bemoeilijken. Vervolgonderzoek zou dit kunnen analyseren. Ook zou gekeken kunnen worden naar of de kinderen en kleinkinderen, waarmee de Inheemse taal wel wordt gesproken door de ouders en grootouders, de Inheemse talen ook zelf lijken te spreken en gebruiken.

7.3. Taalattitude binnen de dimensie taalpreferentie

De derde en laatste dimensie betreft de dimensie taalpreferentie, welke de talen die het liefst worden gesproken aangaat. Er is gevonden dat de vragen “Welke taal spreekt u het liefst?” en “In welke taal voelt u zich het meest op uw gemak?” veel overeenkomstige resultaten opleveren. Aan de hand hiervan kan gezegd worden dat de taal die de participant over het algemeen het liefst spreekt, ook de taal is waarin hij/zij zich het meest op zijn/haar gemak bij voelt. De vraag “In welke taal kunt u zich het beste uitdrukken?” leverde andere resultaten op ten opzichte van de twee eerdergenoemde vragen. Dit verschil duidt wellicht aan dat deze laatste vraag niet hetzelfde aspect van taal bevraagd als de twee eerdergenoemde vragen en dat om die reden verschillende taalattituden worden uitgelokt.

7.3.1. Geschiktheid van de vragen

Het is de vraag, of de vragen 12 tot en met 15 in de vragenlijst, die in principe naar één taal vragen, geschikt en relevant zijn om aan een meertalig publiek te stellen. Er werden namelijk consistent meerdere antwoorden gegeven op deze vragen, wat op zich al een bevinding is. Vanuit het Complementariteitsprincipe (Grosjean, 2008) wordt ook duidelijk dat er voor een meertalig individu niet een taal bestaat waarin hij/zij zich het beste kan uitdrukken, of waarin hij/zij zich het meest op het gemak voelt. Dit verschilt per levensdomein en daarbij per functie van taal. Voor het uitdrukken van boosheid werden namelijk ook consistent meerdere talen opgegeven.

7.3.2. Taalattitude

Dat er consequent meerdere antwoorden werden gegeven, zegt dat er in menige communicatieve situatie in Suriname meerdere talen worden gebruikt. Bij de vraag over de emotie boosheid is het Sranantongo, absoluut gezien, het vaakst geantwoord en mogelijk zegt dit iets over functies van talen in het leven van een meertalig individu en een meertalig collectief. Welke factoren er een rol spelen in of men een taal het liefst spreekt, men zich het meest op het gemak voelt in een taal en men zich het beste kan uitdrukken in een taal, zal nader moeten worden onderzocht. Onderzoek naar deze factoren zal veel meer kunnen zeggen over taalattitude, over patronen in taalgebruik volgens het Complementariteitsprincipe (Grosjean, 2008) en over waarom er mogelijk bepaalde connotaties zijn bij de verschillende talen of juist niet.

7.4. Limitaties

De dataset, die gebruikt in dit scriptieonderzoek, is het eerste resultaat van hopelijk een reeks herhalende onderzoeken die samen taaldynamische fenomenen zoals taalattitude en taalverschuiving in kaart kunnen brengen. Bij voorkeur vindt herhaalonderzoek elke vijf tot tien jaar plaats met dezelfde participanten.

Statistisch gezien zijn de groepen participanten uit elk dorp onderling niet voldoende homogeen en omdat het precieze aantal inwoners per dorp onbekend is, is het niet te zeggen of de lengte van de steekproef steeds representatief is voor het dorp. Om deze reden zijn de resultaten niet generaliseerbaar en is er voorzichtigheid geboden met de interpretatie van de resultaten. Daarentegen moet de prestatie van het verkrijgen van 514 ingevulde vragenlijsten uit deze Inheemse dorpen niet onderschat worden. De dataset bevat zeer rijke en waardevolle informatie en is daarom zeer interessant. Dit onderzoek is nog niet eerder zo gedaan en kan als springplank dienen voor het opzetten van herhaalonderzoek en taalmanagement. Tevens is het uniek dat de vragenlijsten zijn afgenomen door Inheemse inwoners zelf. Dit voegt veel waarde toe aan de dataset, omdat hiermee een gelijke sociale relatie werd gecreëerd tussen participant en interviewer. Ook kon er tijdens het mondeling afnemen van de vragenlijsten door de participant in de taal gesproken worden die bij hem/haar de voorkeur had.

7.5. Slotwoord

Concluderend, met de geschiedenis is Suriname zowel talig als cultureel steeds diverser geworden. De dataset in deze scriptie blijkt hierbij van veelvuldig taalcontact en een intensieve en continue interculturele communicatie in het binnenland van het dynamische en taaldiverse Suriname. De uitkomst van dit scriptieonderzoek, in relatie tot de hoofdvraag, bevindt zich bij de basis, maar vormt een sterke springplank waarvanuit herhaalonderzoek kan plaatsvinden. Uitspraken over de daadwerkelijke motivaties van sprekers achter het kiezen of preferen van een bepaalde taal, op een bepaald moment, zijn nog niet te doen. Wel zijn er een hoop factoren bepaald, binnen de dimensies taalkeuze, taaldominantie en taalpreferentie, die meespelen in de taalattitude van sprekers. De factoren die blijken van taalattituden onder de Inheemse inwoners uit Washabo, Donderskamp, Christiaankondre, Langamankondre, Powakka en Klein Powakka, zijn binnen dit scriptieonderzoek: leeftijd, gender, generationele overdracht, diversiteit in thuishalen, en bepaalde talige aspecten of functies van talen, zoals zich op het gemak voelen in talen of talen gebruiken bij boosheid.

Referenties

ANDA Suriname. (2016, February 23). Suriname. Retrieved February 23, 2016, from <http://www.suriname.nu/>

Bokamba, E. G. (1989). Are there syntactic constraints on code-mixing? *World Englishes*, 8(3), 277-292. doi:10.1111/j.1467-971x.1989.tb00669.x

Borges, R. (2013). *The life of language: Dynamics of language contact in Suriname*. Utrecht: LOT.

Brenzinger, M. (2007). *Language diversity endangered*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Carlin, E. B., & Boven, K. M. (2002). The native population: Migrations and identities. *Atlas of the languages of Suriname*, 1-38.

Charry, E., Koefoed, G., Muysken, P., & Kishna, S. (1983). *De talen van Suriname: Achtergronden en ontwikkelingen*. Muiderberg: Coutinho.

Demografische Data, 2004-2010 [PDF]. (n.d.). Paramaribo: Stichting Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Devonish, H. (2010). The Language Heritage of the Caribbean: Linguistic Genocide and Resistance. 1-26. doi:10.1.1.182.2630

Donderskamp Konomerume. (22 februari 2013). Dank je wel Stichting Indigenous Art voor de donatie van de 5 computers voor de school en internet aansluiting. Grote dank aan Mevr. Norine Bolman en Familie [Facebook status update]. Retrieved from <https://www.facebook.com/donderskamp.konomerume>

Google Maps. (n.d.). [Map of Suriname]. Retrieved February 23, 2016, from <https://www.google.nl/maps/place/Suriname/@3.9151466,-58.2407755,6.98z/data=!4m2!3m1!1s0x8d0836d5d9d3d551:0x1037e1c0712936b2>

Grosjean, F. (2008). The Complementarity Principle and Language Restructuring. In *Studying bilinguals* (pp. 22-34). Oxford: Oxford University Press.

Hornberger, N. H. (2002). Multilingual language policies and the continua of biliteracy: an ecological approach, *Language Policy 1* (pp. 27–51). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.

Hulstijn, J. (2004). Oefenen in woord-voor-woord verstaan als vorm van impliciet leren. In B. Bossers (Author), *Vakwerk! Achtergronden van de NT2-lespraktijk* (pp. 43-50). Amsterdam: Beroepsvereniging NT2.

Inheemse Dorpen [Doc]. (2014). Paramaribo: VIDS.

Kambel, E. (2016a, January 7). Meeting Ellen-Rose Kambel [Personal conversation].

Kambel, E. (2016b, March 3). VIDS Inheemse dorpen inwoners [E-mail to the author].

Kroon, S. (2005). Onderwijs in en van het Nederlands in Suriname: Congres van de Nederlandse taalunie, 12-14 januari 2005, Paramaribo. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Kroon, S., & Yağmur, K. (2012). *Meertaligheid in het Onderwijs in Suriname - Een Onderzoek naar Praktijken, Ervaringen en Opvattingen van Leerlingen en Leerkrachten als Basis voor de Ontwikkeling van een Taalbeleid voor het Onderwijs in Suriname*. Nederlandse Taalunie.

Léglise, I., & Migge, B. (2015). Language Practices and Linguistic Ideologies in Suriname: Results from a School Survey. In E. B. Carlin & T. S. Brendan & I. Léglise & B. Migge (Authors), *In and out of Suriname: Language, mobility and identity*. Brill.

Le Pichon, E., & Kambel, E. (2016). 13. Challenges of Mathematics Education in a Multilingual Post-Colonial Context. In *Human rights in language and stem education: Science, technology, engineering and mathematics* (pp. 221-240). Rotterdam: Sense.

Marques, J. (2007). Bigin fu waka, a no lon. In *Seasoned Adages For Modern Days Leaders* (p. 17). Punjagutta Hyderabad: The Icfai University Press.

Migge, B. (2007). Code-switching and social identities in the Eastern Maroon community of Suriname and French Guiana. *Journal of Sociolinguistics J Sociolinguistics*, 11(1), 53-73. doi:10.1111/j.1467-9841.2007.00310.x

Migge, B. (2011). Negotiating social identities on an Eastern Maroon radio show. *Journal of Pragmatics*, 43(6), 1498-1511. doi:10.1016/j.pragma.2010.06.021

Mühlhäusler, P. (1996), Preserving linguistic diversity: outlook and prospects. In *Linguistic Ecology: Language Change and Linguistic Imperialism in the Pacific Region* (pp. 311-324). Hoboken: Taylor and Francis. <http://site.ebrary.com/lib/anglia/reader.action?docID=10057553&ppg=10>.

Pidgins en Creooltalen. (2012, November 29). Retrieved March 3, 2016, from <http://neon.niederlandistik.fu-berlin.de/nl/nedling/langvar/pidgins>

Puppel, S. (2011). The universal natural language preservation mechanism: An ecological approach. In *Transkomunikacja: W stronę sprofilowania przestrzeni publicznej jako wielopłaszczyznowej przestrzeni komunikacyjnej* (pp. 91-99). Poznań: Katedra Ekokomunikacji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

Romaine, S. (2002), The Impact of Language Policy on Endangered Languages. In *Protecting Endangered Minority Languages: Sociolinguistic Perspectives*, In *International Journal on Multicultural Societies (IJMS)*, Vol. 4, No.2 (pp. 194 - 212). UNESCO. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001387/138795E.pdf>.

Saramacca en Coronie. (n.d.). Retrieved March 11, 2016, from
<http://www.reisgidssuriname.nl/saramacca-en-coronie/>

Starnieuws - Meer Inkomsten uit Ecotoerisme voor Carolinagebied. (2015, May 27). Retrieved March 13, 2016, from
<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/29424>

Starnieuws - Postboot SMS eindelijk vertrokken uit Donderskamp. (2012, October 4). Retrieved April 20, 2016, from
<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/13281>

Starnieuws - Powakka Blij met Voorschoolse Educatie. (2015, February 25). Retrieved March 13, 2016, from
<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/27769>

Starnieuws - Powakka heeft binnenkort Dag en Nacht Elektriciteit. (2016, March 8). Retrieved March 13, 2016, from
<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/34155>

Starnieuws - School Powakka Gelukkig met Nieuwe Faciliteiten. (2014, January 25). Retrieved March 13, 2016, from
<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/21357>

Starnieuws - Waterprobleem Galibi na ruim tien Dagen Opgelost. (2016, February 6). Retrieved March 13, 2016, from
<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/33657>

Suriname Statistics. (2012, December 6). Datazoa/ Tabellen: Bevolking. Retrieved March 2, 2016, from <http://www.statistics-suriname.org/index.php/statistieken/database/149-bevolking>

VIDS. (2008). Our Indigenous Territory on the Corantijn (pp. 1-15, Rep.). Paramaribo: The Inter-American Development Bank.

VIDS. (2012). *Observaties met betrekking tot de taalomgeving van schoolkinderen* (Observation). Paramaribo: VIDS.

VIDS. (n.d.). Wie is VIDS? Retrieved April 16, 2016, from http://www.vids.sr/?page_id=54

Yamada, R. (2007). Collaborative Linguistic Fieldwork: Practical Application of the Empowerment Model. *Language Documentation and Conservation*, 1(2), 257-282. Retrieved February 26, 2016, from <http://nflrc.hawaii.edu/ldc/>

Zaalman, H., Kumanajare, G., Biswane, L., Watamaleo, G., Barend, M., Oeloekanamoe, S., . . . Galgren, H. (2006). *Marauny Na'na Emandobo Lokono Shikwabana ("Marowijne – Ons Grondgebied")* (E. Kambel & C. De Jong, Eds.). Uruguay: I. Rosgal.

Bijlage 1

VIDS

Vragenlijst met betrekking tot de taalomgeving van schoolkinderen

Datum: _____ Leeftijd: _____

Geslacht: m/v _____ Dorp: _____

Religie: _____

Plaats een kruisje bij het goede antwoord. U kunt meer dan één hokje aankruisen.

1. Welk van de volgende taal/talen spreekt u en in welke mate?

	Zeer goed	Goed	Middelmatig	Slecht	Zeer slecht
Kali'na					
Lokodian					
Nederlands					
Sranantongo					
Washabo					
English					
Anders:					
.....					

De volgende vragen kunt u beantwoorden door middel van het plaatsen van een kruisje voor de taal, indien de genoemde taal niet in het rijtje staat, kun u deze zelf toevoegen.

2. Welke taal/talen wordt/worden er over het algemeen bij u thuis gesproken?

	Kali'na
	Lokodian
	Nederlands
	Sranantongo
	Washabo
	English
	Anders:

3. Welke taal/talen spreekt u over het algemeen met uw partner?
4. Welke taal/talen spreekt u over het algemeen met uw kinderen?
5. Welke taal/talen spreekt u over het algemeen met uw kleinkinderen?
6. Welke taal/talen spreken uw kinderen over het algemeen met elkaar?
7. Welke taal/talen spreken uw zonen over het algemeen met elkaar?
8. Welke taal/talen spreken uw dochters over het algemeen met elkaar?
9. Welke taal/talen spreken uw zonen over het algemeen met hun zussen?
10. Welke taal/talen spreken uw zonen over het algemeen met hun vriendjes?
11. Welke taal/talen spreken uw dochters over het algemeen met hun vriendinnetjes?
12. In welke taal kunt u zich het beste uitdrukken?
13. In welke taal voelt u zich het meeste op uw gemak?
14. Welke taal spreekt u het liefst?
15. Welke taal spreekt u over het algemeen als u zeer boos bent over iets?

(VIDS, n.d.)